

6

7

8

9

11

10

12

13

14

15

18

Abb. 15: Cml. XVIII,
19: Cml. XCIII, Bl. 9

Lambach, Stiftsbibl.

Abb. 6: Cml. CXV, Bl. 6r; Abb. 7: Cml. CXXXI, Bl. 102r; Abb. 8: Cml. LXXIIIa, Bl. 3r; Abb. 9: Cml. XCIII, Bl. 1r; Abb. 10—12: Cml. XXIV, Bl. 36r, 88v, 108r; Abb. 13: Cml. XLIII, Bl. 58v; Abb. 14: Cml. XVIII

K. Hoefer, Neue Beitr. z. Gesch. der Stiftskirche zu Lambach im oberen Na., in:

Kunstgeschichtsforschung und Denkmalpflege, Festschr. f. Norbert Wibiral, redig. G. Heilingsetzer, Schriftenreihe des OÖ. Musealvereins - Gesellschaft für Landeskunde Bd. 13 (1986)

rubin excita potentiam tuam & ue
ni ℣ Qui se
gis isra hic qui ded qui dedu
xisti ouem ioseph.

℟ Excita do mine
potentiam tuam & ue ni ut
saluos faciat nos. ō. Benedixi sti domi
ne ter ram tuam auertisti captiuitatem ia
cob remisi sti iniquitatem ple
bis tue. ℣ Operuisti om nia peccata
ta e o ruin magasti om nem
i ram i stende nobis domine
misericor tuam & salutare tu
um da nobis.

℣ Dicite pusillanimis confortamini & nolite ti
mere ecce deus noster ueni et & saluabit nos

Lambach, Cod. 308, Innerdeckel vorne

Dr. Elmar Hochholzer
Sonnenstr. 28
97334 Sommerach

24. 10. 97

Lieber Herr Professor Hoffmann,

es war schön, daß wir uns in Würzburg treffen konnten, auch wenn es nur sehr kurz war. Dennoch habe ich wieder Anregungen mitgenommen. Was den Umschlag um das Rechnungsbuch des Klosters Aura von 1648 (M. ch. f. 372) angeht, scheint dieses Archivale bei Thurn unterschlagen worden zu sein. Ich hatte mir nur notiert: "Perg.-Umschlag" und in meiner Diss. S. 175 mit Anm. 42 Bezug genommen. Um 1648 wurde das Kloster von Würburg aus verwaltet, nachdem es um 1566 aufgelöst worden war.

Vielen Dank für Ihren Brief vom 4. 9. 97 bezüglich der Formeln des Fragmentes aus Lambach Ccl 247. Auch ich hatte die Formel im Fuldaer Sacramentar schon gefunden, die Zwischenstücke aber bis jetzt noch nicht. Und einen mit solchen Problemen vertrauten Liturgiker kenne ich leider nicht.

Kürzlich war ich anläßlich einer Tagung der bay. Benediktinerakademie in Ottobeuren. Bei der Besichtigung des Archivs und der Bibliothek fielen mir ganz zufällig drei Umschläge von Gültbüchern auf, die aus der Karthause Buxheim (bei Memmingen) stammen und im Ottobeurer Stiftsarchiv aufbewahrt werden. P. Ulrich Faust ließ Kopien anfertigen, die ich Ihnen zusende, weil Sie vielleicht daran interessiert sind. (Sie können Sie behalten, da ich noch andere Kopien haben). Ist die Schrift überhaupt deutsch? Ist eine Datierung in die 1. Hälfte des 11. Jahrhunderts gerechtfertigt?

Mein Aufsatz über den Amorbacher Reformkalender ist mittlerweile erschienen. Sobald ich die Sonderdrucke habe, werde ich Ihnen ein Exemplar zusenden. Aus dem gleichen Band der StMGB habe ich Ihnen einen Beitrag kopiert, an dem Sie vielleicht interessiert sind. Ebenso die Rezension des Cluny-Buches von Wollasch durch P. Pius Engelbert, der mir

die Sachlage zu treffen scheint, abgesehen davon, daß es sich nicht besonders gut liest.

Ganz druckfrisch ist Irmgard Siedes Buch, das ich Ihnen für all Ihre Mühe schenken möchte. Sie können mehr damit anfangen und haben wohl einige kritische Einwände vorzubringen, wie ich nach der ersten Lektüre (sie bereitete einige Schwierigkeiten nicht nur wegen des Stiles, sondern auch wegen des zu kleinen Drucks) annehme. Ich habe jederzeit Zugriff auf dieses Buch in der Klosterbibliothek Münsterschwarzach.

Darf ich einige Anfragen wiederholen? In meinem letzten Brief sandte ich Ihnen ein Fragment, das sich im Im Vorderdeckel von Ccl 308 fand und das mich irgendwie an Münsterschwarzach erinnert. Teilen Sie meine Einschätzung?

Im Deckel vorne von Cml CXXXVI fand ich ein Fragment, das ich überhaupt nicht einordnen kann, weil es aus dem Rahmen der mir von Lambach her bekannten Fragmente fällt. Wie würden Sie es zeitlich einordnen und wo könnte es geschrieben worden sein?

Ich hatte in meinem letzten Brief erwähnt, daß die Brevierhandschrift, Yale Ms. 491.23 (Fig. 51 bei Babcock), auch im Deckel von Ccl 483 und 476g erhalten ist und nach Augsburg weist. Dazu gehört auch Vat. lat. 274 und Leipzig, Univ. Bibl., Nachlaß Bischoff, das Sie mir einmal in Kopie zugesandt haben. Ist meine Einschätzung richtig, daß die Schrift dieser Fragmentes ziemlich viel Ähnlichkeit hat mit Paris, BN Smith - Lesouef 3 (vgl. Avril et Rabel, S. 101 Nr. 84)?

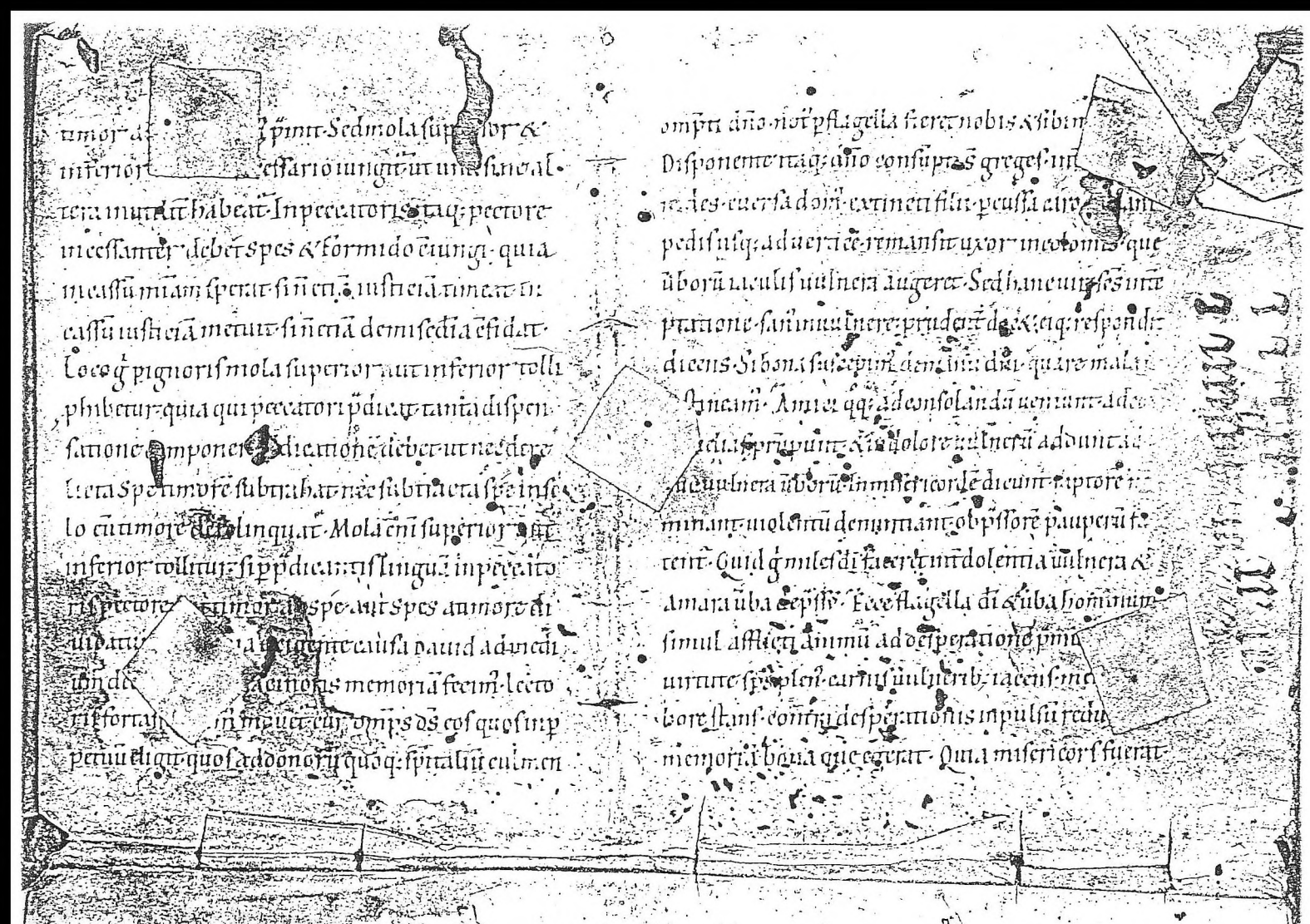
In Consuetudinestexten taucht immer wieder der Begriff "paupers" auf. Ist dies tatsächlich nach mittelalterlichem Verständnis materiell gemeint oder gibt es nach damaligem Sprachgebrauch noch andere Bedeutungsschattierungen?

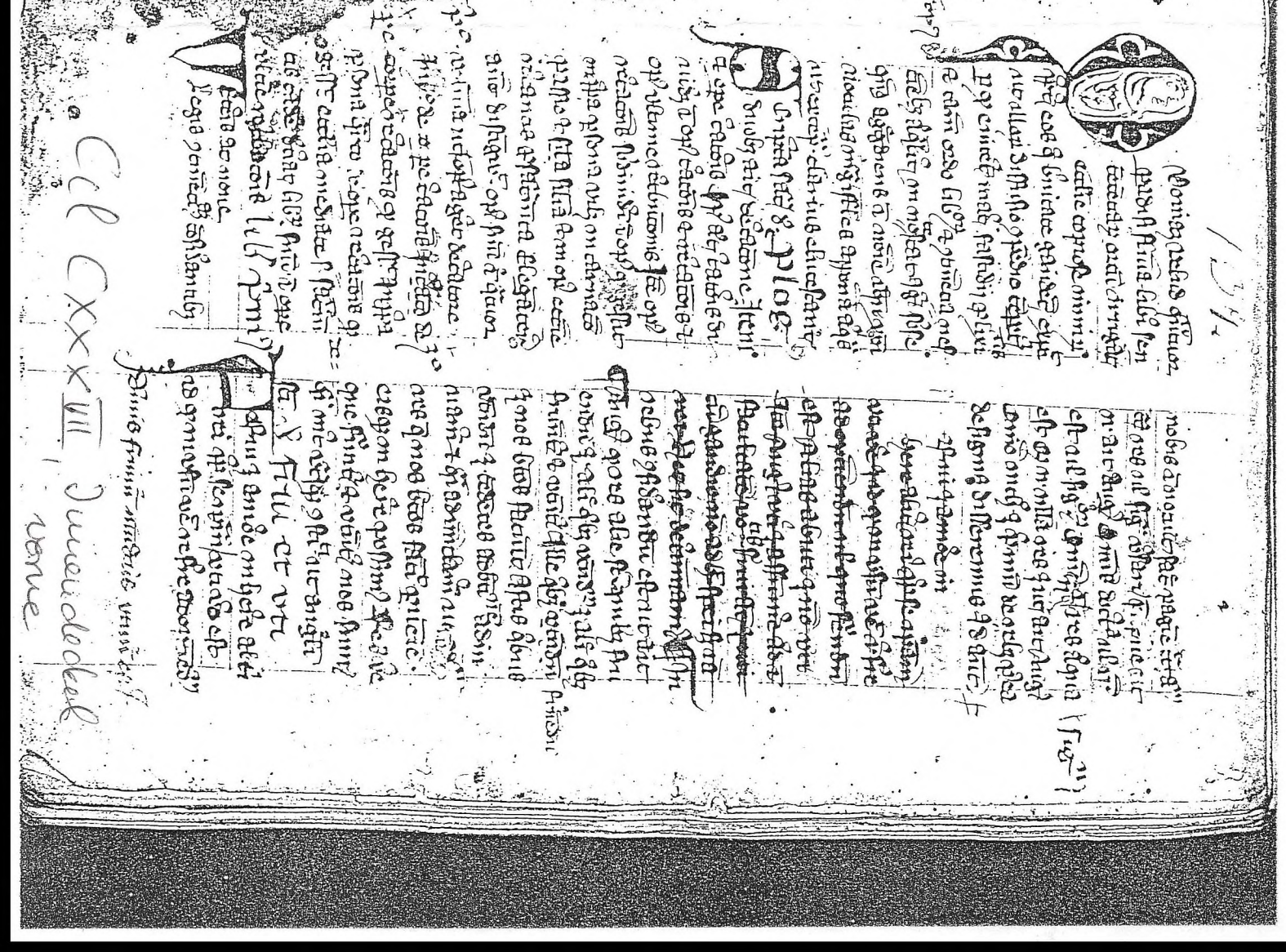
Ich hoffe, meinen Anfragen unterbrechen nicht zu sehr Ihre Arbeit am Richer, für die ich Ihnen einen guten Abschluß wünsche.

Herzliche Grüße

Ihr

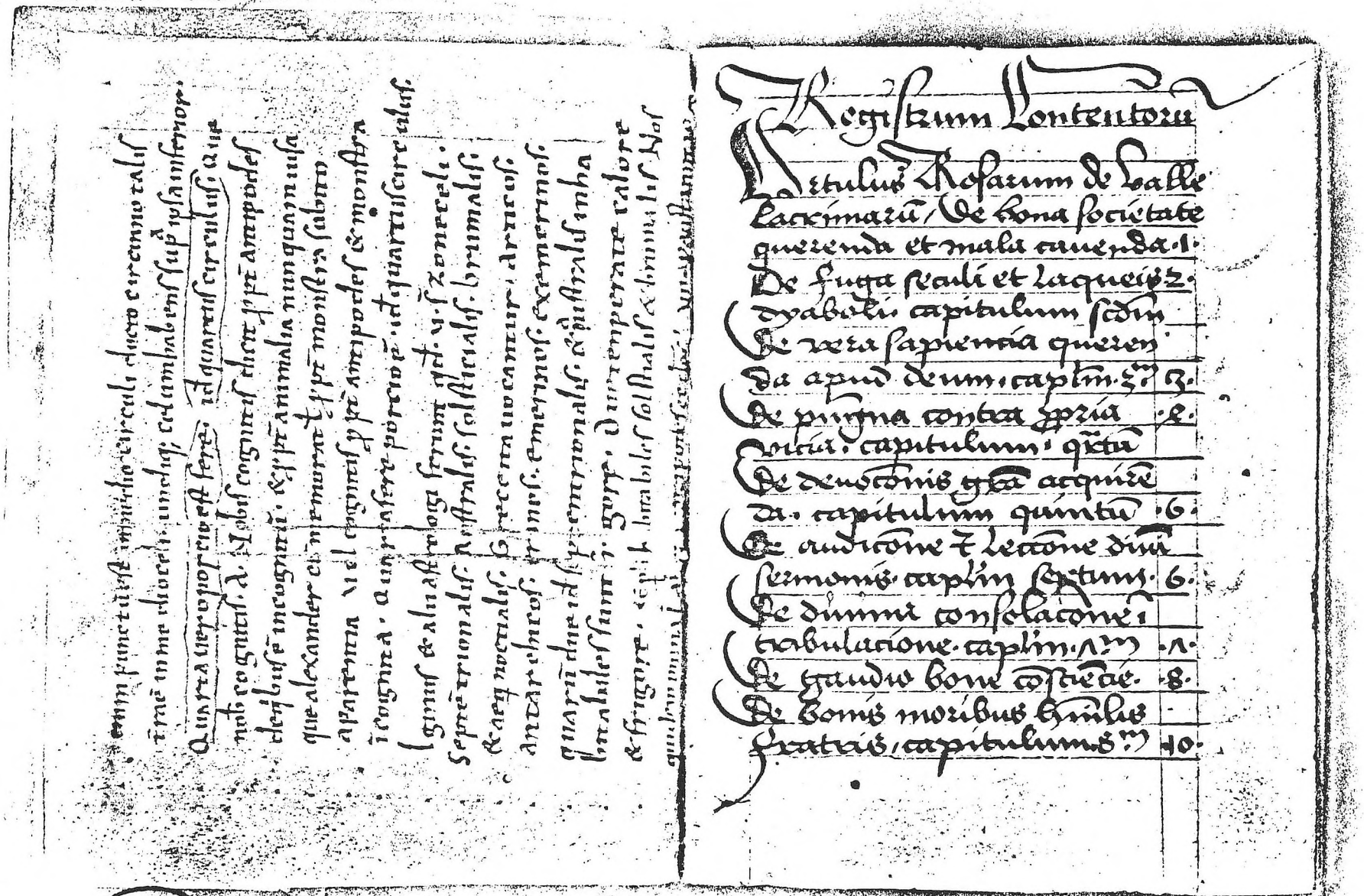
E. Bischoff

Col ~~Cod~~ 472 Vorsatzblatt vorne
Lambach

br. 145 mm x 118 mm h

Registrum Contentorum

Titulus Rosarum de valle
lacrimarū / De bona societate
queriēda et mala euitanda. 1.
De fuga mali et laqueis. 2.
diabolici capitulum secun
de vera sapientia queren
da apud deum capitm. 3.
De pugna contra spūa. 4.
Vicior. capitulum. qrtū
De deuotionis gra acquirē
da. capitulum quintū. 6.
De audicione et lectione diui
ne verbi capitm septimū. 6.
De diuina consolacione i
tribulacione. capitm. 7m. 7.
De gaudio bone conscie. 8.
De bonis moribus humi
liatis. capitulum 8m. 10.

Fragment (Pergament) in Cod. Ccl 472 (s. XV.) Vorderer Vorsatzblatt, Rückseite
90° gedreht nach innen.

HSS. U. INKUNABEL
StiH
LAMBACH
SAMMLUNG

Projekt N: 751

Ccl 472 Vorsatzblatt vorne

HSS. U. INKUNABEL - SAMMLUNG Stift LAMBACH

Fragment (Pergament) im Cod. Ccl 472 (s. XV) Vorderes Vorsatzblatt, Innenseite
90° gedreht nach innen. Projekt Nr. 751

br. 145 mm x 118 mm h.

472

1 leoda. Vorsatzbl.
1 Bl.
185 Bl.
1 leoda. Nachsatzbl.

3

St. 480

Lambach

HSS. U. INKUNABEL
Stift LAMBACH
SAMMLUNG

Fragment (Pergament) in Cod. Ccl. 472 (s. XV.) Rückenstreifen mit Aufkleber, Rückseite 90° gedreht mit innen
Signatur M. 751

ohne Br. 145 mm x 119 mm hoch
Schrift Br. 142 mm x 115 mm hoch

Ccl 472 Vorsatzblatt hinten

HSS. U. INKUNABEL
Stift
LAMBACH
SAMMLUNG

Fragment (Pergament) in Cod. Cal 472 (s. XV). Einkerbiges Vorsatzblatt, Innenseite
90° gedreht nach rechts.

Projekt Nr. 751

Obere Br. 145 mm × 115 mm hr
untere Br. 142 mm × 115 mm hr

Cc 472 Lambach Stift

Lambach, Cod. VI, fol. 168v

qualit fiant cu illuc puenerim
meliuſ ſciemuſ. ℔ DEDIC ECCLE.
T CIVITATE
ſcam ihrlm no
uã uidi deſcẽ
dentẽ de cẽlo
ado. Hec ciuitã
ſca eccla ẽ que
ideirco ciuitaſ appellat. quo amplꝰ
tiſ inhabitat. æ in. iii. partes mu-
ndi diſtenditꝰ habens habitatores
dm. Hinc paulus dic. Templi eni
di ſem ẽ. ad chriſtinoſ. ſcꝛ dicit. qꝛ
ait. Vocat

ſponſ
ſponſ
uxor
turꝫ
ſpon
ſpon
thal
Spon
eugl
ſtim
ſpon
eam
uxo
ẽſc

nemuneꝝ ut
ihi. ſed et illiſ
illorum uicissim
e fruamur uo
remunerer.
uuſ eoſ aliqua
maq; aſperſi.
ẽ faciam uu
potiri. AMEN.

T NNO AD

EX POSI

Lambach, Cod. VI, fol. 370v

INCIPIT EXPOSITIO
HEIMONIS SUPER
APOCALIPSIN.

EGIMUS
IN ECCLE
SIASTICA
HISTORIA BEATUM IOHAN
nem adomiciano impiſſimo
ceſare inpathmoſ inſula reli
gatum exilio depiutatum me

nuntiã noluerunt reuerti.

T SEXTUS XCIII.
angls effudit phyala
ſuã influmen illud
magnũ euphraten. æ
ſiccauit aquã ei. Euphrates flu
uius ẽ babylonie. qui fertꝫ baby
lonã ingreditꝫ. pluresꝫ diuidit
in ruoſ. Ou fluuius ſepe in ma

Lambach
Cod VI,
f. 138v

Lambach, Cod. XIX, fol. 51v

Lambach, Cod. XIX, fol. 41r

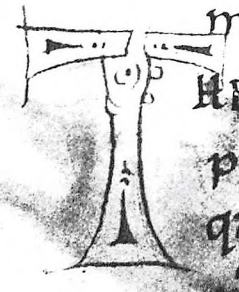
Lambach
Cml
XIX
f. 58r

nec formet xpi fides in uobis. Tunc
creditur sic debet credi.
CRISPUS EST ENIM quo abra
moriam reducit factu abrahe. lu
he erant scdm carne. Unde cu dns d
re liberi eritis. respondet illi nos f
l ergo apls uolens galathas sollicitos e
docebam observare. æ sacrificia le
sione xpi æ phansimu [illegible] cu

Lambach, Cod. XIX, fol. 137v

ger seruet sine querela. Hon dicit sine pecc
cet. æ in multis offendimus omes. Si enu duxer
nobis n e. fidelis e ide uerax e in promissionib;
sua. q etia faciet sub q dp misit. fidele dicit
mio recte conuersentur.

HE SALONICENSES ACCIPIENTES In
priorem epla cu peuenissent legendo ad i
qui indie iudicu inuenienda sunt uuu inqu
simul rapiem cu illis obuiã xpo in aera. c

Lambach. Cod. XIX, fol. 128v

sustemari. Que si etia n in honore aliq sed ad satur
re maiore pstat aries corpori qm lepus pstaret sicu c
ter repleatur. SABBATO SCO
ES. Si cu resurrexistis cu xpo. i. de morte aduta
sup dictu e. que sursu sit sapite. i. gaudia patri
tans in plenitudine patne maiestatis. æ ubi e illuc
sursu sit sapere. i. ppendere æ intelligere æ in his am
sup terra sit transitoria. Mortui eni estis. Mortui e
tus matis sic paulo sup dicim. æ uita uia. i. beatitudo
do. Uita eni nra æ beatitudo xpc e sic ipse dix. hec e
te æ que misisti ihm xpm. idoq; ubi ille e ibi e uita æ
n ut nobis deneget l occultet. sed ut potius c seruet
[illegible] glosus æ fulgidus. tc

Lambach Cod. XIX fol. 166v

Lambach Stiftsbibl. XVI, f. 9r

ceperit · et sibi commissum ministerium
ubire neglexerit · nec adquieuerit
e ad ecclesiam sibi commissam · hunc
portet communione priuari · donec
ceperit coactus officium · aut certe
eo aliquid integra decreuerit eccle
uncię synodus sacerdotum · nullum
epo · qui non susceperit officium sibi eo
uus eps non susceperit officiū sibi com
issum · hic communione priuetur · quo
lusq; consentiat obedientię commodius ·
ero proficit · nec receptus fuerit ñ pro
i sententia · sed pmalicia populi ipse
idem maneat eps · clerici vero cuncta
cōmunione priuentur · qđ erudiendis
obedientes pplis ñ fuerunt ·

epo vacante q ecclam vacantem inuaserit ·
us eps uacans ecclam ñ habentē epm sur
rexit pplos hunc cōcilio integri ordinis
ruerit · etiā si pplus quē seruare debet
rit illū · alienū eū ab ecclesia ee opor
et integrū aut et pfectū concilii di
nus illud · cui metropolitanus eps nō fuerit ·
epo qui dr ordinatus ad ecclam et
n est receptus ·

us ordinatus pcontentionē ppli aut pa
ua ratione et ñ ipsius culpa uiparrochia
ę ei data fuerit ñ erit · hunc oportet ho
re sacerdotii tantūmodo cingere · ita ut
ecclę inqua conuenit sibi nihil ipsi

pplus uelit · aut ppē aliam causā ñ tam
ea uitio ppetuā · hic & honoris sui et mi
nisterii sui particeps dū modo nihil modes
tiae ecclesię reb exhibeat · vbi ministrare cog
noscitur · Quem etiā obseruare conuenit ·
qđ synodus pfecta, punięq; iudicando
decreuerit · sedi cōmissa sit primata pote

xlii · Cap ysidori viii · Qđ auctoritas congregandorū synodorū aplicę
sedi priuata cōmissi ē potestate ·

Synodorū ṽ congregandorū auctoritas ē
aplicę sedi priuata cōmissi ē potestate ·
Hęc nullam synodū generalē ratā ee legiti
quę ei fuerit nulla auctoritate cōgregata
t fuerit · Hęc canonica testatur auctoritas ·
Hęc historia ecclesiastica roborat · Hęc sci
patres affirmant · quę fieri debeant ·

xliii · Cedecreto leonis pp · de rustico epo narbon · Cap xxxvii · Qđ bini conuenire episcopales singulis annis
e ecclesiis aut episcopalib ñ aliud iudicamus
quā qđ sci patres salubrit ordinauerunt
ve scilicet bini conuenire omnes singulos
habeant · unusquisq; de communib quęrelis quę
interdum in ecclesię ordinib nasci solent
iudicentur · de si forte in ipsos qui pecca
delinquerib qđ absit peccatis causa nascat ·
quę spiritalis nequeat extinguere finiri ·
fraternitate tua decoro negotii qualitate
metropolitano curabit illustriore · ve si co
rā positis partib nec tuo fuerit resoluta
iudicio · adhuc iam cognitione qđ illud ę
transferat de synodi q̄ tempore finire habeat
propē valitates ecclesiasticas ei ab

m. His itaq; me deliberatis,
ecclarū uarū notitiā mā deli
one placitis. parere vos corum
ōz canonū regulis sȳmopere
nit. nemaliquo eis obviari
ndā ignavia faciat. sed ura
is & sīna doctrina quę cupit
mma placere dō. illis cohe
& conparticipes celestis regni
b; fideles cooperatores ostendat.
. kt. Iuñ. Gratiano ⁊ sirtio
. cōss.

HIC IPIT PRIMUS LIBER
E POTESTATE ET PRIMATU
licae sedis. patriarcharum.
etorumq; primatuū metropo
anorum. & de synodo celebran
. et uocatione ad synodum. De
usatis & accusatorib;. De expoli
iusti. De iudicib; ac de omni
e compœenti; ac dignitate et
so negotio & ministerio epi
um.

IUNT CAPITULA PRI
LIBRI.

.i. Quia testamto post xpm dnm
. Apō petro sacerdotalis coepe
ordo.
.ii. Privilegio beato petro dñi uice
nodo comisso & de discretione
statis quę int aplos fuit.
.iii. Omnm sacerdos nuocē Roman
tifex. sed primę sedis epūs.
.vii. Quod nolentib; clericis & populis.
nemo debeat epūs ordinari.
.viii. Qui epi ordinandi, quos prius debe
ant examinari. ⁊ quam ordinem.
.viiii. Ut epi diligentissime pbent. ante
.x. Quod populo ñlicent pse sacerdotū
facere electiones.
.xi. Qd nonhabeant epi. quos nec clerus
nec populus elegit. nec cpuinciales
epi consecrarunt. ⁊ excuemone.
.xii. Qd nullus ordinari epūs debeat. nisi
.xiii. De illis qui accipiunt regimina eccle
arum. et cunctos fastu superbie
paruipendunt.
.xiiii. Q; ordinationes epōz. aplica auctō
ritate a cunctis conprouinciabus
.xv. Ne laicus fiat epūs ante .xxc. annos.
et ante anni conuersionem.
.xvi. De laicis ñtemere faciendū epōs.
.xvii. Qd pgradus ecclasticos ad episcopatus
debeat officium pueniri.
.xviii. Ut laicam cōmunionem n accipiat.
qui pambitione epatum acceperit.
.xviiii. Qd epūs ee ñ possit. qui nescientē me
tropolitano consecratus fuerit.
.xx. De illis epis qui superbire inciput.
.xx.i. Ne epi ȳsmoniacā heresim regni
nis locum obtineant. ⁊ dignitatē.
.xx.ii. De his qui pretio sagam mercati s.
.xx.iii. De eadem re. ⁊ duu differri.
.xx.iiii. Qd nonoporteat ordinationes epōz.
.xx.v. De ordinationibus epōz. duu nimi
me differendis.

Laubach Stiftsbibl. Cod. XVI, fol. 2r

noscuntur. Accusatoris vero ēs. uiginti
adūsus eos testimoniū nō dicant. nec eox
familiares. t de domib; eox. p deumes. sed suo
luerint. et inuicē ēsenserint uīse paren
tes testificentur. etn̄ malios. nec accusatores
t testes suspecti recipiant. qua. ppinqui
tatis. et familiaritis. ac dominationis affec
tio. ueritatē impedire solet.

De eadē re.

Accusatores aut epox. et testes sup quib; rogatus. absq; ulla infamia. aut suspici one. t manifesta macula. et uera fide plenē instructi ee debent. & tales qualeš adsacerdociū eligere diuina iubet auc toritas. qm̄ sacerdotes utriusq; testamenti tradit auctoritas. criminari n̄ poss. nec ineos testificari. quia adeundē n̄ debeat nec poss. p̄ruchi honorē.

Que sunt infames. p̄sone.

Infames aut ee eas p̄sonas dicim̄ que p̄aliqua culpa notantur infamia. idē omīs qui xp̄iane legis normā abiciunt et statuta ecclastica contēpnunt. Simi liter fures. sacrilegos. et omīs capita libus criminib; irretitos. sepulchrox q̄q uiolatores. & aptox atq; successox eox. Reli osa. scox patrū statuta libenter uiolantes. & omīs qui actūsus patres armant. q̄ inomī mundo infamia notantur. Simiter & incestu osos. homicidas. p̄iuros. raptores. maleficos. ueneficos. adulteros. debellis fugientes. & qui indigna sibi loca petunt tenere. aut facultates ecclē abstrahunt iniuste. & qui frēs calūniantur. aut accusant & n̄p bant. t qui contra innocentes principū animos ad iracundiā p̄uocant. et omīs anne bemati xatos. t p̄sius sceleribus ab ecclā ex pulsus. & omīs quos ecclastice. t seculares infames p̄nunciant. nec seruos ante legiti mā libertatē. nec penitentes. nec duganos. nec eos qui curie deseruiunt. t qui n̄ sunt integri corpore. aut sanā n̄ habent mē tē. t intellectū. aut inobedientes. sco; de creti existunt. Hi omīs nec ad sacros gra dus debent p̄uehi. nec isti. nec liberti neq; suspecti. neq; rectā fidē. t dignā conūsationē habentes. sūmos sacerdotes n̄ possunt accusare;

De epo accusato. & ab accusatorib; re cipiendis. & uocatione.

Exdecretal felicis pp̄ epis p̄ gallia miss cap viiii

Siquis epūs a bilis accusatoribus qui recipiendi sunt fuerit accusatus. post quā ipse absens carnalique contentus fuerit uel ipsā causā emēdare. et cū con gere noluerit. nolim sed tunc ad sūmos primates causa eius canonice deferatur. qui in cōgruo loco infra ipsā p̄uinciā tē pore congruo. id est autumnali. ut ēpūs. concilū regulariter cūuocare debebunt. ita ut a bomib; eiusdē p̄uincie epūs ui ibi audiatur. Quo & ipse regulariter cūocatē. Sicū aut infirmitas. aut alia grauis necessitas non detinuerit. adē debet. quia ultra p̄uincie terminos accusandi ante licentia n̄ est. quā au dientia roget. Q et si q quomodo p̄sup tū fuerit statuer. utante quā & p̄ prius locus. et sua omīa et legib; reddat integre. nullatenus. aquo q. accusetur aut crimineť. ānisi sponte

Lambeth Palace Cod. XV. f. 24r

ner curet addiscere. Et si ma se uncaloc
a suu uerma habac. pdicu paulum
districta faciu execucione cõpelli. ut
quęcũq. abstulu. omi mora & excusacione
cessante restituat. Si ẽ nihil aeccle. sed p
pum se dixerit abstulisse. quã uis grauc
& inquũ fuu. ut ii a nob & metropolitano
eĩ hoc pceret. sed ausu temerario ma
nu psumeret agere. ueritam. siqd ppũ
tulu. subtrahtam ure debac ei animo
ne constare si uerũ ẽ. Sed illud diligen
ter querendũ ẽ. siqd male dilapidatu
uereb; eccle. & qd nunc abstulu. hoc re
formare. ac satisfacere modis omib; cõ
pellat. Si aũ differre rẽptauerit. quousq
omẽ qd dilapidatu & de substamia
tulu eccle restituat. in monasterio mit
tendũ ẽ. ut saltem coactẽ reddat. qd
male auferre nũmuu. Qd si forte qd
ñeredim. p depositionẽ sua inuerecun
dia aemũ puersa aliqd de episcopatu
loq. aut. rursus ad hoc qualibet aspira
re psumptione rẽptauerit. frũtratus ure
se comta impbitatẽ ipsi omino uigor
accendat. aut. dominici corporis & sanguinis cõmunione puatũ. immo
nasterii eũ usq. ad diem obũ sua ad
agendã uurat penitentia retrudendũ.
quatin ppatau scelerisq maculas. dignis
discat flẽtib; emendare. quas magis mu
tetur animẽ suę neq; augere desi
derat. Sup scriptus aũ dilectissim fr nr
nemesion in suo loco & episcopat officio

clxxxiiii.

Iudeus falsa
m pẽ. accusat. ab
hasepis missis
Cap. xxxiii.

modo habeat attemptare.

clxxxv.

Cur sei apli eorũq; successores uoluerim
Tales esse accusationẽ sacerdotũ.

Talia cogitantes sei apli eorũq. succ
ressp̃u di replat. malos homines p
tes. & simplices consideramus. diffic
aut numq. uoluer esse accusation
dotũ. ne a malis potuissent euerta.
mouen. qs si hoc facile concederet
a malis hominb;. aut nullus. aut u
pauci remanerent. qm semp fuit a
& qd peius ẽ numis uiget. ut mali
consequant. & carnales spitales ins
ldeo ut pdicũ ẽ. statuer ne acc
rent. aut sal fieri nposse. p diffi
fierent ex accusatio. & aquib; ut s
dictũ est npsumeret. neq; apis s
aut a eccls epi eicerent.

clxxxvi.

Exemplu hom
fam ppũ. de epis
gallie.

Si epis expulsus. ausus fuerit ingredi
Si epis expulsus. ausus fuerit ingre
tate qua repulsus ẽ. & exire deloc
degere. iussus ẽ. ubem eũ inmona
in alia puncta constituto tradi. ut
sacerdotio peccauit. degens inm
rio corrigat. desideranter.

clxxxvii.

Ex concilio
Anniocen.
Cap. xxxvi.

De epis qui se inuicem. successores e
Ep̃o nlucere. p se alterum successo
sibi constituere. lice adeo ut unq
at. Qd si tale aliq factũ fuerit. irri
huiusmodi cstitutũ. Seruet aũt us
cum id communis oporteat nalit
nisi cũ sy nodo & iudicio epi. q
obitũ quiescentis. potestatẽ hab

Lambach Stiftsbibl. Cod. XVI, f. 25v

Lambach Stiftsbibl. Cod. XVI 68

casu sicut fieri solet. aquibuslibet hominibus quibdam damni fuerit factū. quāmsidē ager aut campus aut silua adecclam t ad monasterium pceptū immunitatis habentē pteat. ītamen inhoc immunitas fiacta iudicanda est. t ideo non fescentorum solidorū cōpositione. sed secdm legē que ineodem loco tenetur. si multandus sē. qui scandalū t damnum intali loco fecisse conuictus fuerit.

V. De peruasoribus ecclasticarum rerum t puasores rerum ecclasticarū qui casdē res t contra auctoritatē ī solum retinere uerum agrudelit depopulari noscuntur. quidā etiam afacultates ecclē induersa conlaboratione credentib; eas expoliant. Sed apauperes atq. uicinos ecarū manentes inmisericordit expoliant. denastant. et oppī munt. ut rapaces qui secdm inregno dī excluduntur. t criminali apublico peccato publica poenitentia satisfaciant. Qd si hoc agere noluerint. apotestate regia adhoc exhortati t coacti ī fuerint, p ferat contra eos aplica terribilis sententia. quā dr. Sigs fr nominatur et rapax. cui huiusmodi nec cibū quisq. psumat sumere. qua inquit asacri legium est. ut symachus papa apost eum gregorius beatus fabino subdiacono scribit, econtra leges est. Siquis qdlucrabilibus locis relinquere prauę uoluntatis studiosus temptauerit compendius retinere secdm canonum statuta abecclastica cōmunione ut sacrilegus debeat arceri. donec studeat digna satisfactione qdamisit corrigere.

De compositione sacrilegii.

Sacrilegum nouem uerigeldis compauit si purare uoluerit. cl. xx. nu. testibus nominatis atq. electis. t alis ī nominatis tamen electis septuaginta duobus supatare.

xxiiii Q uod inbaptismo &confirmatione sacerdotis fieri solet. ut ipsa ceremonia ne ulla ex parte cesse fuerit. uel parum possit cē.

xxv V t unus patrinus. t patrina adsuscipiendum infantē accedant.

xxvi V t ille qui nēst confirmatus abapti nullū recipiat.

xxvii V t nullus patrinī fiat. nisi recte cre

xxviii V t prbri apatrinis requirant. si sym lum sapiant.

xxviiii De symbolo octo dies ante pascha p ce inomnib; aecclis recitando. /

xxx De granulis infirmis sibaptismū de

xxxi De grauida baptizanda.

xxxii De paruulis infirmis baptizandis

xxxiii De illis qui inegritudine baptizantur

xxxiiii De illis qui paruulos recentes negant e baptizandos.

xxxv De infirmis baptizandis.

xxxvi De egrotantib; sibaptismū desideran Aposł obmutescunt.

xxxvii De mortuis non baptizandis.

xxxviii De subito obmutescente. si testes habu rit baptizando.

xxxviiii De his qui apud hereticos baptizantur inomine sē trinitatis.

xl De eadem re ret.

xli V t baptismus inuminate susceptus no

xlii De illi qui nescium quasi de baptizat

xliii De pbro qgrammaticā ignorabat. eū inuocate baptizabat.

xliiii De illi qui aliquā habent dubitationem baptismatis ut rebaptizentur.

xlv De infantib; si certos testes habere ñpos sunt. eos non ee baptizatos.

xlvi De pbris pquoz negligentiā sine bap tismate aliqs mortuus fuerit.

xlvii V t nullus pbr inppria puinia aliq infirmo baptismū denegare psumat.

xlviii De illis qui denuo baptizati sunt.

xlviiii De hoc si paruulus egrotans aliquem

uera unanimitas et concordia demonstratur.

XXVI De diaconibus ut pbris cōmunionem dare non debeant.

Peruenit ad scm magnumq; conclium. qd in quibusdam locis & cuttanibus prbris gratiam sacre communionis diaconi porrigant. Quod nec regula nec consuetudo tradidit. utrabhs qui potestatem habent offerendi. illi qui offerunt xpi corpus accipiant. Nec non & illud innotuit. quod quidam diaconi ante epos sacra oblata contangant. Haec igitur omnia resecentur: & in sua diaconi mensura permanentes scientes quod eporum quidem ministri sint. inferiores autem prbris habeantur. Per orbem ergo post prbros gratiam sacre communionis accipiant. aut epo eis aut prbro porrigente. Sed nec sedere in medio prbrorum diaconus liceat. quia si hoc fiat preter regulam et ordinem pbatur existere. Siquis autem etiam post has diffinitiones obedire noluerit. aministerio cessare debebit.

XXVII De eulogiis populis ap̄bis dandis.

Vt de oblationibus quę offerunturapopulo. & consecrationi sup sunt. uel de panibus quos offerunt fideles ad ecclesiam. uel certe de suis prbr conuenienter partes in casas habeat in uase ntro. ut post missarum sollemnia qui communicare non fuerunt parati. eulogias omni die dominico et in diebus festis in de accipiant. & illa unde eulogias prbr datur est ante in hęc uerba benedicat.

XXVIII Oratio simplex eulogii.

Dne sce pater omnipotens aeterne ds benedicere digneris hunc panem tua scā & spiritali benedictione. ut sit omnibus salus mentis & corporis. atq; contra omes morbos & uniuersas inimicorum insidias. Per dnm nrm ihm xpm filium tuū panem utę qui de celo descendit. & dat uitam & salutem mundo. & tecum uiuit & regnat.

XXVIIII De pane qui offerendus ē.

Panes quos do sacrificium offertis aut uobis mæipsis. aut uestris pueris cum uobis ntrade ac studiose fiant. & diligenter obseruetur. ut panis et uinum & aqua. sine quibus misse celebrari neq; unt. mundissime atq; studiosissime tractentur. & nihil in eis uile. nihil non probatum inueniatur. iuxta illud qd in scriptura. Sit tamor dni uobiscum. et cum diligentia cuncta facite.

XXX De pbris qui corpus dominicum ad deferendum infirmis mulierculis tradunt.

Peruenit ad noticiam nram qd quidam prbri in tantum parui pendant. diuina misteria ut laico aut femine sacrum corpus dni tradant ad deferendum infirmis. et quibus prohibetur ne sacrarium ingrediantur. ne ad altare adppinquent. illis sci scor committantur. Quod quam sit horribile. quam detestabile. omnium religiosorum anim aduertit prudentia. Igitur interdicat p omnia synodus. ne talis presumptio temeraria ulterius fiat. sed omnimodis prbr p semæipsū infirmum communicet. Quod si aliter fecerit. gradus sui periculo subiacebit.

XXXI Vt defunctis eucharistia non detur.

Item placuit. ut corporibus defunctorum eucharistia non detur. Scriptum est enim. Accipite. et edite. Cadauera autem. nec accipere possunt. nec edere. Et nec unq; mortu

Lambach Stiftsbibl. XVI. f. 57v

primo cum necessitas psecutor loca eor grauauerit. Scdo cum difficultas locorum fuerit. Tertio cū malor sedeate grauamur. Qd translatio nullum scās migret. ni rerum uloco pmaneat.

xcvii. Nota ndum cū transmittant alii de marpyrib; cū his honor cōmigret. alius u transmitta tis. honor uocas eorum cē non cessat. Qd sanguis martyrū ēcerat locum. non locus sanguinem.

xcii. dicas hic num

xcii. dicas au stum

Sanguis martyrum ēcerat locum. nō locus sanguinē. Sialiqs dixerit mea ē ecclā. dicēs illi quod in cantico legitur. Una ē columba mea. unus ē dilectus mr. fili cessilli. Aptum ē filium meū occidi uisi nu matris animicas suę. tam scias nu tricem tuā tantū pollutā. ephae pollu tione consecratā. filiū aū mostuum cē.

xciii. dicas sīi dori

Quid sit basilica

Basileon grecorū rex erat. hinc basilica regalis. qe primis temporib; reges tantū sepeliebant. ideo nomē sortita ē. Nam cē temporis ceteri homines. siue igni com busti siue aceruo lapidum sepulti sunt.

xciiii. oncilio igrii cap v.

Dellis q domū di contēptibilē faci

Siquis docat domū di contemptibilē uni cē. acuenit qui ea celebrant. anathema sit.

cv de cap vi.

Siquis extra ecclam seorsū con Decadē re uenit celebrat adespicens ecclam ea que ecclę uoluerit usurpare. nī cuenienter pbro iuxta decretū epi anathema sit.

xcvii. exempla ca septi pp. cap. lv.

vi. neil rīnsi v.

Vsit calix aurea. auro argento fiat. t calix dni aurea si nō auro. omnino argento fiat. Hec cauent pbri iuxta suo ortē deprauatē t impossibilitatē. cū quarta pars ecomib; q ad ecclam pti nes. in fabricis ipsius ecclē impendenda. Admo nend ē etiā ppls. ut aliqd in donaris dni of ferat. sīc ille antiquus ppls sub moyse una naculo dni fecisse legitur. Sed

c. feconcil Lao dic cap. xl. iii.

saltē t stagneū calicē habe aut calco nī fiat calix. q ob guē parit. que uomitū ulligneo calice aut uitreo

Obseruandū ē ut missa epi nō ubi corpus dominicū ēcer ubi sanguis el hauriē. ub unt. ubi pces cuota ppli cerdote offerunt. cūomni

xcviii. fred con cil. cap. v.

noretur. amundissimis lligentissime coopiaur. ni nisi capse cū scis reliquis.

Capleta missa calix cū patena cū uestib; sacerdotalib; mm recondant. cumus m

xcviii. fred dē con cil cap. iii.

Vsit corporale expurissi Corporale sup qd sacra obla mundissimo epurissimo l alterius generis materia misceat. numq supaltar misse. f aut in sacrariū cū calice epatena mmun dat. t qndo ablut a sacer subdiacono. primo in ecclā hoc pparato abluatur: co corpore esanguine infec uandario. in nitido loco p

Vsit sacrificiū altaris nī ic uncta era pdicta consul omniū cstituimus. ut sa nī inserico panno aut tin brare psumeret. f inpu consecrato treno calice conuerto sīc corpus dni nri ne linea munda sepultu

xcvii. exempla ca septi pp. cap. lv.

Vsit mulieres ad altare nī cas uirorū se nī utrorum uod nī oporteat mulieres re. ea contingere qu

Laubach
Stiftsbibl
XVI. f. 57v

primo cum necessitas p̄secutor loca coē
grauauerit. Scō cum difficultas locorum
fuerit. Tertio cū malor̄ sōciate grauantur.
Q̄d translatio utilium sās migret. in
utilium uloco p̄maneat.

Notandum cū transmittant alii oem sp̄ib;
cū his honor cōmigret. aliis ū transmuta
tis. honor in locis eorum cē non cessat.

Q̄d sanguis martyrū ēsecrat locum.
non locus sanguinem.

Sanguis martyrum ēsecrat locum. ñ locus
sanguinē. Si aliq̄s dixerit mea ē ecclā.
dicas illi quod in cantico legitur. Una ē
columba mea. unus ē dilectus mr̄. fodi
cas illi. Aptum ē filium meū occidi uisi
nu matris enutricis suę. tam sacras nu
tricem tuū tantū pollutā. ex hac pollu
tione consecratā. filiū aū mostruum cē.

Quid sit basilica

Basileon grecorū rex erat. hinc ē basilica
regalis. q̄ in p̄mis temporib; reges tantū
sepeliebant. ideo nom̄ sortita ē. Nam tē
poris cęteri homines. siue igni com
busti siue acerui lapidum sepulti sunt.

Delisi q̄ domū dī contēptibilē faci

Siquis docat domū dī contemptibilē uitā
cē. acuerit q̄ unica celebrant. anathema sit.
Siquis extra ecclam seorsū con Decadē re
uent celebrat cathedralis ecclam eaq̄
s ecclę uoluerit usurpare. ñ cuenienti
pbro iuxta decretū cp̄i. anathema sit.

Vt calix dominicus ex auro argento
t calix dñi aparens ñ ex auro. omnino
ex argento sit. Hec causant pbri iuxta
suadentes deputatę t impossibilitate.
cū quarta pars ex omib; q̄ ad ecclam p̄ue
in fabricis ipsius ecclę impendenda. Amo
nend ē etiā pplis. ut aliq̄d in donariis dñi of
ferat. sē ille antiquus pplis sub moyse ta
bernaculo dñi fecisse legitur. Si q̄s tā paup

saltē t stagneū calicē habeat. De ere aut ex
aut calco ñ fiat calix. q̄ obuiū uisu tē eru
gnē parit. que uomitū puocat. Hulluſaū
uligneo calice aut uitreo p̄sumat cantare.

VII. Obſeruandū ē ut missa ap̄i ñ altare. De obſeruanda
con ubi corpus dominicū ēſecretur. missa ap̄i.
p̄.v. ubi ſanguis ei hauriē. ubi sc̄ę reliq̄ę cōdi
untur. ubi p̄ces uota ppli inſpectu dni ſa
cerdote offerunt. cū omni ueneratione ho
norētur. ⁊ mundiſſimis linteis ⁊ palliis di
ligentiſſime coopiant. nihilq. ſup eo ponat.
niſi capſe cū sc̄is reliquiis. ⁊ quattuor euglia.
⁊ apleta missa calix cū patena. ⁊ ſacramētis libr
cū uestib; ſacerdotalib; in mundo loco ſubſcia
recondant. Annus materiei.

VIII. Ut corporale ſit purissimo linteo ſit
de con Corporale ſup q̄ ſacra oblatio immolat ex
p̄. iii. mundiſſimo ⁊ purissimo linteo ſit. nec uico
alterius generis materia p̄ casior aut uilior
misceat. ⁊ num q̄ ſup altare remaneat. ni ſi int̄ pre
miſſę. ⁊ aut in ſacramētorū libro ponat. aut
cū calice ⁊ patena in mundiſſimo loco recon
dat. t q̄ndo abluunt a ſacerdote. diacono. ut
ſubdiacono. p̄mo in eccl̄a in loco ad hoc p̄parato abluatur: eo q̄ de dominico
corpore ⁊ ſanguine infectū ſit. Poſtea ala
uandario in mundo loco pareatur.

II. Ut ſacrificiū altaris ñ in ſerico panno aut
CVII ic uncta p̄dicta conſultu tincto celebrē.
pla cu omniū cōſtituimus. ut ſacrificiū altaris
pp̄. ñ in ſerico panno aut tincto quiſq. cele
li. brare p̄ſumeret. ⁊ in puro linteo ab epō
tt. conſecrato treno ſalicet lino parato aq.
contecto ſic corpus dni nr̄i ihū ap̄i in ſindo
ne linea munda ſepultum fuit.

C. Ut mulieres ad altare ñ accedant ⁊ ſſi
conc. lxo cis uirorū ſe ñ intromittant.
hic cap. ab iii. Quod ñ oporteat mulieres ingredi ad alta
re. ⁊ ea contingere que uirorum
officiis deputata ſunt. De ad re

noceamus. & nos ipsos crudeliore mortis gladio trucidamus. illi enī duplici culparum telo peccamur. hic triplicī iugulamur. Restat g̃ ut eo nr̃a p̃gat sententia. qua misericordie patuerit via. Quae ita dn̄o p̃batur accepta. ut plus eam capiat. quam sacrificia veneranda ducente ipso. Misericordiam uolo & non sacrificiū. Hac indulgentie cessā licentia. misericordis ipsi opis gloriosi principis potestatem redigimus. ut quia dī illi miserandi aditum pace fecit. remedia p̃cauis ipse quoq. non denegēt. Quae ita principali discretione moderata p̃sistant. ut de illis sit misericordia contributa. ut nusquam gens aut patria. p̃eos dem aut pericula quodcumq. p̃ferat. aut iacturam. Haec misericordis obtentu temperasse sufficiat. cēterumq. iurāmenta p̃regie potestatis salute. uel constitutione gentis aut patrie quo hactenus sunt exacta. uel deincepſ exstiterint exigenda. omni custodia. omniq. vigilantia indissolubiliter discernimus obseruanda membrorum truncatione. moraſq. sententia religione penitus absoluta. Sed ne prauarum mentium uersuta nequitia nosmet adpiuri aliquando p̃uocet culpam. nec ascē fidei regula hanc asserit uenisse sententiam. tam diuine auctoritatis opacula. quam precedentium p̃arum huic narrationi curauimus inserenda. Sic enī phieremiā dicit. Repente loquar aduersus gentem. & aduersus regnum. ut eradicē & dispdam illud. Si poenitentiā egerit gens illa a malo suo qd̄ locutus sum aduersus eam. agam & ego poenitentiam sup malo quod cogitaui ut facerem ei. Et p̃ezechielem si dixero impio morte morieris. & egerit poenitentiam uita uiuet & non morietur. Si ergo nostra conuersio sic diuinam mutat sententiam. cur miserorū tanget lacrime uel pressura tam crudam non temperet & ex misericordia uindictam. huic etiam populo israheltico sepe ultio promissa suspenditur. & innocentarum p̃ dono diuine sententiae p̃ mutationem sedatur. Nam sanctus Ambrosius in libro tertio de officiis ita ait. Purum igitur ac sincerum oportet esse affectum. & unusquisq. simplicem sermonem p̃ferat. uas suum in sanctitate possideat. ne fratrem circumscriptione uerborum inducat. nihil promittat inhonestum. de sibi p̃mittere queat. Tolerabilius est p̃missū n̄ facere quā facere qd̄ turpe sit. Sepe pleriq. constringunt se iurisiurandi sacramento. & cum ipsi cognouerint promittendum non fuisse iusiurandum. tamen contemptione faciunt. quod spoponderunt. Sicut de herode supra scripsimus. qui saltatrici p̃mium turpiter promisit. crudeliter soluit. Turpe igitur terrenum regnum quod p̃ saltatione promittitur. crudele quod mors prophetē p̃ iurisiurandi religione donatur. Quanto ergo tolerabilius tale fuisse p̃iurium sacramento. Et post pauca. de lepte discernens. Miserabilis necessitas. quae soluitur parricidio. Melius est non uouere id. quod sibi is cui promittitur. nolit exsolui. Et post paulolum. Non semper igitur promissa omnia soluenda omnia sunt. Denique ipse dominus sicut sancta scriptura indicat. frequenter suam mutat senten-

tem omnes iustitiae eius obliuioni tradentur. & in iniquitate sua quam operatus est. in ipsa morietur. Si autem dicet impio morte morieris. & egerit poenitentiam uita uiuet & non morietur. Si ergo nostra conuersio sic diuinam mutat sententiam. cur miserorū tanget lacrime uel pressura tam crudam non temperet & ex misericordia uindictam. huic etiam populo israheltico sepe ultio promissa suspenditur. & innocentarum p̃ dono diuine sententiae p̃ mutationem sedatur. Nam sanctus Ambrosius in libro tertio de officiis ita ait. Purum igitur ac sincerum oportet esse affectum. & unusquisq. simplicem sermonem p̃ferat. uas suum in sanctitate possideat. ne fratrem circumscriptione uerborum inducat. nihil promittat inhonestum. de sibi p̃mittere queat. Tolerabilius est p̃missū n̄ facere quā facere qd̄ turpe sit. Sepe pleriq. constringunt se iurisiurandi sacramento. & cum ipsi cognouerint promittendum non fuisse iusiurandum sacramenta. tamen contemptione faciunt. quod spoponderunt. Sicut de herode supra scripsimus. qui saltatrici p̃mium turpiter promisit. crudeliter soluit. Turpe igitur terrenum regnum quod p̃ saltatione promittitur. crudele quod mors prophetē p̃ iurisiurandi religione donatur. Quanto ergo tolerabilius tale fuisse p̃iurium sacramento. Et post pauca. de lepte discernens. Miserabilis necessitas. quae soluitur parricidio. Melius est non uouere id. quod sibi is cui promittitur. nolit exsolui. Et post paulolum. Non semper igitur promissa omnia soluenda omnia sunt. Denique ipse dominus sicut sancta scriptura indicat. frequenter suam mutat senten-

Landesbibl. XVI

tenta · tamen placē ītenta iuxta
qđ conuenit custodire · Itaq; regis
ita constante nullus sibi aliquo
opere uel deliberatione · seu cuiuscūq;
dignitatis locus · seu gradu episcopat⁹
presbiteri aut diaconi consecratus:
cęteriq; clericatus officius deditus:
futurū regē pudeat · ēta uenientis
regis utilitatē · & peat dubio uolun
tatē blandimento uel suasione p
eandē spem aut aliquis misē trahat ·
aut ipse malū acquiescat · In quū
enim & uilde execrabile xp̄ianis
debē habeat · futuri temporis illici
tus ꝓspicere · & utpe suę ignarus ven
tura disponere · Qđ si quisquā iam
talia iniqua deliberatione cū quo
cunq; est meditatus hoc sibi nouer
it esse sacerdotali moderatione con
cessum · ut si uenialiter posset · hoc
sine mora p̄ sēntis principis auribꝰ
studeat publicare · Si aut̄ obtineat ·
& deliberationis suę machinamenta
noluerit dicere · pessimo plectatur
anathemate.

De regis.

Ut nemo intendat in interitum
aut ꝯdemnationē regis eadem inuen
ta · si modo salutem nrōrū principum
constat esse consultū · sed libē ītenta
re, sancta bene · & digna auctoritate
munire salubriter · ordinata ·
Ideoq; contestamur coram do & om̄i
ordine angelo⁹ coram ꝓphetarum ·
atq; apostolo⁹ · ut omniū martyrum
choro · coram omni catholica eccla
& xpianoꝝ cœtu · ut nemo inten
dat in interitū regis · nemo unctum
principis nece attentet · nemo
regni eum gubernaculis ꝓuehat ne
mo tyrannica p̄sumptione apicem
regni sibi usurpet · nemo quolibet
machinatione · in eā aduersitatē sibi
ēuniatq; manū associet · Qđ si iniquo
piā horū quispiā nrōꝝ temerario au
sum p̄sūptor ex tulerit · anathema
te diuino p cussus · absq; ullo reme
dii loco habeat̄ ē dēpnat̄ sēcīno iu

De fidelibus regum.

Pro inde decreuit ē altum sēm
om̄is q; pfidei obsequio & sincero seru
itio uoluntatib; ut iussis paruerint
principis totaq; intentione salutis eā
custodiā & uigilantiā habuerint reg
i · successorib⁹ nec dignitate · nec
aret; ꝓhibuis causā repellant̄ inuasa ·
sed & nē ita p unusquisq; utilitate
principis moderent̄ discretione · sic eos
ꝓspexerit necessarios ē patrie · &
sic illius imp̄iat̄ benignitas: ut incęte
ris maneat grā & potestas: quēnus ita
omia in rebus iuste ē quisita lucrent̄:
ut posteris relinquendi uel quibus
uoluntas eorū decreuit conferendi
spontaneo fruantur arbitrio. Cęterū
si in fidelis quisquā in capite regio ·
aut in utilis in rebus cōmissis ex tre
mitate inclemtiæ uæ manu posterentur
nutu ēstet huius modi moderatio ·
fas ē enim in dubiū educere iusꝑo
testatis cui omnium gubnatio supno
ē stat delegata iudicio · Qđ si pceus dis
cessum ꝗsp̄iā reptus fuerit utpe fuis
se in fidelis: quicqd largitate ipsius
in rebus habeat ē qsitus careat · ē fis
candū & fidelibus largiendum.

De regum subole.

Sicut insolentia malorū regū odiosa
semp & execrabilis existit subiectis:
ita bonorū puida utilitas amabilis
efficitur pplis: Quo circa quis ferat

Laubach StAHalbl. XVI

tas dies. atq; dominicas. Abstinet aut
te anno medone medias cerusa. in
dies ꝑ ebdomadã. Arma portare ñ au
deas nisi ĕtra pignos. t rubicũq; re
uolueris nullo uehiculo deducaris
sed pedib; ꝑ prios ꝑgas. abuxore si habeas
ñ separeris. si aut ñ habeas. aliã ñ ducas.
Tẽpus aut̃ huius poenitentiæ ĩcipi tu
ẽ arbitrio ut sedm̃ cuersionẽ tuã aut
extendere aut minuere ualeat.

Fecisti homicidiũ casu ita. ut nullũ oc
cidere uelis t ferire uoluisses ĩma tua
suue iunga. iunga seu ferro siue aliquo
genere flagelli. si tu simplicit̃ ibas. aut
ĩ siluã uenatũ & feras sagittare. uolus
ti. & sic ĩpulse te nolente & nesciente
hominem ꝑ fera occidisti. Aut si iocũ
fuisti. cũ aliquib. aliquẽ ludũ. & alig.
rẽ siue auiculã. siue quoddã aliud
animal t ĩ ludo aliqd sagitta t bacu
lo. t lapide ꝑcutere uoluisti. & sic
aut frem aut filiũ tuũ aut aliquẽ
hominẽ interfecisti. Aut si stabas in
loco publico siue ĩ curticula tua
siue ĩ alio loco & pãs ꝓ loco ꝓcebas.
in illũ locũ ubi nullũ uidisti. & nul
li insidiatus es & tam̃ aliquẽ occidisti.
Aut si aliquis te cogeret
ut secũ ludere & tu fortior
fuisti cum sub tus te stauisti.
aut ipse te. & si tuo t suo
cultello uulneratus mortuus ẽ.
Aut si tu operi necessario
dum instabas securi fugisset
de manu tua. aut ferrũ lapsũ ẽ
de manubrio. & socium uel
amicũ tuũ ꝑcussisset. & occisus est.
ronas t unoz nimuci habuisti. xl dies
qd̃ uulgus carrinã uocant. ita ut ẽ suetu
do ẽ ieunes. & v. sequentes annos poeni
tas. Abstinentia aut̃ ciboz. imis̃ quinq;
annis misericordit̃ tribuat̃. ita ut in pri
mo anno illas tres ferias tertiã quartã
sabbatũ redimere possis uno denario. t
ꝑ tuo unius denarii. t tres pauper pascen
do. t alio anno oms̃ ferias excepto. vi fer.
quib̃ sep ĩ pane & aqua ieunare debes.
potestatẽ habeas redimi ꝑ taxato ꝑtio.
& sic reliquos annos obseruare debes.

Si aut̃ cũ fre tuo t cũsocio ibas in siluã
ad succidenda ligna & adp̃ propinquante
casura unius arboris tu dicebas fri t socio
ut fugerẽt. & ille fugiens sub arbore oppressus ẽ
innocens eris a morte ipsius.
Si aut̃ ex cura tua t neglegentia dũ ille
iuxta te aliã arborẽ inciderit tu ñ ꝓmo
nuisti cũ intẽpore ut ꝑuideret casurã
arboris. & sic ex tua incuria oppressus ẽ &
mortuus. tẽ debes poenitere ut homicida
& tam̃ multo leuius quã illud qd̃ ex in
dustria factũ ẽ.
Occidisti seniorẽ tuũ t inimicũ filio fuisti ut
occideret. t uxorẽ tuã parte corporis
tui. Duo ẽ silua ꝓponim̃ tibi. dige hoz
duoz qd̃ tibi carius sit. Illud unũ ẽ.
Relinq; illud fragile sedm̃ & ingredere
monasteriũ & humiliare sub manu ab
batis. & cuncta quæ tibi abeo fuerint
imperata simplici animo obserua
Sedm̃ aut̃ ẽ silua tale ẽ.
Arma deponere & cuncta secularia
negotia dimittere. carnẽ & fagimen
omnib; diebꝫ uitæ tuæ non comedas.
excepto uno die resurrectionis dñi

Landsbibl. XVI. fol. 118v

uterũ uirile membrum uiriguum pro
tuũ aut aliqd huiusmodi mutuerit ut
sic perillã cõmotionẽ ad delectationẽ aie
semen proiecerit. Si fecerit. xx. dies inpane
& aqua poenitere debet.

Dederit osculũ alicui femine pernimun
dũ desiderũ & sic te polluerit. Si fecerit.
unũ diẽ inpane & aqua poenitere debet.
Si uirgo accedam hoc ẽ ingressa. xx dies
inpane & aqua poenitere debet.

Fecerit fornicationẽ contra naturã id est
cũ masculis. & cũ animalib; contra id cui
cũ uacca. & cũ asina. & cuilio aliquo
animali. si semel & bis fecerit. & uxorẽ
habuerit. q̃ adimplere tuã libidinẽ
potuerit. xl. dies inpane & aqua qd
carnaliũ uocant. cũ. vii. sequentib; an
nis poenitere debet. & nũquã sis sine
poẽ. Si aut uxorẽ habuerit. x. annos
plegitimas fer̃ poenitere debet. Si aut
mẽstruatã habuerit illud sceleris. xv.
annos plegitimas feras poenitere debet.
si uirginea tua. & ẽ ingressa. c. dies in
pane & aqua debet poenitere.

Si uir̃ seruus ẽ qui hoc fecerit. & uxo
ratus. & cum animalib; peccat sicũ sco
pis bene castigat. iii. annos plegitimas
fer̃ poenitat. Si aũ seruus sine uxore
hoc fecerit. tũ seruus uerberib; castigat
ii. annũ plegitimũ fer̃ poeni. Si aũ talis ẽ
seruus ut gratis uerbera pati nuerit. &
ẽ tã digna ꝓsona. tta poenitat ut illo
qui ingenuus est.

Comederit scabiem corporalẽ paliq̃ si
ritate. utbibisti. ppẽ solutionẽ uer
miculos q̃ peduculi uocantur. & bibisti.
urinã humanã. siue stercora aliqua
commedisti. ꝓ sanitate aliqua. Si fecerit. vii.
dies inpane & aqua poenitas.

aliqui seu acanib; dilacerabant. & sic
mortua inuenta ẽ. Si fecerit. x. dies inpa
ne & aqua poenitas.

Comederit auem quas oppressat accipiter.
& ipse occiderit. uel ferro aliquo. Si fe
cerit. v. dies inpane & aqua penitere debes.

Comederit aues & animalia que intrib;
strangulantur. & sic mortua inueniunt.
nisi inmeritate famis fecerit. x. dies in
pane & aqua debes poenitere

Comederit pisce qui mortuus ẽ in flumine
inuentus. nisi eo die a piscatorib tractus
ẽ & sic mortuus. & eodẽ die inuentus. Si
fecerit. iii. dies ipane & aq̃ debes poẽ.

Fecerit falsitatẽ & fraudẽ aliquã in mensu
ris aut inponderib; tta dico. ut falso mo
dio. aut cum ponderib; minuerit bona
tua uenderes alii. xpiano. Si fecerit. aut
consenserit. xx. dies inpane & aqua poẽ
Si obtẽtu rarpitudine tu (debes.
coniugatus alicuius femine tta dico. si ma
millas & eius uerenda obtrectarit. Si aũ
fecerit. iii. d inpane & aq̃ poenitas. Si non
fuerit ẽ iugat. i. diẽ inpane & aq̃ poẽ.

Lauaris te in balneo cum uxore tua. & ali
is mulierculis. & uidisti eas nudas. & ipsae
te. Si fecerit. ii. dies inpane & aqua poe
nitere debes.

Venerunt ad te hospites tempore neces
sitatis. & non recepisti eos in domũ tuã. & non
fecerit cũ eis miam. sic dns pcepit. Si non
v. dies poeni inpane & aqua.
incendisti ecclam aut ẽ seceristi. Si fecerit
ecclam restituat & pcium tuũ idest
uergeldũ tuũ pauperib; distribuat. & x
xv. annos poenitas.

Remisti oblationes mortuor; tta. ut eccles
tradere noluisses. Si fecerit. unum annũ
poenitas.

Lambach Stiftsbibl. XVI

f. 124v

uat. Dehoc peccamib⁹ dicit̃ Peccauq in quacũq; die cũuersus ingemuerit omn̄s iniquitatis eius inobliuionẽ tradum̃. Si enĩ redẽptor nr̄ qui peccatores n̄ppdere & iustificare uen̄t inobliuione peccan tũ dedicta reliquit quis hominũ con demnanda reseruã. cũ apl̄s dicat. sds iustificat. quis ẽ qui ẽdemnẽt. Ad fontẽ micdie recurrentes. cuang dicũ pferam̃ sententiã. Gaudebo inqd supuno pecca tore penitentiã agente. quã sup̄ nonagin ta iustos qui n̄ indigent penitentia. Ito uẽ ppdicãe cviii. n̄ram ab⁹ rdicis. hu mero reportat. cur iste post penitentiã ad eccle ministeriũ n̄ reuocẽt. Quid ẽ ḡ grauẽ carnale dedictũ admittere sine quo n̄ multi sed pauci inueniunt̃. aut dr filiũ tñ do negare. In quo peccato ipsũ beatũ principẽ apl̄q; Petrũ ad eũ nẽ corpus indigni sedem̃. Lapsũ ẽ cog nosc̃. Sed post negationẽ penitentia secuta ẽ. & p̃ penitentiã miã data. qua illũ ab aplatu n̄ deiecit. quẽ ante se ipsũ negare p̃dix̃. Tibi hec fili k mẽ dicta suf ficiãt aut illũ qũ conspicis dedicta fleat. dolere. in conspectu diuinitatis n̄ dubitet. miãm consequi. quia nullum peccatẽ reũ sũ despiẽ. qui peccatores suo sanguine redimere uenit. Hinc aũ & beat⁹ augustin⁹ ad petrũ diaconum defide scribens ait. Omni homini in hac uita ẽ potẽ utilis penitentia. quã quocũq; tempore homo egerit. quam libẽ iniquus. quam libẽ anno sus. si toto corde renuntiauerit peccatis pre teritis. & pas inconspectu di non solũ corporis. sed aũ cordis lacrimas fude rit. & malorũ operũ maculas. bonis ope

indulgentiã mox habebit. Hoc enim nob dñs pphẽico. pmittit. do quo dicens. si conuersus ingemueris saluus eris. Eralio modo dr̃. Fili peccasti. ne adiicias iterũ. sed deprecare de preteritis ut tibi dimittantur. Numq peccata ẽt indicta ppeccatis depcato. si dep̃ cata non ẽt remissio concedenda. Sed etiã penitentia peccatori tunc pdest si eã in ecclia catholica gerat cui dr̃ in persona beati Petri apli. ligandi soluendiq; tribuit potestas dicens. quecũq; ligaueris sup terrã erunt ligata in cel̃. & quecũq; solue ris sup terrã erunt soluta & in cel̃. In quacũq; igit̃ homo & ante ueram peccatoq; suq; penitentiã egerit. & ui tã suã do inluminante cor tetigerit n̄ priuabit̃ indulgentiã munere. qa dr̃ sic p prophẽã dic̃. non uult mor tẽ morientis. quam ut auertat̃ ab ꝑ sua mala. & uiuat anima ei⁹. Verum tam̃ nullus hominũ debẽt sub spe micdie insuis diuti remanere pecca tis. cũ & ũ in ipso corpore nemo ualet sub spe future salutis diutiũ egrotare. Tales enĩ qui ab iniquitatib⁹ suis reuo dere neglegunt. & sibi de do indul gentiã repmittunt. n̄ numq̃ta p̃uo niunt̃ repentino di furore ut nec ẽ uersionis tẽpus. nec beneficiũ remis sionis inueniant. Ido unũquemq; nr̄m scã scriptura benigne p̃monẽt dicens. Ne tardaueris conuerti ad dñm. & ne differas de die in diẽ. subi to enĩ uenit ira ei⁹ & in tẽpore ul tionis disperdet. Diẽ enĩ beat⁹ paulus Hodie si uocẽ ei audieritis nolite obdurare corda uestra. Cui quoq; beat

Lambeth Sch. B XVI. f. 131

fol. 2r

.iii. Q d bigamus sit ordo sacerdotum

.v. Ut non laicus nec bigamus nec
rum marita · sed irreprehensibilis
ordinentur epi.

.vi. V tdum eps eligit · si contradicatur
habeat · quinq; epi conueniant.

.vii. Quod nolentib; clericis t populis
nemo debeat eps ordinari.

.viii. Q ui epi s ordinandi · quos prius debe
ant examinari · quam ordinent.

.viii. Ut epi diligentissime pbent · ante

.x. Quod populo ñliceat pse sacerdotes
facere decretiones.

.xi. Q d non habeant epi · quos nec cleri
nec populus elegit · nec ꝙuinciales
epi consecrarunt · t excommunione.

.xii. Q d nullus ordinari eps debeat · nisi

.xiii. De illis qui accipiunt regimina eccle
arum · et eundos · sine subscrip
pausumendum.

.xiiii. Q d ordinationes epoꝝ aplice auctho
rum

.xv. N abucus huj eps ante 900 annos
et ante annum conuersionem

.xvi. De laicis ñtemere faciendis epos.

.xvii. Q d pgradus ecclasticos ad episcopatus
debeant ascendere · prius

.xviii. V t laicam ñmissionem ñ accipiat
qui prius

.xviii. Q d eps ep̃i possint qui ñ ante
impediantur · quam

.xx. De illis epis qui sub pretextu

.xx.i. N e epi pfessionem pretendant
nis locum obtineant · t

.xx.ii. De his qui preter dictam

.xx.iii. De eadem re · t diuersis

.xx.iiii. Q d non oppositae ordinatio

.xx.v. De ordinationibus epoꝝ
me differendis.

Incipit

Laubach, Stiftsbibl., Cml. XVI

fol. 1ª

Epla.

EPISTOLA
AVRELII CARTA
GINENSIS ARCHI
EPI AD DAMASVM PA
PAM DE CANONIBVS
SCRIPTORVM QUOS OMNIMODE
VENERATIONE SINT COLENDI.

BEATISSIMO
PAPAE DAMASO.
AVRELIVS CARTAGI
nensis archiepc̃s. Q̃m apticae
sedis & uestre sublimitatis gratiam
nra humilitas exorat. vt statuta
que repperire potestis post finem
beati principis aplorum pet̃ usq;
durae sanctitatis principium
ubera apticae sedis auctoritatem
q̃m cognouimus pure sapientiae
sanctae q̃m quietis [illegible]
scripta mittere dignemini. qua
tenus purae fidei ueritatis nobilitatem
atq; prudentiam imitari ualeamus.
que minus fortasse sunt de
temporibus & decreta. & qui aduer
sus canonum instituta gesserunt
cognoscant. Bene uale sanctissimae
papa. & ora pro nobis amantissimae
pat̃. Data viii kl mar. Item
Romae. v non mai.

RESCRIPTUM BEATI PAPE
DAMASI AD AURELIUM ARCHI
EPM DIRECTUM IN QUO
OSTENDIT HUNC ORDINEM SCRIPTU
RARUM CANONUM QUI SUNT SPU DI
CONDITI ABOMNIBUS SCIRI
ET DILIGENTER TRACTARI.

REVERENTISSIMO
FRATRI ET COEPO AURELIO DAMA
SUS. Scripta sanctitatis tuae
debita uenerationе suscepim. in q̃
simire ueneratione ac prudentiam
tuam aplica instituta ut dignum
erat cognouimus. De qua re quedam
exhis que p̃scripsimus. & quedam
adhuc cum eorum miseris mutue
cupimus. Nullum tam abtam p̃
principis aplor̃ uitae p̃ceptorum
nror̃ premisimus. de quo statuere
q̃d tibi p amonum pbrm & felicem
diaconum sub certis signaculis non
mitterem. quae te & custodire opta
mus. & aliis p̃dicanda ac publicanda
mandamus. vt abomnib; inuiolata de
bita ueneratione custodiant. & inui
olata seruent. atq; abomnib; futuris
temporib; diligent ueneretur. qui
uiolatores uoluntarii canonum. qua
uis ascis patribus iudicant. & sancto
spu cui instinctu ac dono dicta sunt
damnant. q̃m blasphemare spm̃ scm̃
nonincongrue uidentur. qui contra
eosdem scos canones nitentes aut
pulsi sibi libent̃ uel̃ [illegible] aliquid
aut preter ea agunt aut loqui presu
munt. aut facere uolentib; sponte
consentiunt. Talis enim presumptio
manifeste unum genus blasphemandi
tum spm̃ scm̃. quo ut iam plibet̃
scripta omnia agit. cui nisi & gratia
idem sci edidit sc̃ti canones. Diabolica
q̃ nequitia. plerosq; subtiliter fallere
solet. ita quorunda imprudentiam
psimilitudinem pietatis sepissime
illudit. ut psalubribus nocitura psua
deat. Id circo norma scor̃ canonum
qui ft spu di condit. et toti mun
di reuerentia consecrati. fidelit̃ a
nobis est scienda. & diligenter est
tractanda. nec quoq̃mo [illegible]

fol. 84

que ebrietatem deserunt dicens. Cepges enim ebrii de fletu. & ululatu eos qui bibitis vinum in dulcedine. Quo nullomodo non ait tamen fletu eos qui bibitis vinum. ut bibere omnino non liceat. sed addidit in dulcedinem. qd ad voluptuosam pronę & prodigam effusionem. Nam quamdiu sanus & necessitatem edendi & potandi habet bibere apte dicens. Vino modico utere. Non solum ergo vino inebriantur homines. sed dum excedens potandi genera. quę usque modo conuiciamur. Unde & nazarei qui se sanctificabant deo. precepit ei vinum & siceram non bibere. vtraq, enim herent menti euertunt. & ebriosos facium furiosi quippe carnis vtraq, equalem gignunt. Quidam comedentes sicut panem cum ponderent oleum & aquam ex mensura sumunt asserentes de castimoniam carnis. dum, abstinentiam conuenire.

Incipit liber quintus decimus. de imperatoribus. de principibus. de reliquis laicis & de ministerio eorum.

Incipiunt capitula libri quinti decimi.

·I· Epi imposita sibi ad eo cura in pplis pregendis non ambigant.
·II· De illis qui in episcopis pdam fecerint.
III Vt epi potestates admoneant. ne pauperes non opprimant.
·IIII· De eadem re. & calumniantib.
·V· De sclaribus ecclam & clericum iniuste
·VI· Vt excommunicatores canonum excommunicentur. & pur...
VII De pua principibus legum diuina.
VIII Quod non liceat imperatori & cuiquam potestatem agere aliquid contra diuinum mandatum.
VIIII Ut nemo contra canones esse presumat.
X De imperatoria lege.
XI Quando canonici venalem nisi sint religiosi laici non inuersentur.
XII Vt laici infirmado nisi clericis iubentib. docere non audeant.
XIII Vt ppli docendus sit non sequendus.
XIIII De illo qui contra decretum epi uenerit.
XV Admoneat imperator ut constituat sedis obtemperet.
XVI Generalis admonitio
XVII Alia admonitio regum
XVIII Ut adherendum principi.
XVIIII Quales exhibendum sint regib; sacerdotib & ppli peccata uelasse.
·XX· Vnde supra. & adherendum.
XXI Quam multum solum sit si prudentes uni regi.
XXII De regum aduersariis excommunicent.
XXIII De illis qui principi non obedierint.
XXIIII De illis qui in aduersitate ppria gemus

fol. 95 r

...ano patre. culpabiles inuenientur. I

xxvi V. t nullus psumat principe ...dere. dicere
digere regem.

xxvii C. t nullus inuitatus regis ...

xxviii D e fidelibus regum ...

xxviii D e regum ...bole ...

xxviii Q d' quo ...animus fecerit.
hoc ...parat.

xxx. Q d' laic' p'bus qui ...lle ...enem.
non aliud quam ...um officiu face
re ...

xxxi V. t iudex sup xpianos non ponant.

xxxii Q d' so ...ta vnu patre ...cidis.

xxxiii D e illo qui p catholica fide tribula
tiones patitur.

xxxiiii Q. e heredib. si iussa testatoris n impleue
rint. ut epo adimplea.

xxxv. V. t laici quatus religiosi ...lib' ...
non disponant.

xxxvi D e illis quarta ...ato ...regib' ...

xxxvii D e eo si epo ...lium ...
placeat una die ...

xxxviii D e regib' bonae ...

xxxviii D e ...

xxxviii D e ...

xl. D e patientia regum ...

xl.i. D e delictis regu seu exemplis.

xl.ii. Q d' reges legibus teneantur.

xl.iii. D e disciplina regum in ...

xl.iiii. C ut ds alios ad libertatem alios aut
ad seruitutem discreuisse.

Incipit liber quartus decimus.

De imperatorib' de principibus de
aliquis laicis epi imponat ...
cura impliis p...

Epi in p...dis ...lis ...
impositu ...
dn confiteantur iudices ...
perum oppressores ...
docali ammonitione ...

De illis q in epis ...

V. t siquis quem libet ...
& admonente epo n ...
municet. Vt epi ...
ant ne pauperes ...

V. t iudices ...
primum ...
...

Vt epi ...
sas ...
ponant ...

Vt laici epis ...
epis ...
orphanos ...

Vt conceptores ...
ex co municentur.

V. t laici conceptores ...

nicentur. clerici honore priuentur.

De uiolatoribus legum diuinarum.

Siquis publicus diuine legis uiolator. et p manifestis criminib; sc̄orum canonū contemptor reprus fuerit. ac sc̄ę pa trū constitutionib; contradictor. & si mo nitionib. episcopalib. obtemperare distu lerit. anathematizetur.

Qd̄ nō liceat quibuscunq; imperatori. cuiquā quoquomodo aliqd agere ctra diuinum mandatum.

Publicę q̄ imperatori. cuiq; pietatē custodienti aliqd contra mandata diui norum psumere. nequeq; quo euange licis. pphēticisq. siv apostolicis regulis obuiare agere. Iniustū ei. iudicū de finitio iniusta. rego meo. et iussu. aliud cib; ordinata nō ualeat. Hec quecq; qd̄ con tra euangelicā. & pphēticā. aut apostoli cā doctrinā. constitutionemq; eorū. siue sc̄ę patrū actum fuerit stabit. Quod ab infidelibus aut hereticis factum fuerit. omnino cassabitur.

Vt nemo ctra canones ee p̄sumat.

Vt constitutiones contra canones & decreta p̄sulū romanoq;. et bonos mores. nullius sint momenta.

De imperatoria lege.

Lex imperatorū. non est supra legē dī. sed subtus.

Quando canonica uetantur. nisi sint religiosi laici. nō inter sint.

Quando ea que canonica sunt uetantur. quando regularia examinant. neq; aliquos laicos inō esse. nisi reli giosos laicos p̄ponat. & nisi bos tan tummodo. qui in propria appellan tur p̄sona.

Vt laici insimodo. nō clericis in bonis; docere noramdeant.

Laici insimado p̄sumāt. clericis nisi ip̄is iubentibus docere nō audeant.

Vt ppter docendus. sic nō sequendus.

Docendus est ppter nō sequendus nos sine eum qd̄ liceat. quid uetet nō liceat com monere nō bis consensū p̄bere debemus.

Quisquis si conatus fuerit temptare p hibita. semet censuram canonicā. nimi me defuturam. De illo q̄ contra decretū epi uenerit.

Siquis uenerit contra decretum epi. ab ecclā abiciatur.

Ad moneatur imperator ut ecclīe sue apticę sedis obtemperet.

Illud si peculiari p amore uri imperii & beatitudine quę esequi potuit regnū p aptico officio p̄dicam. ut sic decet. & spes sēs dictat. meminit mīs obedientia p̄beatur. ut bona oīa ura res publica esequat. sic in exodo p̄mittit. Si audieris uocē dñi dī tui. & obedieris p̄ceptis ei. & cu stodieris omne iustificationes ei. omnē infirmi tatē quā imposui egi. nō imposuī tibi. Ego enī sum dñs qui saluum facio te. Et illic tube tube potentissima canitur. Et nunc ist qd̄ dñs dē tuus postulat a te aliud. quā ut timeas dñm dm tuū. & ambules in omnib; uiis eius & diligas eū. & seruias dño dō tuo ex toto corde. & ex tota mente tua. Custodi p cepta dñi dī tui. & iustificationes quas ego mandabo tibi. Hec me suggerente fre quenter. nō spernat prudens tua. ante oculos habens dñi in euangelio uerba. qui uos audit me audit. & qui uos spernit spernit eū qui me misit. Nā & aptī saluatoris nō ita loquit. Quapp̄ qui hec spernit & neglegit. non homi nem spernit. sed eum qui dedit spi ritum suum scm̄ in nob. Pectus enī

demne ure sacratum ē. publice felicita
tis. ut pinstantiā uram quam uelut uici
num pfidere iussit meritis euangelicis
aplicisq, pceptis n dura supbia resistatur.
sed p oboedientiam que sunt salutaria
compleantur.

Generalis ammonitio regum.

Propē hoc omps ds. bonos quosq, adpo
pulos regnumq, pduce. ut peos omīb. quib.
plata fuerunt dona sue potestatis impendat.
Qd angliog gentē facīt cognouim. cui
ura gta ideirco ē pposita. ut bona que
uob concessa sunt. dīa subiecta vob
gentia supno beneficio restaurē. Ideo
gloriose fili eā qua accepisti diuinā grām
sollicita mente custodi. xpianam fidē
in pplis tibi subditis extendere festina.
zelum rectitudinis tue. in eorū conuer
sione multiplica. idolorū cultus insequens.
fanorū edificia euerte. Subditorū mo
res. in magna ure mundicia. exorcan
do. terrendo, corrigendo. & boni ope
ris exempla monstrando. ædificia. ut
illū retributorē in uernis inuenias. cui nom
ten, cognitionē dilatueris intra. Ipse
eni ure gte nom gloriosis posteris
reddet. cui uos honorē quernas &
reseruatis ingentibus. Sic enim con
stans quondam pissimus imperator.
romanam rem publicam apertis
idolorum cultibus reuocans. ompi dō
nro dnō. ubi. xpō secum subdidit. seq, cū
subiectis pptia cura addē mente conuer
tit. Vnde factū ē. ut anaquorū princi
pū nom suis uirtutibus laudib. uincerē.
& tanto inopione nr pdecessores suos. quan
to & in bono opere superarē. Et nunc
nraq, ura gta cognitionem unius di
patris. & filii. & spūs scī. regibus ac po
pulis sibimet subiectis festinet infunde
re. ut antiquos gentis sue reges laudibus
ac meritis transeat. & quanto insubiecti
suis dīis alienis peccatis decreuerit. tan
to dīa de peccatis ppriis ante omnis
di terribile examen. securior fiat. Ip
terea supe uram gloriam uolumus.
quia sic inscripturis sacris ex uerbis
dni omnis agnoscimus. pdicatis mundi
iam terminis iuncta est. & scorum reg
num uenturum ē. quod numquam
ullo fine poterit finiri. Appropinquan
te autē eodē mundi termino. multa im
minent que antea non fuerunt. uide
licet immutationes aeris. terroresq,
de celo. & contra ordinationē tempo
rū. tempestates. bella. fames. pesti
lentie. tremores plurimi. que tamen non
nisi certis quibusq, ventura sunt. si ppinqui
dies subsequentis. Vos itaq, siqua ex
his euentu uera uti cognouerit. nullo
modo uram animā pturbetis. quia idcirco
hec signa de fine scli pmittuntur.
ut de animab. nris debeam ē sollicita.
de moribus bona suspecta. & uenture iu
dicii in bonis actibus inuenamus
esse ppositi.

Alia admonitio principum.

Qd lingua loquit. exultatur sciencia
quia dudū uos & nullis dignitatis occu
pationib. implicatos multū dilexi. mul
tumq, ueneratus sum. Ipsa namq, in
cessus uri modestia quib. dā contab.
exigebat. ut diligi dīa & nolentes debu
isset. Et cū uos uenisse admirabilē
pturā sicut audiret. valde gauisus sū.
& quia quandam inter uos & ecclesiasticos simultatis nebulam subrepere
comperi. uehementissime contristatus
sum. Hunc ū quia & uos amministra
tionis cura. & me studium huius regi

fol. 96 v

nimis occupat. imanem nos recte diligere specialiter possumus. in quamuis generalitate minime nocemus. Vnde quemlibet dilectum rogo. in meum remedio iudicio nrique actum possum ponentem sumus. ut eius respectu semper gratia usa ante oculos habeam. Communiq; quidlibet cerque inter nos parua dissensio puenerit admittat. Nulla uos lucra ad inclitam perabant. Quia sic uita breuis aspicitur. ad que quandoq; ruituri eius iudicem. qui iudicium potestatem habemus cognitare. Solleret igitur inuenire. quod eundo lucra hic relinquimus. de sole dispensatorum lucrorum causas nobiscum ad iudicem deportamus. Illa igitur sunt comoda querenda. que nequaquam mors admat. sed manentia in presentium presentis uite finis ostendit.

Salutem adhortatio principium.

Si in ecclesia merito. decipiant religionis gratia. tanta excellentie urbe bellica actum prosperitas euenirent. in sumopere mirandum fuerant. cum sciamus hec etiam antiquis bellorum ducibus fuisse concessa. Sed cum futuras do largienti victorias. non carnali fiducia. Sed magis orationibus fluentes. ut in hoc insuperem uenias. quod gratia usa in terreno consilio. Si do largiente desuper discedat. Ibi enim merito uere loquar non discurrit opinio. quia de bello nos frequenter appetitus non desiderio fundendi sanguinis. sed defendendi causa res publice. magis deum colli conspiciamus. Iesu cuius nus sepi dni nomen per suas gentes fines predicamus ne circumquaq; disperget. Sic enim exteriora uos uirtutum opera eminentes in hac una constituunt. ita & interiorum ornamenta ex corde mundo precedentia. in futura uita celestium gaudia paracupatione glorificant.

Qualiter regibus studendum sit sacerdotum & populi peccata ulcisci.

Cum semper sit. iustius clerum gentem miseros aut populos facit peccatum. tunc regnum stabilius credit. cum culpa que cognoscit crimen emendat. Multoq; igitur ad nos relatione puenit. quod dicere sine afflictione nimia non ualemus. ita quosdam sacerdotes in illis partibus exercitus audire nobis obprobrium. & lamentabile sit proferre. Ne igitur postquam huius nequitie huc usq; se celendo opere. aliena putas aut mam animam. dum regnum ejus peccatum suis uiculo feriat. ardenter ad hec debemus ulciscenda surgere. ne pauperum fames. multoq; ei possit putrio. Nam causas tunc populi sacerdotes mali. Quis enim populi peccatis se interfessor obiciat. si sacerdos quod excusare debuerat grauiora committat. Sequor eos quos hec locutio cinsequi. nec sollicitudo ad reprehensionem. nec tedius exercitat admundiciam. Semper ad nos usa discurrere. ut primum si populus cum sue audiamus offensum. transmittam. que cura ceteris sacerdotibus hec de subditis querere. & sedim dm debeat emendare. Hec enim dissimulanda. cum eradicum. Quia quod emendare & nequeam. paracupet se peccatum dubio debuisse constituere. Quidde igitur animae utile quidde negotiis quos

cupiat regnare felicē. pudde pumeat.
& prusquā creator nr manum suā
ad feriendū extendat. de correctio
ne hui sceleris studiosissime cogita
te. ne tanto p̄ modum. deinde seruat.
quamcōm dimittat & demitter expectat
Seruire deō quod magnū do nro sa
crificiū placationis offerēdis. si tanta
labē facinoris de uris finib; eraudam
putauit. Dat die .x. kl̄ iul. in dict̄ mu.
Vnde supra.

.xv Excellentie ur̄e index cordis eptā
quanta in uob fulgeat cū regia pote
state prudentia. ita luculenta copia
sermonis edocuit. ut dubium ee n
uideat. quicqd laudabile de uob fama
narrauerit. Ceq̄ adhortatione nr̄am
regis animis p laudis p̄dicamenta
placuisse significat. ut quicqd addi nri
cultui. quicqd ad ecclār̄ reuerentiā
quicqd ad honestē p̄nere cognos
cat sacerdoti. studiose studeat. & hec
lecta in animis custodire. recepta uos
propius mercede adhortationē pul
sam. ut congregari synodū iubeatis.
& sic dudū scripsim corporalia sacerdo
tib; ut as. & symoniace hereseos prauita
te omnino epōr̄ diffinitione dānari
atq; regni uri amputare finib; faciatis.
ne plag illis ppecumā obtinere. quā p
cepta dominica p̄cipiunt p̄mittat.
Hā dū ames iniuria idolor̄ seruit.
quisquis hanc in dandis bonoribus &
maxime sacerdotibus. uigilanter n̄ p̄
cauet. infidelitatis p̄dnom subiect
dei se tenere fide quam neglegit
indicat. Sic q̄ contra exteriores
hostes. ita quoq; interiores animar̄.
aduersarios studere ee solliciti. ut p
hoc qd di nri inimicis fidelit repug

nauit. & hic felicit ipsius p̄cedentē reg
nēdis. & ad cetera post modū gaudia ei
duce gr̄a ueniat.

Qd̄ multorū solam sit. si prudē
tes uiri regibus adhereant.

Prudentes uiros sic etiā regib; adhe
rere. multoq; solamen e. Hā dū p̄stare
sibi fidē. ad animē dānū uiolare inci
piunt. certum e quia merced causā
alias ubi inuenire n̄ p̄sumunt.

Vt regū aduersarii ec
communicentur

Siquis potestatem regie quē n̄ est aucta
ritin nisi ad dō contumacia & inflatus
spū contra dicere. & resistere p̄sumpse
rit. & rectas & rationabiles imperus
s cdm dm & auctoritatē ecclesiē
stricē obtemperare nolentē [illegible]
[illegible]

De illis q̄ principe n obedit

In libro regū legim. Qui n obedierit
principi morte moriatur. In concilio
duū agarbensi p̄cipitur. ut ani
themandent. De illis q̄ mā
uersitate p̄priis gentis dum
patria culpabiles inuenim.

Nob igit ratio p̄suasit synodalis de
cernere. ut qui eoq; fidelium ad usta
te p̄priis gentis. duc patrie. & regis
potestatis. ad exteras partes conferen
do nactus fuerit ultra reprus. p̄ dānā
tio excōmunicatione dānatus. & nūq
illi p̄ter in ultimo mortis suē com
munio tribuatur.

Vt nullus p̄sumat p̄cipe ui
uente alium eligere regem.

Quamquam in concilio ante
rior quod anno primo glorios
mo principi nr̄i habitum. de
huiusmodi re fuerit promulgata. sca

fol. 97 v°

tenta · tamen placeat retenta iuxta
qđ conuenit custodire · Itaq regis
ita constante nullus sibi aliquo
opere uel deliberatione · seu cuiuscūq
dignitatis laicus seu gradu episcopū
presbiterū aut diaconū consecratus
cæteriq clericatus officia dedituſ
futurū regē pudeat · cōtra uoluntatē
regis utilitatē · & pacē dubio uolun
tatē blandimento uel suasione p
eandē spem aut alios inde trahat ·
aut ipse in aliū acquiescat · In quū
enim & quale detestabile xp̄ianus
debeat habere · futurū temporis illica
tus p̄spicere · & unde suę ignaros uen
turę disponere · Qđ si quisquā tam
talia iniqua deliberatione cū quo
cumq est meditatus hoc sibi noue
rit esse sacerdotali moderatione con
cessum · ut si uenialiter posset · hoc
sine mora p̄ semet principis auribus
studeat publicare · Si aut obtenerit ·
& deliberationis suę machinamenta
noluerit dicere · pessimo plectatur
anathemate · ✠ regis ·

Iſt nemo in tenebris ambulet sed
eadem mane cedem uniuer
sali si modo salutem morū principum
constat esse consultū · sed libet rem
re iuncta bene · & digna auctoritate
munire salubriter ordinata ·

Ideoq contestamur coram do & omi
ordine angelo coram ppheta rum ·
atq apostolo ut omiū martyrum
chorꝰ coram omni catholica ecclesia
& xpiano cœtu · ut nemo inten
dat in mentem regis nemo uitam
principis nece attemptet · nemo
regni eum gubernaculis pueni ne
mo tyrannica p̄sumptione apicem
regni sibi usurpet · nemo quolibet
machinamento in ei aduersitatē sibi
coniuratq manū associet · Qđ si in quo
piā horū quispiā nefq temerario au
sum p̄sumptor ec tentare · anathema
te diuino p cuiusq absq ullo reme
dii loco habeat · & dēpnat ac etno iu

De fidelibus regum · dicio ·

Pro inde decreuit & aliud sem
per q̄ p fidei obsequio & sincero seru
uo uoluntatib; ut nullis parcerent
principis tuitq uitationē salutis ei
custodiā & uigilantiā habuerint reg
ni · a successorib' nec a dignitate · nec
a reb; p̄stanis causā repellant' iniusta ·
sed & ne ita puniuscuiq utilitate
principis moderent' discretione · sic eos
p̄spexerit necessitatis esse puniri · &
sic illis imperat benignitas · ut in cete
ris maneat grā & potestas · q̄tenus ita
omia in rebus iuste & quista lucrent' ·
ut posteris relinquendi uel quibus
uoluntas eorū decreuit conferendi
spontaneo fruantur arbitrio · Cæterū
si infidelis quisquā in capite regio ·
aut in utilis in rebus cōmissis extite
rit indemnis · una manu postergatus
nutu cōstet huius modi moderatio ·
fas ē enim in dubiū educere ius po
testatis cui omium gubernatio supno
cōstat delegata iudicio · Qđ si p̄cepus dis
cessum q̄spiā reptus fuerit unde fuis
se infidelis · quicqd largitate ipsius
in rebus habeat · & q̄situs careat · & fis
candū & fidelibus largiendum ·

De regum subole · ✠ ✠ ✠

Sicut insolentia malorū regū odiosa
semp & execrabilis existit subiectis ·
ita bonorū puida utilitas amabilis
efficitur pplis · Quo circa quis ferat

aut quis talē ecclām aut quē videam
qui regiā subule. aut posteritatē condē
cepoliare rebus. aut pmere dignitatib.
Qd de inde ne fiat. generalis pmaō prin
cipis filius sementinā id depsentus ce
cellentissimi comitis regis posteritate
demur apta. a nob decreta. ut ea que
synodus. pcepto anno in hac aecclā
habita. constituit erga omnē posteritā
tem eius. vniuersitas regni sui conser
uet. hoc ē ut pbeatur filius eius dilectus
benigna & firma. & tribuatē vbi loci
oportunitas exhibuerit defensiones ad
amminicula iusta. ne de rebus iuste p
fugatus. aut parentū dignitate pcuta
tus. t largitate principū. aut alicuius
impensis. aut dlā ppriatē debitas.
fraudentur qlibē insidiis callidtatis.
ne ue aquoquā ledendi eos pbeantur
argumēta machinationis. quia dignum
ē ut eum regimine habem securitatē
eius posteritati decreto conferri imp
tamus quidem.

xcviii Qd quoqd cōmotus dnus fece
rit hoc iustum puto.

Gregorius pp. H 1a

Omp̄i do reus ē qui serenissimo dño
in omne qd agit & loquit̄ purus n̄ est.
Ego aut indignus pcatis ure famulus
in hac suggestione mea. neq; ut epc.
neq; ut seruus. iure rei publice. sed
iure priuatae loquor. quia serenis
sime dñe & illo tā tempore dns ms
fuisti. quando adhuc dns omniū n̄
eras. Illa ppositā sollicitudo ve
lis. illi ē carendā laudabilis. in qua
vos rapta agere. & furor sibi nil uendi
cat. Restringenda q̄ subtractione pote
stas ē. nec quicq agendū pri quā cēnata
adtranquillitatē mens redeat. Nā cō

motionis tempore [illegible]
quod fecerit.

xcix Qd laici pbros qui ecclas illoz
teneant. non aliud qui diuinū
officiū facere cogant.

Admoneo vos dilectissimi dm timere.
sacerdotes honorare. reddentes eis
debitū scīs. ut uob adiuuantib.
ipsi in concurbatū ualeam atq; secun
salutaria pdicare. & regulā atq; vigo
rē aecclāstic conseruare. ita ut de
ria oms suis epis subiaceant. & ab
illis doceant. Ceptū quippe ē dño.
Reddite que sunt cesaris cesari. &
que s dī dō; Aptolicū pceptū uob
mando. ut nullus scīaris clericum
insuū habeat obsequiū. sed illicui
signaculū in capite habē. mente
deserunt de corde educatis. in bis
que a sue pspuunt̄ cepō. De ecclabi
le ē eum & iniquū opus deprehen.
ludis. in venis. aut ea aucupiis
t venationib degere uitā. causaq.
scelerib causis sanctorū. adepiscopaū
aut prbtū. t quib libē sacerdotalib.
officiis accedere. n̄ bonis sed malis vi
cus plenū. Scriptū nāq. ē. qui diligi
tis dnm odite malū. Nā & hoc ortam
xpianitatem vrām. ut iuxta scōz ca
nonū instituta. nec aecclīs a uob fun
datis aliunde prbr ueniens suscipia
tur. n̄ aut̄ aecclē fuerit epō ēscopat.
aut abeo pcōmendaticias litteras susci
piat. Multa q̄ sibi metipsis mala sce
ui multociens cui q fugā arripientes
dominis suis semetipsos qui ēscopatus
prbros adnumiant. dum non sint.
Sume aut minister diabole & non
di. & qui eas susceperis simulanter

H 1b

H 2a

H 2b

fol. 88v

...ſ̄ p̄ramē. ſ̄ ſudebas furem. & ē̄
eo cuſtodias. & cetera.

Vt iudex ſup̄ xp̄ianos n̄ ponantur

xxxii Ne iudex administratorio uſu ſubordine
villicor̄ atq; actor̄ ſc̄p̄ianā familiā
regere audeant. nec eis hoc à quoqua
fieri p̄cipiatur. Si quis ē contra hec
agere p̄ſumpſerit. Si clēr̄ p̄br̄ aut
diaconus fuerit. ppio ſummoueat̄
gradu. Si ū monachus fuerit cōmu
nione priuet̄. Similiē & laicus. Si ſi
p̄ſeuerauerint inobedientes anathema
ſint.

Vt medic.

Q̄d eccl̄a ſcī unū patrē habe
at. & q̄ contra in eccl̄a diuersar̄
conditionū homines ē. ut ſ̄ nobiles
& ignobiles. ſeruū colonū inquilinū &
cetera huiuſcemodi uoca. aperte noue
cuiq; eius p̄lata ſ̄ clerici. ſiue laici. clem
enter erga eos agant. & misericordē
eos tractent ſiue in exigendis ab eis
operib; ſiue in accipiendis tributis
& quibuſdā debitis. ſciantq; eos frēs
ſuos ē̄. & unum habere patrem
dm. cui sic clamant. Pat̄ nr̄ qui in
es celis. vnā matrē ſcam ecclām.
que eos intemerato ſacro fontis ute
ro gignit. Disciplina igitur eis mi
ricordiſſima. & gubnatio oportuna
Adhibenda eſt. Disciplinae indiſci
plinate viuendo. actorem ſuum
offendunt gubnationes in contradic
tus. uite mendacibus. preuaricatorum
admonitio. delinquere faciunt.

De illo qui p̄ambulat fide
tribulationē patitur.

Xp̄ianum ex bolion̄ qui p̄ambulat
fide. & p̄ ecclīaſticas rebus & ſc̄p̄iana
religione tribulationes patit̄ hmm

honorē. ſ̄ ſicut bonorandū & ſui
& p̄ diaconū uidet̄ ei ministrat̄.

De heredibus ſi iuſſa teſtatoris n̄ im
pleuerint. uel ēp̄s adimplicat.

xxxiii Si heredes iuſſa teſtatoris n̄ adimple
uerint. ab epō loci illi omis res que
bis relicta ē canonice indicat̄ eū fru
ctib; & cēteris emolumētis. ne uota de
functi impleantur.

Vt laici quā uis religiōſi ecclīaſtica
ca non diſponant.

Laici quāuis religioſi. nullomodo
de ecclīaſticis facultatib; aliqd diſpo
nendi umquam attribuatur facultas.

Ypeaum.

De illis qui res eccl̄e aregibus

Q̄ res eccl̄e p̄ſumſ̄ aregib; & hor
rende cupidinis impulſu egenarum
ſubſtantiā rapiunt. uota habeantur
que obtinent. & à cōmunione eccl̄e
cui facultatē auferre coptum ſ̄ excu
dantur. placuit cōcilio.

De eo ſi ep̄s ecclīaſticū & ſclarē

Cū duo epi eccl̄am ad dño ſibi cō
miſſā regend̄. episcopatū circuiendo
p̄erat. & placuit canonice conſtitutum
decreuerit. pplīq; ſibi credituū illo in
uitauerit. atq; comes eade die ſcens
placitū cum pplo ſuo conduxerit. &
banno illuc uenire p̄ceperit. placuit
comitē oīs p̄ponant. & omnes ipſe
idemq; populus p̄ epō ſolenne p̄gant
ſcientes ſe nam illic ſcelerosa omnem
cone decertare. ſed p̄ fide catholica
inuigilare n̄ cumulū p̄cuniar̄ ſ; lucrū
congregare animar̄. Quidem eade
beata clemētiſſ̄ epti. Vtq; quilogatione
dñi fungimini. eſt ducere populos.
Eorum uero eſt uobis obedire

redo. Co in epta alexandr papē suo
cessoris euaristi. Siquis dum legatio
nem vrām impedire non omnis sed
multorū pfectum duerit. Cosic mul
tis nocē. ita dmultis ē arguendus.
& quia di causā impedit. & statū eccle
p turbat. ideo alimmibus ei arcet.
Qua ppē nullus comes. nullusq, iudex.
nullus omnino indecenter. t sctārī
habet constituit legationem episcopq,
impedire. t conturbare psumat. Vt
due vnanimes & concordia sit inē
epos & comites. placuit ut siquis
epc domi residens conuentū cē vo
luerit. & comes nihilominus in ipsa
eademq, die placitū condixerit. ef
fectum obtineat. qui prior in
dicauerat. Sal tu tamen dig
nitate & potestate epi.

De regibus bene regentibus

Qui iuste sctm bene temporaliē
imperat sine fine in ppetuū regnat
& de gtā sctī sui ad eternā transmeat
gtiam. Qui v prauo regnū exercent.
post uestem fulgentē. & lumina la
pillorum nudi & miseri adinferna
torquendi descendunt. Reges dre
cte agendo vocati sunt. Ideoq, re
cte faciendo regis nomen tenētur.
peccando amittitur. Nam & uiros scos
pinde reges vocari in sacris elo
quiis ea qd recte agant. sensusq, ppriis
bene regant. & mox his resistentes
sibi ratione discretione componant.
Recte igitur illi reges vocantur. qui
tam semetipsos quā subiectos bene
regendo modificare nouerunt.
Quidam ipsum nomen regnandi ad
immanitatem transuertunt crude
litatis. Dumq, ad culmen potestā

tis ueneriūt. in apostatam tyrannū
buntur. tamoq, se tutari timore
tollunt. vt cunctos subditos in sanctā
paratione despiciant. eosq, quib; pe
esse comagis non agnoscant. Quibus
congrue p ecclesiasten dr. Ducem
te constitui. noli extolli. Dū mundi
reges se ceteris sublimiores sentiunt.
mortales tam se cognoscant.

Nec regni gtiam qui in sctō subli
mantur aspiciant. sed opus quod
secum adinferos de portare inten
dant. Si ergo carebunt hui temporis
gtia. illa agant que p finem sine
fine possideant. Dum apte dicit. Nē
potestas nisi a dō. Quomodo p ppbēa
de quibusdam potestatibus dicitur.
Ipsi regnauerunt sed non ex me.
Quasi dicens. Hoc me ppriis cōsiliis
fecisse non tacet. Vnde in ferus p eundē
ppbēam dicit. Dabo in furore meo. Quo manifestius
ducē bonā. malamq, potestatem
a dō ordinari. s; bonā ppter. malā non.
Reges q̄ndo boni sunt. muneris cē
dī. Quando v mali. sceleris cē ppli.
Sedm em meritū plebium. disponit
una rectorū. Testante iob. Qui reg
nare facit ypocritā ppē peccata
ppli. Irascente em dō. talē rectorē
populi susceperunt. qualē p peccato me
rentur. Hinumq, p malicia plebis
diam reges mutant. & qui ante
videbantur cē boni. decepto re
no fiunt iniqui.

De eadem re. xxxvii.

Qui recte vocatur regum potestatē
ta se pstare omib; debet. ut quan
to magis honoris celsitudine claruit.
tanto semetipso mente humiliet. Etc.

Exemplo ergo exemplū humiliatus dauid qui de sua mensa nō cumulū. s. humi liū se esse cognouerit dicē. Vias meas dirigam de uiis apparebo ante dm qui elegit me. Qui recte uocatur regni potestate. formā iustitiae factus magis quam ver bis instituē. Iste nulla pspitate ex gratia nulla aduersitate turbatur. Non inflatur pprijs uiribus. nec a dño recedit cor eius. Re gni fastigiū. humili psidet animo. Non eam delectat iniquitas. nō in flammas cupiditas. sine de fraudā tione diuitijs. ex paupere diuites facit. & quod nunq̄ aplius ecto quere poterat. sepe misericordie clementia donat. Dedit dē prin cipibus pōtū suū pregimine po pulorum. & illos eos pesse uolu. cum quib; una ē eis nascendi. mo riendiq; condicio. Sed esse q̄ debet pplis principatū. nō nocere. nec do minando pmere. sed condiscernen do consulere. ut uere sit uale hoc potestatis insigne. & donū dī pau tione utantur membrā xpi. Mem bra enī xpi fideles sunt ppli qs dū ea potestate quā accipiunt. optime regum. bonā uitā uicis studinē dō largitori restituunt. Bonus rex facilius ad iustitiā adde ducit regreditū. quā de iustitia adde ducit transferē. Vt noueris hoc ee casū illuc pposuī. Inpositio ei ee debet. nunq̄ ex recta duci. Qđ si casu tubare contigerit. mox resurge re.

De pauidā regum.

xl. Ex dictis eiusdem. Plerūq; princeps subtrahi sibi ma los errores dissimulare nouit. Non q̄t iniquitas eorū consentiat. sed q̄t aptū tempus correctionis expectat. quan do eos uicia & emendare ualeat. & punire. Multa adūsus principes tumultuosis cri mine dēgunt. sed pbare uolens ds clemētiā principū. illos male cogitare pmittit. istos nō deserit. De illis male. bene istis facit. dū culpas quas illi agunt. ista mira patientia indulgent. Reddere malū pmalo uicissitudo iustitie ē. non malū pmalo culpatus reddit. sed bonū pmalo offensis impat.

xli. Ex dictis eiusdem. De delictis regū seu exemplis.

Officiale ē principē regredi ad meliꝰ. si uitijs fuerit implicatus. Ppti enī pec cantes iudicē mdauit. Reges aut. ne multiq; gehenne dī misericordia coercent. Libē nimpes pruunt. & pabrupto licentie nomē facīt uicijs labunt. Quanto quisq; in superiori ē stratus ē loco. tanto maiori conuer satur periculo. & quanto splendoris honore quisq; celsior ē. tanto si delin quant peccato maior ē. Potentes enī potenter torquent pacuntur. Cui enī plus cōmittit. plus ab eo exigit dīa cū mensura poenarū. Reges una sub dros facile exemplis suis. & edificant. & subuertunt. Ideo principē nō oportet derelinquere. ne formā peccandi faciat peccati ei impunitatē licentiā. Nā rex quirum in uitijs. uno mō ostendit erro res. Sic legit de hieroboā. q̄ peccauit & peccare fecit israhel. Illius aut asscribit. quicqd exemplo ei a subditis pfectatur. Sic nō mali bonis principū dō placita facta secunt. na facile multa praua eos exempla sectantur. plerq; aut apud iniquos principes necessitate magis quam uoto mali existunt.

dum imperus eor oboediunt. Hinc nulli dubium sic pmpta sunt sequi reges in malis. sic pigri sunt imicari illos in bonum. Sepe vnde peccant reges. inde bene iustificabunt. dum pcedentium cupidita tem & malicia corrigunt. Hanc re uera peccatis eor cōmunicant. si; qd illi diripuer ista reemptant. Cui peccatis quisq; sequit. necesse e ut ea penam sequat. Neq; enim impar erit supplicio. cui errore quisq; par est a vicio.

xl. ii. de diebus eusdem.

Qd reges legibus teneantur.

Iustis e principe legib; obtemperare, suis. Tunc enim iura sua abomib; custodienda existimet. quando ipse illis reuerentia pbet. Principes legib; tenere suis. nec in se posse damnare iura que in subiectis constituunt. Iusta vocisq; auctoritas. si qd pplis phibent. sibi licere nō putant. Sub religione disciplina. scti potestates subiecte sunt. & quanto culmine regni sunt pditi. vinculo tanto fidei tenent adstricti. Vt fidē exhibeant suis legib; pdicent. de ipsa fide p dicationē mortib; bonis conseruent.

xl. iii.

De disciplina regū in aecta.

de diebus eusdē.

Principes scti in numq; intra aecclam potestates adepte culmina tenent. vt p eandē potestatē disciplinā aecclasticā eā muniant. Cēterū intra aecclam potestates necessarie nō eēnt. nisi ut qd nō pualerent sacerdos efficere p doctrine sermonē. potestas hoc imperet. & p disciplinē terrore. Sepe p regnū terrenū. celeste regnū pparat. & q intra aecclam posita contra fidē & disciplinam aecclē agunt. rigore principū cohercent. ipsamq; disciplinā qua aecclē valitas exercere nō pualet. cernunt. Superbos potestas principalis [illegible] de sic bene ratione merentes. ministrorum potestatis impatiens. Cognoscunt principes scti. sō debere reddere se rationē ppe aecclam qua a xpō tuendā susceperunt. Hanc siue augent pace & disciplina aecclē pfideles principes siue soluat. ille ab eis rationē exigit. qui eor potestatis suam aecclam condidit.

Cur dr alios ad libertatē. alios aut ad seruitutem discreuisse.

xl. iiii. de diebus eusdem.

Propē peccatū primi hominis humano genen poena diuinitus inlata e seruitus. ita ut quib; aspicit nō congrue re libertatem. bis misericordius irrogde seruitē. de loco p peccatū humane origini. tam equus ds ideo discreuit hominib; vita alios seruos ēstituens. alios dominos. voluntatis male agen seruq; potestate dominantiū refrenagit. Hanc si omis sine mō finissent. quis esset qui amalis quēpiam cohibere. Inde & ingenuab; principes regesq; electa sunt. ut tpore suo pplos amalo coercerent. atq; ad recte viuendū legib; subderent. Quantū ad pensationē nē ē psonarū accepto apud dm. q mundi elegit ignobilia & contēptibilia & que nō sunt ut ea que sunt destruerē. ne gloriet omis caro. hoc e carnalis potentia coram illo. Vnus enim dns equaliter & dominis fert consultū & seruis. Melior e subiecta seruitus. quā ea ta libras. Multa enim inuenimus dā libere seruientes subdomuit constituta flagitiosis. qui & subiecta sunt illis corpore. plane tam sunt mente.

Lambach, Stiftsbibl., Cod. XVI

fol. 157 v

Feria

PISTOLA
AVRELII CARTA
GINIENSIS ARCHI
EPI AD DAMASVM PA
PAM. DE CANONIBVS
PTORVM. QVOD OMNI VE
NERATIONE SINT CVSTODIENDI

BEATISSIMO
PAPAE DAMASO.
AVRELIVS CARTAGI
nensis Archiepc̃s. Gl̃am aplicae
sedis & uirtutis sublimitatis gratiam
mira humilitas exorat. vt statuta
quae repperire potuistis post finem
beati principis aplorum p̃ncipis vsq;
ad haec sanctitatis principium.
uestra aplicae sedis auctoritatem
quam cognouimus purae sapientiae
sanctitatem quoc[ ]ois
scripta mittere dignemini. qua
tinus purae scientiae nobilitatem
atq; prudentiam nosse ualeamus.
[illegible] temporibus decreta. & qui aduer
sus canonum instituta gesserunt
cognoscant. Bene uale scissimae
papa. & ora pnobis amantissimae
pat̃. Data. viii. kl̃ MAR. Item
[illegible] ROMAE. V. NON. MAI.

RESCRIPTVM BEATI PAPE
DAMASI. AVRELIO ARCHI
EPO DIRECTVM. IN QVO E
MINET VT NORMA SCORVM
CANONVM QVI SVNT SPV DI
CONDITI ABOMNIBVS SCIAT.
ET DILIGENTER TRACTETVR.

VENERENTISSIMO
FRI. ET COEPO Aurelio. Dama
sus. Scripta sanctitatis tuae
debita uenerationc susceptim. mgs
sitire uenerationc ac prudentiam
tuam aplica institutum ut dignum
erat cognouimus. Dequa re quaedam
echis quae pasti misimus. & quaedam
adhuc cum rerum miseris mittere
optamus. Nullum tamen habemus pere
principis aplor fine praecessorum
nostrorum praemisimus. de quae flamma di
gd tibi p̃ canonum p̃bm & felicem
diaconum sub certis signaculis non
misimus. quae te & custodire opta
mus. & aliis p̃dicanda ac publicanda
mandamus. vt abomnib; inuiolata de
bita uenerationc custodiant. & inuio
lata seruent. Atq; abomnib; futuris
temporib; diligenter veneremur. qua
Violatores uoluntatis canonum qui
unt a sanctis patribus iudicant. & a sancto
spu cui instinctu ac dono dictati sc̃
damnant. qui blasphemare spm̃ sanc
nonnunquam uidentur. qui contra
eosdem scos canones nonnecessitate com
pulsi. sc̃ libenter vt plurimum aliquid
aut praeter agunt aut loqui presu
munt. aut facere volentib; sponte
consentiunt. Talis enim presumptio
manifeste unum genus e blasphema
tium spm̃ sanctum. quo ut iam pli
nec contra eum agit. cui nisu & gratia
idem sancti editi sunt canones. Diabolica
uero nequitia. plerosq; subtiliter fallere
solet. & ita quorunda imprudentiam
psimilitudinem pietatis sepissime
illudit. ut psalubribus nocitura psua
deat. Id circo norma scorum canonum
qui sunt spu di condita. et toti mun
di reuerentia consecrati. fideliter a
nobis est scienda. & diligenter est
tractanda. nec quoquomodo scorum

Lambach Cod. Cml. XVI, fol. 1v

Burchard von Worms

Lambach, Cml XVII fol. 1v

patrū statuta absque inuitabili necessitate qđ absit transgredium. sed fidelissime pia gradientes cum eis qui eos instituerunt condignā hereditatis glām & laboris cumulū apud eos meritis auxiliante dño habere queram. His itaq; rite deliberatis, & ad accedāt unāq; nostrā nā deliberatione plenius parere vos eorum dem sedis canonū regulis sē impere conveniat, ne aliquo eis obviare quorundā ignacia faciat. sed una sapiens & una doctrina que cuncta nos p omnia placere dō. illis cohe redes & conmunceps celestis regni mansionibus fideles cooperatores ostendat.

Data. xi. kl. Iun. Gratiano p̄sulatu v. cc. o. ss.

INCIPIT PRIMUS LIBER DE POTESTATE ET PRIMATU

aplice sedis. patriarcharum. ceterorumq; privatuū metropolitanorum. & de synodo celebranda. et uocatione ad synodum. De accusatis & accusatoribus. De expoliatis ecclesiis. De iudicib; & de omni honore competenti. & dignitate. et diuerso negotio & ministerio episcoporum.

INCIPIUNT CAPITULA PRIMI LIBRI

i. Q d̄ inmoto testamento post xp̄m dn̄m nr̄m. Apostolo sacerdotalis coepit ordo.

ii. De privilegio. beato p̄tro dn̄i uice solūmodo comisso. & dedicatione potestatis que int̄ aplos fuit.

iii. Ut summ̄ sacerdos nuncup̄. Romanus pontifex. sed primo sedis epūs.

iiii. Q d̄ baptismus sit ordo sacerdotum.

v. Ut non laici nec bigami. nec ydiotarum martiri. sed irreprehensibiles ordinentur epi.

vi. Ut dum epūs eligit. si contradictores habeat. quinq; epi conueniant.

vii. Quod nolentib; clericis & populis. nemo debeat epūs ordinari.

viii. Qui epi sint ordinandi. quos prius debeant examinari. & quam ordinent.

viiii. Ut epi diligentissime p̄bent. ante

x. Quod populo nō liceat ipse sacerdotes facere electiones.

xi. Q d̄ non habeant epi. quos nec clerus nec populus elegit. nec cōprouinciales epi consecrarunt. & excōmunione.

xii. Q d̄ nullus ordinari epūs debeat. nisi

xiii. De illis qui acceperunt regimina ecclesiarum. et cunctos fastu superbie parui pendunt.

xiiii. Q d̄ ordinationes epōr. aplica auctoritate acunctis comprouincialibus fieri debeant.

xv. Ne laicus fiat epūs ante. xxx. annos. et ante anni conuersionem.

xvi. De laicis nimirum faciendis epūs.

xvii. Q d̄ per gradus ecclesiasticos ad episcopatus debeat officium puenire.

xviii. Ut laicam cōmunionem nō accipiat. qui per ambitionē ep̄atum acceperit.

xviiii. Q d̄ epūs ee nō possit. qui nesciente metropolitano consecratus fuerit.

xx. De illis epis qui superbire ceperint.

xx.i. Ne epi p̄fectum aut heresim regimens locum obtineant. & dignitate.

xx.ii. De ebrio qui pretio fugam meruit.

xx.iii. De eadem re. & diu differri.

xx.iiii. Q d̄ non oporteat ordinationes epōr diu nimium differendis.

xx.v. De ordinationibus epōr diu nimium differendis.

Laubach Cml. XVI fol. 2r

Lambach, Cml XVI fol. 2r

referre. ut aplico terminent iudicio. qua
sic dñs uelle. abeoq; ita ẽstitutum eẽ ante
dicat testimonis declarat. Hec ũ aplica se
des. cardo et caput uti facili est. a dño et
ñ ab alio ẽ constituta. Sic cardine ostiũ
regitur. sic huĩ sc̃e sedis auctoritate
oĩs eccle. dño disponente regimur.

Qd oĩs epi possint apellare ad romanã
sedẽ. inecessitatib; positi.

Quã oĩs appellare sine cessẽ fuerit.
et eĩ fulciri auxilio oporteat. Illã ut
nostis. synodũ sine eius auctoritate fie
ri. ñ est canonicũ. nec epi nisi in legiti
ma synodo. et suo tempore aplica
uocatione congregata. definire dã
nari potẽ. neq; ulla umq; conciliata
legum. que ñ sũ fulta aplica auctori
tate. debeant.

Lx.

Leo nouat. Affricano. Cap. I. uii.

Dem duens criminatq; epũ. qualis esse
debeat.

Deinduens uero epõrũ sup quib; consulu
istis. diuersas apatrib; regulas inueni
mus institutas. Quidam enĩ adrepellen
da imperitie machinamenta et suas
ppparandas responsiones. et testes con
firmandos. et concilia epõrum. atq; ami
corũ querenda. annũ et vi. mises
mandauer concedi. quidã aũ annũ. in
quo plurimi concordant. Illius uero quã
vi. mises ñ repperi. quia et lauris hec in
dulta s. quanto magis dñi sacerdotib;
Illã et anris ante cessoribus atq; reliquis scis
patribus; multotiens inhibitũ ẽ. ne quis
dñi sacerdotes de ra ecclesiastica ñ extradice
caritatis platus uexet. Quesẽte inquie.
et nolite psequi eos qui do pfecte minis
trant. quos orationib; et terrena bella fe
dant. et recedentiũ angelis. pellunt in
pellunt incursus. quos oĩs demones
corruptores. precii assiduitate ẽfundus.
Inducie nãq; ñ sũ hangusto tempore

sed sub longe spatio concedende s. ut ac
causam s ppparare. et uniuersos cõmuni
atores impunitus positos cuenire. et restos
ppparare atq; contra insidiatores se plenẽ
armare ualeant. Iudicesenĩ et accusatores
tales eẽ debent. qui omĩ cartam suspitione
et radice caritatis sua desiderent pmere
sententiã. do agere remuerat.

De epõ cenuriensi qui causam suã in sy
nodo.

De quodam deo etiã centuriensi. qm aduer
sarius ipsi eũ se pcussa introduxi ad con
cilium nrm. interrogat utrũ eũ eo uellet
apud epos experiri. primo p̃miserat. et alia
die respondit hoc sibi ñ placere atq; discer
site. placuit omib; epis. ut nullus eidem
quodammodo cõmunicet. donec causa eĩ. qua
lem potuerit terminũ sumat. Illã admi
et episcopatũ ante qua causa eĩ extos ap
pareret. nulli a piano uideri uitre potuisse.

Iudicia epi qualiscumque eiectus a bo officio.

Pea episcopũ more pdonis uitasse.

Quando mala que pene mene fleri pur
ganda sunt augent excessib; ita maiore
delinquentib; adhibenda correctio. ut
et ipsi facinus suũ pena salutem undicante
cognoscant. et alios a similibus ecclastice
tutionis timor inhibeat. Dilectissim atq;
later pfectũ nemesion a nos uenient
indicauit. sic et gestis exemplaria que hu
detulit etinebant. paulii doctauene cum
tatis epm. nec alia mala mecorporali
crimine lapsũ. a sua finisse clericis acen
satũ. atq; habita cognitione. ita qd
sine dolore dicere ñ possum. claruisse.
atq; insup postquã communis ẽ eĩ li
bellum illũ in quo ea de quib; accusat
fuerat uera eẽ confessus ẽ obtulisse.
Qua de re sententia illũ episcopali de
posuit. et se eius loco cũ firmitatis ure
consensu esse epm ordinauit. sed nunc

cl.

Lxxxvi.

Lxxxvii.

Lxxxviii.

Lxxxix.

Xcreg. Ad lo
hannem epm
primę iustinia
ne. Cap. cc. vii.

Landrat Cml XVI, fol. 25r

Lambach, Cml XVI fol. 25r

SECVNDVS LIBER CONTI
net de congruenti dignita
te & diuersa institutione.
ac nutrimento & qualitate uite
& diuerso negotio & ministerio
pbitr. et diaconorū seu reliquorū
ordinum aecclasticorum.

INCIPIVNT CAPITVLA
LIBRI SECVNDI.

·I· De ordinationibs prbrorum. & reliquorum ordinum.
·II· Quae prbr necessario discere. & scire debeant.
·III· De eadem re.
·IIII· Q d ordinationes fieri nondebeant. nisi in loco certo & religioso.
·V· Q d abraham primus sit appellatus prbr. et quare prbri nominentur.
·VI· Q d nullus ex aecclastico ordine. absolute debeat ordinari.
·VII· Q d sub aspectu audientium. ordinationes celebrari n debeant.
·VIII· Q d turbis electionem pmouendae facere non liceat.
·VIIII· Quod epm ul prbrm ante trigin ta annos ordinare non liceat.
·X· De prbris qui ante trigima annos ordinantur.
·XI· Quod ante .xxv. annos diacon non sint ordinandi.
·XII· Quod inuidi lege peripiatur: ut an te .xxv. annos leuitae imbina culo non seruirent. ſ uicti.
·XIII· De prbris qui sine examine sunt p
·XIIII· De eo qui sibi uolens aliquod mem brum truncauerit.
·XV· De clericis: qui a medicis incisione claudi efficiuntur.
·XVI· De illis qui inuidem frm pueri omnib:
·XVII· Ut seditionarii non ordinentur.
·XVIII· Quod illiterati: & aliquo membro imminuti: pueri non debeat.
·XVIIII· De filii concubinarum.
·XX· Ut de monb: similib: q: passionibus irretiti. sacra tractare n debeant.
·XXI· Ut de seruili conditione. nisi prius a domini ppriis libertate habeant. nulli ordinentur.
·XXII· De eadem re. ſ libertate donantur.
·XXIII· De bonis illis qui a domini ppriis
·XXIIII· Ut seruus nescient domino suo or dinari non debeat.
·XXV· De his qui libertatem a domini sui ta peripiunt. ut nulli sibi obse quium retinent. ſ debeant.
·XXVI· De seruis ordinandis sedm aecclesiastica mandata. quomodo ingenui fieri
·XXVII· De eodem.
·XXVIII· De eodem.
·XXVIIII· De eodem.
·XXX· Exemplar libti s de ppio seruo.
·XXXI· De seruorum ordinatione.
·XXXII· De aecclarum seruis.
·XXXIII· Ut pententes t digami n pmoueant.
·XXXIIII· Energumini n solum n assumidi sunt adclerū. sed inuenti ab officio remouendi.
·XXXV· Ut nullus ex pententib; ordinetur.
·XXXVI· De actorib, & procuratorib, si ordi nari debeant. ſ adclerum.
·XXXVII· Ut de pententib nullus admittat
·XXXVIII· Laicus si secundo uxore duxerit. clericus non fiat.
·XXXVIIII· Ut nullus alterius parrochianū retinere p sumat. ſ n maneat.
·XL· Ut ab alieno epo ordinatus. indebito
·XLI· De eo quod epo qui alterius epi cleri cum eo nolente ordinauerat.
·XLII· Ut nemo clericū alienū suscipiat. sine uoluntate sui epi.

Lambach Cod. XVI. f. 30r

Lambach, Cm l XVI fol. 30r

acceperit · et sibi commissum ministerium
subire neglexerit · nec adquieuerit
ut ad ecclesiam sibi commissam · hunc
oportet communione priuari · donec
susceperit coactus officium · aut certe
decio aliquid integra decreuerit eidē
punctis synodus sacerdotum · ℣ missum

De epō qui non susceperit officium sibi cō
missum

xlii.
Cap ysidori
viii.

Siquis epūs non susceperit officiū sibi com
missum · hic communione priuetur · quo
adusq consentiat obedientie commodan.
Si uero preceperit · nec receptus fuerit ñ pro
sua sententia · sed pmalicia populi · ipse
quidem maneat epūs · clerici vero cuncta
sis cōmunione priuentur · qđ erudiendis
inobedientes pplis ñ fuerunt ·

De epo vacante q ecclam vacantem uitauerit ·

Siquis epūs uacans ecclam ñ habentē epm sur
ripuerit pplo sue ecclie integri ordinis
irruerit · etā si pplus quē sedulo dese
derat illū · alienū eū ab ecclesia ee opor
tet · Integrū aut et pfectū concilii di
cimus illud · cui metropolitanus epūs ñ fuerit ·

De epo qui dē ordinatus ad ecclam et
ñ dē receptus ·

Siquis ordinatus pcontentionē ppli · aut pa
liqua ratione et ñ ipsius culpa uiurrochia
que ei data fuerit ñ erit · hunc oportet ho
norē sacerdotii tantūmodo tangere · ita ut
de reb ecclie unqua conuenit sibi nihil ptu
mat · Sustineat aut qcqd decio sen ecclii
iudicauit · ℣ recipiunt ·

De hīs qui pmouent ad episcopatum nec

Siquis epūs ordinatus ad uiurrochia · minime eui
ē electus accesserit · ñ suo uitio sed qđ eū aut

pplus uetet · aut ppter aliam causā ñ tam
cause uitio ppetuā · hic & honoris sui et mi
nisterii sui participes dū modo nihil modes
tie ecclie reb exhibat · ubi ministrare cog
noscitur · Quem etā obseruare conuenit
qcqd synodus pfecta puncie iudicando
decreuerit · ℣ sedi cōmissa sue priuata uoluit

Qđ auctoritas congregandorū synodos iplice

xliii.
Cap ysidori
viii.

Synodorū ℣ congregandorū auctoritas
aplice sedi priuata cōmissa ē potestate ·
Hec nullam synodū generalē ratā ee legimus
que ei fuerit nulla auctoritate egregia
t fulta · Hec canonica testatur auctoritas ·
Hec historia ecclesiastica roborat · hec sci
patres affirmant · ℣ fieri debeant ·

Qđ binis conuenit episcopales singulis annis

xliiii.
Cedoreus
leonis pp. ab
rusheu epm
narbon
Cap xxxviii.

Oe ceteris autē episcopalib ñ aliud iudicamus
quā qđ sci patres salubrit ordinauerunt
ut scilicet binis cuentus pannos singulos
habeant · inquib deominus queritur que
interdum uersos ecclesie ordinib naufra-affolem
iudicentur · de his forte intipsos qui pfiunt
demuorib qđ absit peccatis caussa nascat ·
que punctis nequeat exinnie finiri ·
fraternitatē tuā decoui negotii qualitate
metropolitani curabit instruere · ut si co
rā positis partib nec tuo fuerit resopita
iudicio · adhibitam cognitionē qcqd illud ē
transferat · ℣ de synodis q tempore sint habende

xliiii.
Excerpt 2mi
concil
Cap xx.

Propter ualitates ecclesiasticas et ab
solutiones earū rerū · que dubitationē cā
uersiā q recipiunt · optime placuit · ut p
singulas quasq puncias bis in anno epōrū
cētia celebrent · Semel quidē post tercia
sepimanā festa paschalis · ita ut in quarta

Lambach Cml. XVI fol. 92

Lambach, Cml XVI fol. 9r

siue clericos siue laicos adpacē ma
gis quā iudiciū hoortetur. ⁊ ⁊ ⁊

Lambach, Cml XVI fol. 17r

Incipiunt cap̃

TERTIUS LIBER CONtinet dedicationum domos institutione & cultu · & honore · De decimis & oblationibus · & iusticia singulorũ · & qui libri in sacro catalogo recipiant · qui uero apocripi · & quando apponendi sint · LIBRI ·

INCIPIUNT CAPITULA TERTII

I Quid sit ecclesia ·
II De primitiua ecclesia · debant ·
III Quod sacerdotes agros quos uendere solebant communi utilitate ecclis tra
IIII Quo tẽpore uiri religiosi se ipsos domino cõsecrauerint · ædificarent basilicas in suis fundis · & de ecclis licentiam tribuit ·
V Quod cõstantinus primus imperator fabricam
VI Vt nullus ecclam aedificet · nisi ille cui epi loci locum designauerit ·
VII De illo qui in suo pprio ecclam aedificare desiderat ·
VIII Vt omnes ecclæ infra epi potestate sint · in eius territorio positæ sint ·
VIIII Vt antiquæ ecclie iusticia earũ ppter novas non spolientur ·
X De eccliis & altaribus ubi aliqua dubitatio est de consecratione ut cõsecrentur ·
XI Si altare motũ fuerit · denuo eccla consecrãdum · & erãdum ·
XII Si eccla violata fuerit · iterum consecretur ·
XIII Vt eccla ubi paganus sepultus est · non liceat dedicari ·
XIIII Vt in eccla inqua cadauera sepulta sint · altare consecrare non liceat ·
XV Vt loca semel dedicata · perpetuo sic permaneant ·
XVI De locis dudum sacratis · & nunc neglectis · ut iterum reformentur ·
XVII Vt nullus aliud altare erigere præsumat · nisi quod ab epo consecratum est ·
XVIII Vt energumini ecclarum pauimenta
XVIIII De monasteriis semel cõsecratis · iterum ·
XX De illis qui dotem ecclie sibi uendicare præsumunt · iri debeant ·
XXI De eccliis destructis quomodo restaurari debeant ·
XXII Quod inuita cõmunione plures baptismales ecclie cõe non possint ·
XXIII Vt regularia monasteria nec uendi nec cõmutari possint · nisi cũ alio monasterio ·
XXIIII Vt nullus alicui uni ecclæ terram · nisi cambiat uertere ad alium ·
XXV Vt altaria nisi sint lapidea · crismate non consecrentur ·
XXVI Vt monasterium ad melioranda in alium liceat ponere locum ·
XXVII Vt sine missa eccla ndebeat dedicari ·
XXVIII Vt epus neminẽ prohibeat ecclam ingredi · & audire uerbum dei ·
XXVIIII Vt ppls qui cuentat admissam · ante quã finiat nondiscedat ·
XXX De illis qui ecclastica habent beneficia ·
XXXI De eccliis apud barbaros constitutis ·
XXXII De ecclesiis arrianorum ·
XXXIII De dioecesanis ecclesiis destructis ·
XXXIIII Qualiter destructa ecclam alteri ecclie recte cõiungere ualeat epus ·
XXXV Vt picturæ in ecclis fieri nondebeant ·
XXXVI Item de pictura ·
XXXVII Vt non pdebito epus dedicanda eccla munus aliquod requirat ·
XXXVIII Vt ecclam in qua cadauera infidelium sepulta sunt · sanctificare non liceat ·
XXXVIIII De lignis dedicatæ ecclie · ad quos usus uerti debeant ·
XL Quid epis agendum sit · si plures heredes de una contenderint eccla ·
XLI De eadem re ·
XLII De eccliis inberedes dimissis · suis ·
XLIII Vt singuli pbri · singulas habeant eccle
XLIIII De eadem re ·

Laudun Cml. XVI. f. 51r

Lambach XVI fol. 51r

67

rantia romane locutionis infringendo linguā
ut supfari sum baptizans dixisse & n possum con
sentire ut denuo baptizem quia qd tua bene cōp
tū habe & scā frmitas · q̄cūq baptizat fuerit abhc
rēcis innoīe patris · filii · spūs scī · nullom rebap
tizari debe & · s ps olā manū impositionē purgari
debe & · sīā scissime fr si mā ē ut nob relatū ē · n
amplī aut illis pdice & aliqd huiusm · s ut scī pa
tres docent & pdicant · tua scītas studeat cēserua
re : De illis qui habent aliquā dubitationē.

Si nulla existant baptismatis · ut rebaptizent. indicia inp̄primīs · aut familiares · nulla inde
ricos aut uicinos · quib; hi dequib; querit bap
tizatū fuisse doceam · agendū · ut renascantur
ne manifeste peant · Inq̄b; qd nostendit gestum
ratio nisi ut uideat iteratū · Quia ū poss memi
nisse qd ad ecclām uenientes cū parentib; suis
poss recordari · an qd eox parentib; dabatur
acceperim · S si hoc & ia abipsa memoria
alienū ē · referendū eis uid & · qd collatū ee
nesciū · qc temeritas inuenit psūptionis · ubi ē
diligentia pietatis ; cos n ee baptizatos.

De infantib; si testes testes n possunt habere.

I tē placuit de infantib; quoties n inueniunt tes
tes certissimi q cos baptizatos ee testent sine
dubitatione · neq ipsi s p̄sentē detrahitur sibi
sacramtis ydonei respondere · absq ullo seru
pulo ee cos baptizandos · ne ista trepidatio
cos faciat sacramtox purgatione priuari ·
Hinc enī legati maurorū frs nros cōsuluer · qc
multos tales abarbaris redimunt ;

De pbris pquox neglegentia sine baptismate aliqs mortuus fuerit.

Perpendant pbri quanti discri
minis sit · animas innocentiū pcox neglegentia
aregno di excludi · Si enī gaudiū ē in cēlo sup
uno peccatore poenitentiā agente · qd putas
quanta ira & indignatio erit supbis · q̄ psuā
neglegentia tantas paradysi innocentib; clau
dit · Et ideo pbri sūma diligentia caueant
ne animas, pquib; sanguis xp̄i effusus ē · psuā
incuriā accleste beatitudine separent · s si
qd absit euenerit · grauī penitentie luctu dign
ultōe suę se submittat · peccī aliquī neglectus ;
Ut nullus pbr in p̄pria, puerula quoq; infirmo
quēcūq pbr in baptismū denegare p̄sumat.

Quicūq pbr in p̄pria puerula · aut in alia · t ubicūq inuent
fuerit cōmendatū sibi infirmū baptizare
noluerit · t; pintentione teneris · t dealiqua
excusatione · & sic sine baptismo morī · depo
natur : De illis qui denuo baptizati sunt.

His q̄ dequib; similit dilectio tua nos credidit
cōsulendos · q̄ad iterandū baptismū t m & q
coacti · t errore traducti s · & nē se citra catho
licē fidei sacramtī egisse cognoscunt · ea est
custodienda moderatio · qua insocietatē nrām
n nisi p̄penitentie remediū · & p impositionē
episcopalis manū · cōmunionis recipiant ueri
tatē · t tempore aū poenitudinis habita modera
tione tuo cōstituenda iudicio ; pnt cuersos
animos inspexeris ee deuotos · partīq & ia
habentes aetatis senilis inuitū · & periculos
quoxq; aut egritudinū respicientes necessitates ·
Inquib; siquis tā grauit urgeat · ut dum
adhuc p̄nit & de salute ipsi despicere cur
oporte & ei p̄sacerdotalē sollicitudinē com
munionis grā subueniri ; baptismi grā defectus.

De hoc si paruulus egrotans absq̄ uelib & pbr m

Si paruulus egrotans · adquelib & pbros bap
tismi grā decumbat & parrochia allat fuerit
ei baptismi sacramtū nullom denegat
Si q̄s hoc mun peccati ccedere detrectauerit ·
& ille paruulus absq; baptismi grā mortuus
fuerit · nouerit se ille q̄ eū n baptizauit ·
pei anima rationē reddituru · & cap sy no
dū acerrime corrigendum ;

Dicti nob ē · De his q̄ bis t ter baptizati sunt.

Qd q̄dā de plebe bis aut ter abepis ignoran
tib; tam eisd epis cfirmant · Unde nobis
uisū ē candē cfirmationē · sic nec baptis
mū iterari minime debere · quia bis · uel

Lambach Cod. XVI. fol. 67r

Lambach, Cml XVI fol. 67r

Quartus liber contī

ma sacramentum baptismatis ·
& ministeriū baptizandorū ·
& baptizatoꝝ · & consignandorum · &
consignatorum ; QVARTI :

INCIPIVNT CAPITVLA LIBRI

i Quid sit baptismus ·

ii V t p̄ter pascha & pentecosten · nisi morte
periclitantib: baptismus nō fiat ·

iii Quo tempore baptisma celebrandū sit · &
ut q̄ baptizant nō infideles · ffideles inueniant ·

iiii De duob: tēporib: baptismatis ·

v Item quo tempore baptism' fieri debeat ·

vi De eadem re · / mant ·

vii De eadem re · / orcismi catecumini uc

viii V t xer· dies ante baptismū · adpurgationē ex

viiii Quod om̄s adbaptismū uenientes · v· feria ma
ioris ebdomadę fidē ep̄o t pb̄ro reddere
debeant · / di ·

x V t om̄s baptizandi prius sint exorcizan

xi V t baptizandi nomine dato a carne · & uino
se abstineant ·

xii Quod neophiti a lauctorib: cibis aliq̄d temp'
& a coniugis se abstinere debeant ·

xiii De om̄is pb̄r· uas baptismale habeat ·

xiiii De nullus pb̄r· nisi necessitatib: baptizare p̄sū
mat · excepta causa infirmitatis ·

xv Quales ea qui fidelis existere uoluerit · bap
tismū sit tribuendum ·

xvi De martyrib: qui sine baptismo martyrium
susceperunt · / non debeat ·

xvii Quod catecuminis sacramentū in pascha dari

xviii De catecuminis a baptisterio remouendis ·

xviiii De catecuminis segregandis & informandis ·

xx De catecuminis peccatibus ·

xxi De illis qui nup' baptizati · q̄d promoueri
non debeant ·

xxii De p̄bris si infirmitate iuxta p̄ceptū d̄ni
non baptizauerint ·

xxiii De eadem re ·

xxiiii Quod in baptismo & confirmatione si ne
cesse fuerit · un' p̄r̄inus possit e̅ ·

xxv V t unus patrinus · t patrina · adsuscipien
dum infante accedant ·

xxvi V t ille qui n̄ est confirmatus a baptismo
nullū recipiat ·

xxvii V t nullus patrin' fiat · nisi recte credat ·

xxviii V t p̄bri a patrinis requirant · si symbo
lum sapiant ·

xxviiii De symbolo octo dies ante pascha publi
ce in omnib: accedis recitando · / ram ·

xxx De gentilib: infirmis si baptismū desiderant

xxxi De grauida baptizanda ·

xxxii De paruulis infirmis baptizandis ·

xxxiii De illis qui integritudine baptizantur ·

xxxiiii De illis qui paruulos recentes negant e̅
baptizandos ·

xxxv De infirmis baptizandis ·

xxxvi De egrotantib: si baptismū desiderant ·
& post obmutescunt ·

xxxvii De mortuis non baptizandis ·

xxxviii De subito obmutescente · si testes habue
rit baptizando ·

xxxviiii De his qui apud hereticos baptizantur ·
in nomine sc̄e trinitatis ·

xl De eadem re · / uerēdū ·

xli V t baptismus in trinitate susceptus non

xlii De illi qui nescium quasi fide baptizati sint ·

xliii De p̄bro q̄ grammaticā ignorabat · & tam̄
in trinitate baptizabat ·

xliiii De illi qui aliquā habent dubitationem
baptismatis ut rebaptizentur ·

xlv De infantib: si certos testes habere n̄ pos
sunt · eos non e̅ baptizatos ·

xlvi De p̄bris p̄ quoꝝ neglegentiā sine bap
tismate aliq̄s mortuus fuerit ·

xlvii V t nullus pb̄r· in p̄ria p̄sumat e̅q
infirmo baptismū denegare p̄sumat ·

xlviii De illis qui denuo baptizati sunt ·

xlviii De hoc si paruulus egrotans ad quem

Lambach Cml. XVI. fol. 69r

Lambach, XVII fol. 69r

[illegible] in quo unu tantū efficacia de
[illegible]atur salutis nrę sacramentū ne
[illegible]atur qđ paqua significatur. Non
[illegible] potest calix dñi cē aqua sola aut u
[illegible] solum. nisi utrumq miscеatur. Ce
ideo quia ū ex hoc plurima & multiplex
errorum emanauit sententia. deinceps
omis talis error. atq psumptio cessare de
bet. ne puerorū inordinata compago sta
tum ueritatis eneruet. Ce ideo nullū de
inceps licitum erit aliud in diuinis sacris
offerre. nisi tanta antiquorū sententiam
amplectens panē tantū & calicē uino & aq
permixtum. De cętero aliter quam pceptum
de hac re. tam diu sacrificando cessabit.
quā diu legitima poenitentię satisfactio
ne correptus. ad gradus sui officium re
dire quod amisit.

Qđ eucharistia pura aqua. nec purū vinum offerri debeat.

In eucharistia non debet pura aqua offer
ri ut quidam sobrietatis causa fallantur.
sed unū cum aqua mixtū. quia & unum
hoc in redemptionis nrę mysterio cū dicit.
non bibam de hoc genimine uitis. quia &
aqua mixtum qđ post cęnam dabit. Sed
& dilucere eius aqua cum sanguine egres
sa unum docuerit carnis eius unitę cum
aqua ex passum ostendit. Cū igitur
magistri ueritatis. ueri salutis nrę sacri
ficium suis cōmendarit discipulis. panē
tantū & calicē sub hoc sacramento pbuisse
cognoscimus. Idcoq pter panē & unū
cum aqua mixtū aliud offerri non debe.
Calix enim dominicus uino & aqua mix
ti debet offerri. quia in demus in aqua
populum intelligi. in uino ū ostendi
sanguinē xpi. Ergo quando in calice
uino aqua miscetur. xpo populus adu
natur & credentiū plebs ei inque cre
didit copulatur & iungitur. Quę copu
latio & conmunctio aquę & uini. sic mis
cetur in calice dñi. ut cōmixtio illa n
possit separari. Nam si unū tantū quis
offerat. sanguis xpi incipit ee sine nob.
Si ū aqua sit sola. plebs incipit ee sine
xpo. Non potest enim calix dñi ee aqua
sola aut uinū solum. nisi utrumq sibi
miscеatur. iii cap

Ut in sacrificio panis & uinum cum aqua mixtum offeratur.

Ut in sacramentis corporis & sanguinis dñi
nihil amplius offeratur quam qđ ipse dns
dicit. Hoc ē panis & uinū aqua mixtum.
nec ampliꝰ in primitiis offeratur dō. ui
no & frumento.

iiii Ut nihil aliud in sacrificio offeratur nisi panis & uinum aqua mixtum.

Ut in sacramentis corporis & sanguinis
dñi nihil ampliꝰ offeratur quā qđ ipse
dns tradidit. hoc ē panis & uinum aqua
mixtū. Primitię ū seu mel & lac. qđ uno
die sollemnissimo infantū mysterio so
la offerri. quā uis mactari offerantur.
suam tam habeant ppriam benedictio
nē. ut a sacramento corporis dominici
& sanguinis distinguantur. nec ampliꝰ
in primitiis offeratur quam de uuis
& frumentis. v

De passione dñi in consecratione corporis miscenda.

In sacramentorū quoq oblationibus
quę in missarū sollemnia dño offeruñ.
passio dñi miscenda ē. ut eius cui corpꝰ
& sanguis efficitur. passio celebretur. ita
ut repulsis opinionibus superstitionum.
panis tantū & uinū aqua permixtū in sa
crificio offeranē. Non debet enim ut
a patribus accepimus. & ipsa ratio docet.
in calice dñi aut uinū solū aut aqua
sola offerri. sed utrūq permixtū. quia
celebrare eius utrumq in sua passione

Lambach Cml. XVI, f. 76r

Lambach, XII fol. 76r

commutauerit. xl. dies sequenti amissa eccl
ra ab ecclia eu pane & aqua utuatur. Mu
mr ul formicationi imitantis. & ut man
tu se inuicem. s. coinquinauerint. ni. ppt aut
mutuantur flagent. Si ul frequent ad dia
poena. fuerit ante xx annos. se iuuen
manib. coiugii tui & ecclesti antecg. comu
nicent. xx. dies poeniteant. Si uero auerint
p penitentia. c. dies. Si ul freginti separen
& annu poeniteant. Iuuer oppssus amore.
ifra. x. annos. ebdom ieunet & si ecclesierit.
xx. dies. mollis aut annu poeni. Qui ilons
uoluntarie pollut e. surgat & cantet genib.
flexis. vii. psalmos. uolens ilono peccare. xx.
psalmos cantet. Si pollut e sine uoluntate
xv. psalmos cantet. Si pollut. & sine uim cum vq;
psalmi dicat ter. Dns tu adiutor meus iten
de. & requ. Qui sem in ecclia dormierit effude
rit. iii. dies ieunet. Ipe formicatione
faciens et naturu dagndet. & xii annos
poeniteat. Prbr aut diacon formicatione
faciens et naturu plato ante monchi uoto
dagndent. & v. annos poeniteant. & uenia
omni hora rogant. & suppositione patiant
unquaq; ebdom. exceptis quinquagesimis
dieb. Post suppositione panem sine mistura
utent. & fereulu aliq ten butyri in pin
guato. & die dominico sic utuant. Cete
ris ul dieb. paxmti panis mensura. & par
tio in pinguata putyro holem. & ouis
pauca. & formatico reheuant. & aque
tantu. q; nu sufficiat sio pari e. Lector
cuius ni multu foenu habeat. & pau. qua
drag anni addat aliqd put uirt eius
admiserit semp extimo corde. ut
defleat culpa sua. Obedientia g omia
p minis & libentissime accipiat. Post
annu & dimidiu eucharistia sumat
& ad pace uenia. c. psalmos cu frib.
cante. ne poenitus animu tanto repe
rc.

cedtis medicine ieunia imitet. Si uinsfer
or gradus pri quis monachus fuerit u
quide annos penit. s. misura ingraue pa
nis. Si operari e sertano de acte romano de
luo detenuerit & aqua quantu sufficiat. pst
tis ardore sumpt. Si u sine monchi uo
prbr aut diac sic peccauerint. sic monchus
sine gradu poeniteat. & postea recipiat
gradus suos. Si aut prbr aut diacon p
tale peccatu uoluerit monachus fieri
discreto. p posito. exilu annu & dimidiu
penitet. habeat tam abbas cu ecclio epi
sui. hui rei moderandi facultate si hoc
dientia poenitentis placita sit do & frib.
quib. comissu e. De illis q; excepti exeunt.

Excep
quor
mten
si Cap. xx.

Si aliquis causa explende libidinis t odu
meditatione. ut eo sobolem nascat. hominu
t adpotandu dederit. ut ni possit generen
re aut cepe: ut homicidia teneat.

Excep Mogun
tiensi Cap. vi.

De illis qui infantes suos oppsserunt.

lviii

Si quis infante suu oppsserit. aut uesti
mtex pondere suffocauerit. & hoc post
baptisma factu fuerit. xl. dies poeniteat
i pane & aq. & a cibis se interi abstineat.
Post. iii. annos poeniteat plenius ferie
& iii. i anno q dragesimas observe. Qd
si ante babtismu i finis oppssus fuerit.
proximos q dr̃ginta dies ut sup poeniteat
Post u quinquennii explet. De quor
matre q filios suos ipi se mortuos i

Excep Le
rien
Cap. v.

lviiii

Oeuntibus aui qui mortui
inueniunt cu patre & matre. & n appa
utru a patre aut matre occisus sit ipse
infans. t suffocat. an ppria morte defun
tus. ni debent ide secure ee. nec sine poe
nitentia ipsi parentes. s. tam ieiu esidera
to debe ee placatis. ubi ni uoluntas h
uent mortis causa fuit. Si aut eos ni lat
ipsos cuius ee infectores. scire debent
gauu se deliquisse. Qd i ancirano

Lambach Cml. XVI, f. 105v

Lambach, Cml XVI fol. 105 r

Sednec hoc ꝓtercundū patauim qdq̄ dā exindustria peccantes, ꝓt elemosinarū largitione quādā sibi, pmittunt impunitatē: Elemosyna enim extinguit peccatū. iuxta illud. Ignē ardentē extinguit aqua. & elemosyna extinguit peccatū. Sed ea que aut necessitate. aut casu. aut qualiba. fiunt fragilitate. Ea ū que exindustria ad cui liba. libidinē explenda ideireo fiunt ut elemosinis redimantur: ne quaqua ais redimi possunt. quia qui hoc ꝓpetrant uideantur deum mercede conducere. uteis impune peccare licet. non ergo ideireo quis peccare deba. ut elemosinam faciat. sed ideo elemosynam facere deba. quia peccauit. Mente enim & corpus quelibido traxit adculpam. afflictio & contritio deba. reducere aduentiam. redeunt uolutabra.

Lvii. De his q̄ pacta poenitentia adpristina

Dehis uero ūnegrue dilectio tua apostolicam sedem credidit. consulendam. qui acta poenitentia tamquā canes aut sues aduomitus pristinos & aduolutabra redeuntes. & militie cingulum & ludi tras uoluptatis. & noua conjugia. & membrorū denuo appetere ecubitus. quorum professa incontinentia generati post absolutionem filii pdicē. dequibus quia iā suffragiū nonhabent poenitendi. id duximus decernendū. ut sola uitra ecclesiā fidelibus oratione iungantur. sacre misteriorum celebritati quā uis nō mereantur interesse. Adominice autē mē se cuiuio segregentur. ut hac salti di strictione corrigi. & ipsi sua errata castigent. & aliis exemplū tribuant. quatenus abobscenis cupiditatibus retrahantur. quibus tamē quo carnis fragilita te ceciderunt. uiatico munere. cū abdim ceperint, ꝓficisci. pcōmunionis gratiam uolumē subuenire: Qua formā & circa mulieres que se p̄ poenitentiam talib. pollutionibus deuuxer seruandā esse censemus.

Lviii. Depenitente femina que defuncto uiro aliis nubere ꝓsumpsent

Exconcilio ralatensi cap. iii.

Poenitentes femine que defuncti uiris aliis nubere ꝓsumpserint. & sua peccata. & interdicta familiaritate cū extraneo uixerint. cū eode abecelē liminibus arceant. Hec etiā deuiris inpoenitentia positis placuit obseruari. ꝓsonarū acceptio.

Lviiii. qd indanda poenitentia nulla sit

Excerpt ca billonensi Cap xxxiii. cui uīrtute karolus rex.

Quia igitur aplō teste nēst ꝓsonarum acceptio apud ōm. & inomnibus iudicijs cauenda ē. multomagis in hoc poenitentie iudicio ꝓcaueri deba. ut nullus sacerdotū umquam. aut gra. aut odio alicui ꝓsone sec iudica. quā qd incanonibus sacris inuenerit. aut qd illi sedm scārum scripturarū auctoritatē. & ecclasticā ē suadinē. rectius usū fuerit. Siergo medici qui corporibus medicinā inferre conant. nequaq̄ ꝓpter ꝓsone cuiliba. acceptionē his quos sanare cupiunt cauterio. aut ferro. aut duris aliis quibus liba. rebus parcunt. multomagis his obseruandū ē qui noncorporū sedanimarū medici existūt. neq̄ enī pensanda ē poenitentia qn titate tēporis: sed ardore mentis & mortificatione corporis: cor autē contritū & humiliatū ds n despicit.

Lx. De illis qui peccata sua sine condigna penitentia sibi relaxari fallunt.

Lambach Cmc. XVI. f. 129r

Lambach, Cod XII fol. 129r

nolo

xaritate proximos deliquentes
accusando prosequi. intellegat. qdp
sa ueritas dicat. Si scandalizat te
oculus. aut manus pes tuus erue eo
ipice abscide. fruendę scę societatis
ante satisfactionē. ecōmunionē uni
cuiq; xpiani hominis q̄ppe reluctā
mandatis. nisi olim ecclesiastica. uerūtamen
nationis affinitate, ppinquissimu propt
qđ se dns uenisse testat dicens. Veni
eni separare hominē aduersus patrē.
et filiā aduersus matrē. ecce. Cuibus
ecia apls. nec cibū sumere mandat.
ethnicū. Tradere hui modi satane inin
terimū carnis. ut sps salus fiat in die
dni. Sic hec secm apli. no dio. sed ex
amore agenda s. salutis accoacti ad
uia redeant i salui fiant. Und ille
ultrico dr. Nodoreris frm tuū unica
de tuo. Si publice argue eū ne habeas
sup illo peccatū. Cui cūq; aū increpa
tionis sibi a xpiāis aprauitate sua
resipuerit. i puerse cuersationi renū
ciauerit. quā magne sit mercedis et
retributionis audiat iacobū apli
dicentē. Qui conuerti fecerit peccatorē
ab errore uie sue saluauit animā
ā morte. et opit multitudinē pec
catorū. Qua ppt sanctim uolentes
sacerdotes constringi. ut peccantes pxi
mos quos amore puri timore ecclie
ñpsumpsit. Ne sit q̄sq; episcopatu laicus
testimonio admittendo q̄ntū hui ne
sacramus implicetis. Ex hac hora dn
ceps quicqd extra diuinā xpianā legē
i diocesi sentis tēpris epī comissū uela
tē sero. Aut tuarieibus diuulgatū cōpe
rendo ad ipso īsinuado. Aut parrochi
ani cuentu. et a suo diacono. aut archi
pbo nullū. ministerio interrogatus

p
pba

fuero. ñgra alicui t odio. id me eclatu
rū. utra me ds. et ista scorum patrocinia

ADIVVENTE.

Nouū sit cunctis xpo pie uiuentib; quō ego
FAMVLVS ab omi iugo seruitutis liber
absq; omniū contradictione me tradidi
ad altare sce et immaculate uirginis
marie genitrici di ea condicione ut fungu
is quibusq; annis ad prefatū altare inna
uitate eiusde ecclie uirginis censum
persoluā .v. denarios dū uixero. et post
uitā meā posteri mei eundem censum in
die constituta persoluentes ab omi seruitu
seruitutis liberā teneant uitā. Et hec
tradicio facta ē uiuente pie recordatione nū
ro marchione GODEFRIDO.

[illegible]

[illegible] xpo pie [illegible]

c

k̄rie[illegible]
k̄rie ele ysō.
k̄rie ele ysō.
k̄rie ele ysō.
xpe leysō.
xpe leysō.
xpe leysō.
k̄yrie ele ysō.
k̄yrie ele ysō.
k̄rie ele ysō.
N

[illegible] bi sonuit fuscum ridens andaria furnum

[illegible]

[illegible] quō quide

[illegible] orum sit [illegible]

Lambach Clm. XVI
f. 157v

Lambach Cod XII fol. 137v

memoriá nominis sui quæsierunt · siuntas claroru uiroru stilo illustrassent · Quæro
quid penné quidé sit aliquantulú tam concepte spei fructú afferebat · quia & sin
memoriú luce incassú ppagabant · & ppositis magnoru uiroru exemplis nparia
emulatio legentib; excitabat · Sed tam nihil adbeata etiamq. uita hec coru cura pti
mum · Quid enim aut ipsis ocasura cú seló scripturaru suaru glia pfunt · aut qd poste
ritas emolumti tulit legendo hectore pugnante · aut socratem philosophante · cum
cos nisi solú imitari stultitia sit · si nacerrime & ia impugnare dementia · quippe qbus
mana uita pséntib; tantú actib; estimantes · spes suas fabulis · animas sepulchris de
derunt · Siqdé ad sola hominú memoria se ppetuandos credidert · cú hominis offi
cú sit penné poti uita qua penné memoria quærere · non scribendo · aut pugnan
do · uel philosophando · si pie · sce · religioseq uiuendo · Quiqdé humani error · tute
ris tradit intantú ualuit · ut multos tam emulos · t inanis philosophie · uel stulte
illi uirtutis inuenerit · Vnde factum in opere peiú uideor · si uita serissimi uiri
exemplo aliis mox futura pscripsero · quinq. aduera sapientia & celeste militia di
uinaq uirtute legentes incitabunt · Inqta nri qq. ratione cómodi ducim · ut ñ
mane abhominib; memoria s. etnum ado pmiú expectem · qa si ipsi in ita uiximus
ut exemplo aliis esse possim · dedim tam opera ne is latteret q esset imitandus · Igitur
sci martini uita scribere exordiar · ut quel ante ep atum t mepatu gesserit · quam
uis neq qua adoma illi potuerit puenire · adeo ea inqb; ipse tantú sibi esse uf fuit nesci
unt · qa laude abhominib; nisi requirens qntú in ipso fuit omis uirtutes suas latte
re uoluisset · quaq. & ia exhis q copta nob erant plura omisim · qa sufficere
credim si tamú excellentia notarent · simul & legentib; esse ludendu[illegible] ne
qd his parteret copia egesta fastidiú · Obsecro aú eos q lecturis ut fide dictis
adhibeant · neq. me quicq. ñ eptú & pbatú scripsisse arbitrent · Aliquan ta
cere qua falsa dicere maluisse ·

INCIPIT VITA SCI AC BEATISSIMI
MARTINI EPISCOPI ATQ; CONFESSORIS ·

GITUR MARTINUS SA

BARIE PANNONIORUM OPPIDO ORIUNDUS FUIT · SED INTRA

Lambach Cml. XLII, fol. 2r

Lambach, Cml XLII fol. 2r

admaranú nrm galle redeam. Tu ego cú adee uesperú occidu
dies inquá abiit postumiane simutú studiosis auditorib; cena

Explicit dialogus scōs de vita scī

Incipit epistola de
scī martini ep
Archadio uero et ho
imperatoribus. Scs martinus turono
plenus uirtutib; & sctate · pbens infirmis multa beneficia oc
ctatisq; anno · episcopat' áu uicesimo sexto · apud condatens
cum excedens ascto felicit migraut adxpm · Transiit áu me
minica habebat
uocel primo plenis

Lambach, Cod. XLII, fol. 38v

38v ?

a naufragio liberatur.

Incipit vita Beatissimi Gregorii Pape.

Regoi
us gener
romanus arte philosc
Gorgiani viri clarissim
beate silvie filius. presum a
decim · mensibus sex · diebus de

Lambach, Cod. XLII, fol. 46r

que te prctasse pfessus es · at ille respondit · arbitror
& cetera que secuntur. xviii
Gallus respondit · licet impar sim tanto oneri · tamen
dicenq; cogor exemplis · ut mun istud qd
Explicit Carmylatio · I
vm in vnu loc
lvs ñr convenissemvs · vm m
memoriam · ex illius discipulis enim erat · & ppte
interuenit nob postumianus meus · nri causa abo
patriá relinquens cti erat · Regressus · cplexi bon
laudemia & predes[illegible]

Lambach Cod XLII, f. 16r

ta pena affect̃ ẽ. atq; adultimũ decollat̃ ẽ are
ge eo⁹ cõstr̃ cũ alus septuaginta, Reliquie cor
porisei priusiherosolimis admonasterũ suũ.
deinde romã delate. uenerant̃ in monasterio
beati pauli apli qđ dictũ ad aquas salui as.

1 B Et sci Vincentii mris cæ prbi. x K Febr.

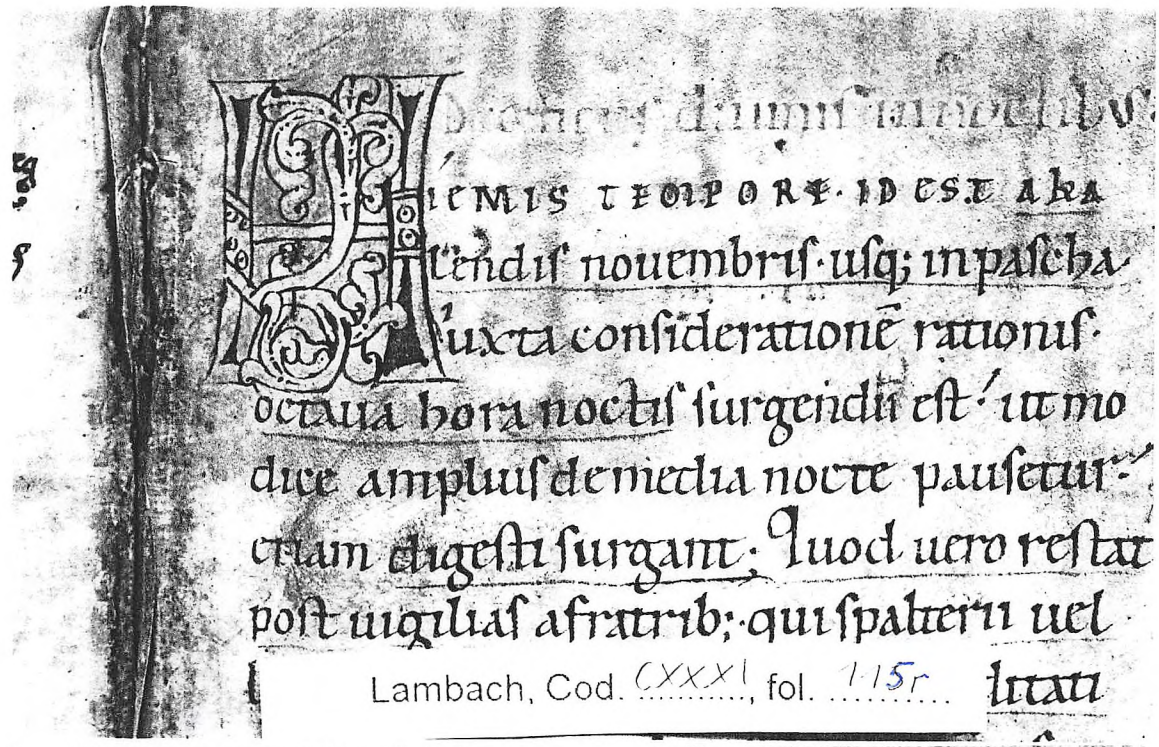
Rome nat̃ scæ Emerentiane urg cæ mart̃. que
erat conlactanea scæ Agnetis. Et dum oraret ad se
pulchrũ ei ut ea agentiliũ lesione defenderet.
lapidata ẽ ab eis. Et in maurritania ciuitate neoce
saree nat̃ sci Seueriani. cæ Aquile uxoris ei ignib;
cõbustor. Apud philippis. beati parmẽne diaconi.
q̃ unus fuit de septẽ diaconib;. Qui tradit⁹ gr̃ẽ
di afrib; inuunctũ officiũ p̃dicationis plena fi
de cõsummauit. martyriu q̃ glam adeptus philip

C pis quieuit. VIII K Februarii. Apud
ephesum nat̃ sci Thimothei discipuli beati pauli. q̃
apud ephesum a beato aplo ep̃s ordinat⁹. p̃ mul
tos p̃ xp̃o agones dormiuit. Cui⁹ corpus cũ reli
quiis beati andree cæ luce uicesimo cõstantini an
no. constantinopolim translatũ ẽ. Apud anti
ochiã sci Babille epi. q̃ p̃secutione dei uu p̃ea quã
frequenter passionibus suis cæ cruciatibus glori
ficauerat dim glorioſe uite finẽ ẽ sortitus in

uinculis. de quo in decimo ecclesiastice hystorie
libro grande narrat̃ miraculu. Hã cũ iulianus
imperator ad idolorũ cultũ cuersus q̃da tempore
dafnis in suburbio antiochie iuxta fontẽ castaliũ
ltrari et apollini. cæ nulla ex his que querebat re
sponsa reciperet. causasq; p cunctar⁹ ẽ a sacerdo
tib;. respondert demones. babille mart̃ sepulchrũ
ppe assistẽs. ideo responsa ñ reddi. Tunc ille ue
nire galileos. hoc eni nomine nr̃os appellare solẽ
erat. cæ auferre sepulchrũ martyris iubet. Mor q̃
xpiani cuenientes. magna exultatione succinc
ti sustulere archam martyris. cæ psallentes in au
ribus p̃ fani p̃cipis. p̃ sex milia passuũ summis uo
cib; cæ cũ exultatione dicebant. cõfundant̃ oñs qui
adorant sculptilia. q̃ glian̄t in simulachris suis. Et neo
cesarea ciuitate nat̃ scor̃ martyrũ Mardoni. Mu
soni. Eugenii. Metelli. q̃ oñs igni tradit⁹ sunt. cæ
reliquie eor̃ in maxim fluuiũ dispse. Et nat̃ triũ
paruulor̃. Urbani. Eridani. cæ Eupolini.

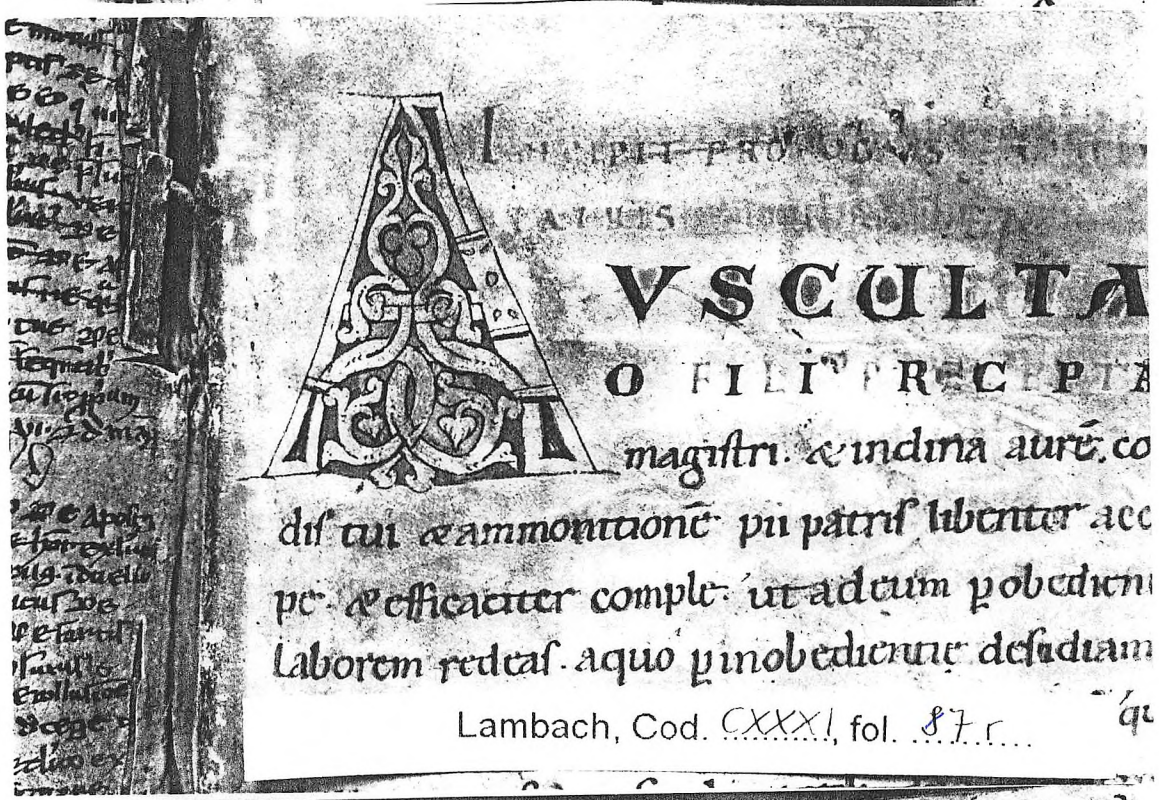
VIII K Februarii. Conuersio sci Pauli.
eode die sci ananie apud damascũ. q̃ beatũ paulũ
baptizauit. Apud gabulonense ciuitatẽ sci Seue
riani epi. mirande sctitatis cæ doctrine uiri. Item
nat̃ sci p̃iecti aruernensis epi. Et nat̃ sci gregoriu

Laubach Cmc CXXXI, fol. 2v + 3r

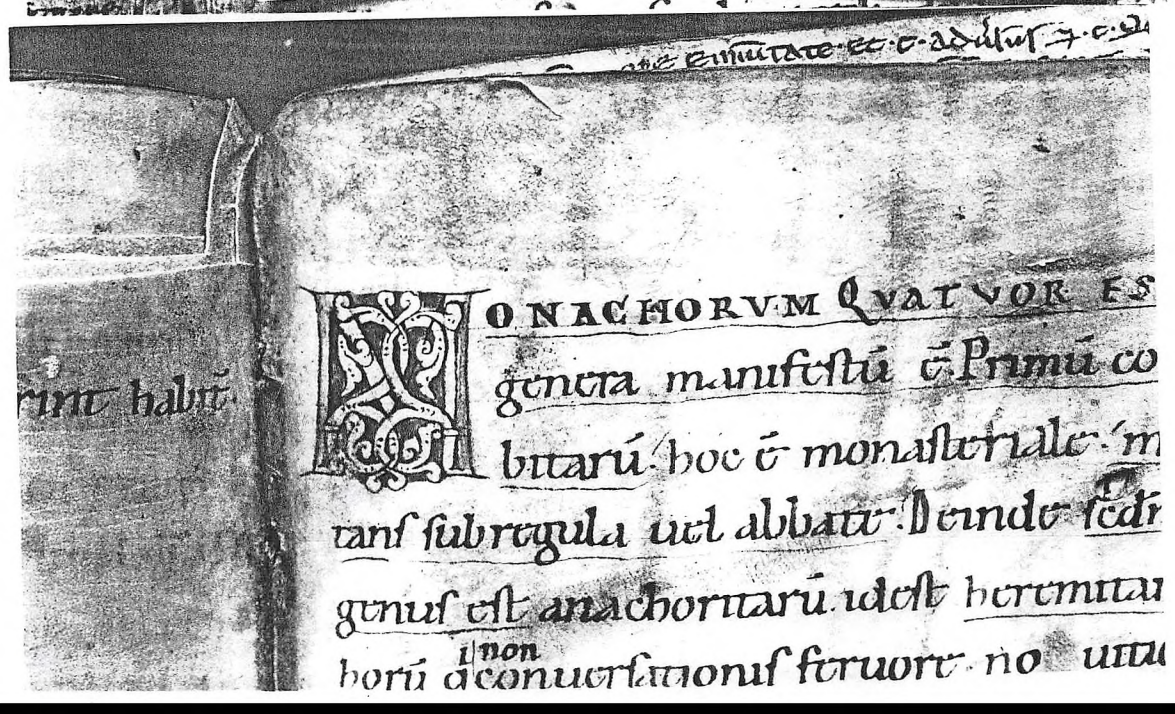
HIEMIS TEMPORE ID EST A KA
lendis nouembris usq; in pascha
Juxta considerationē rationis
octaua hora noctis surgendi est ut mo
dice amplius de media nocte pausetur
etiam digesti surgant. Quod uero restat
post uigilias a fratrib; qui spatium uel
[illegible] litati

Lambach, Cod. CXXXI, fol. 115r

VSCULTA
O FILI PRECEPTA
magistri. & inclina aurē. co
dis tui. & ammonitionē pii patris libenter acc
pe. & efficaciter comple. ut ad eum p obedien
Laborem redeas. aquo p inobediente desidiam

Lambach, Cod. CXXXI, fol. 87r

MONACHORVM QVATVOR ES
genera manifestū ē. Primū co
bitarū. hoc ē monasteriale. m
tans subregula uel abbate. Deinde sedi
genus est anachoritarū. id est heremita
horū. non d'conuersationis feruore. no uitu

Lambach.
Cml
CXXXI,
f. 102r

regularis; Quod si neq; sic correxerit. tunc de-
iciatur de ordine ꝓpositure & alius qui dignus
est in loco ei subrogetur; Quod si & postea in
congregatione quietus & obediens non fue
rit. etiam de monasterio expellat; Cogitet
tamen abbas se de omnib; iudicij sui dō red
dere rationē. ne forte in iudicio aut ꝯfusiō
ma urat animam. De hospitario monasterii.

APPORTAN MONASTERII ponat̄ senex
sapiens qui scit accipere responsū. & reddere.
& cuius maturitas eū nō sinat uagari. Qui porta
rius cellā debet habere iuxta portā. ut
uenientes semp̄ ꝓsentē inueniant aquo re
sponsū accipiant. & mox ut aliquis pulsauc
rit aut pauper clamauerit. deo grās respondeat
aut benedicat. & cū omni mansuetudine timo
ris dei reddat responsū feruentem cū feruore
caritatis. Qui portarius indigeat fratrē iu-
niorem fratrē accipiat. Si uero senem aut ꝑpue

sit fieri. ita debet constitui. ut omia necessaria
idest aqua. molendinū. pistrinū. hortū. uel
artes diuersę intra monasteriū exerceant̄.
ut nonsit necessitas monachis uagandi foris.
quia omnino non expedit animabus eorū.
Hanc aut̄ regulā scribi uolumus in congre-
gatione loci. ne qui fratrū se de ignorantia
excuset. De fratribus intra dimittendis.

DIRIGENDI FRATRES intra omnū fratrū
uel abbatis se orationi commendet. & semp
ad oratione ultimā operis dei cōmemoratio
omnū absentiū fiat. Reuertentes aut̄ de via
foris. ipso die quo redeunt ꝓmis canonicas
horas dei expletā opus dei. prostrati solo oratoriū
ab omnib; petant orationē ꝓpter excessus.
ne quid forte subripuerint intra uisus
aut auditus malerui. aut otiosi sermonis.
Nec ꝓsumat quisquā referre alii quecumq;
foris monasterio uiderit aut audierit. quia

plurima destructio ē. Quod si p̄sumpserit ·uin
dicte regulari subiaceat. Similiter & qui pre
sūpserit claustra monasterii egredi uel quo quā
uis uel quippiā quāuis paruū sine iussione
abbatis facere. Si fm impossibilia iniun

Obedia ur

SICVI fratri aliqua forte gantur
grauia aut impossibilia iniungantur. suscī
piat quidē iubentis imperiū cum omni man
suetudine & obedientia. Quod si omnino uirū
suarū mensurā uiderit pondus oneris excedere
impossibilitatis suę causas ei qui sibi pręest pati
enter & oportune suggerat. n̄ supbiendo aut
resistendo uel contra dicendo. Quod si post
suggestionē suā in sua sententia prioris impe
rium p̄duauerit. sciat uniuersa sibi expedire.
& ex caritate confidens de adiutorio dī obediat

de hoiado c
pecuis dyon
2 c. pabulasti
de elmo pō
c. 9. qrā c. pīa
de pnit. c. peccab
de Iuuis & da d c. si uxor. de penit. c. pbr & c. 9 i duobus & c. inq̄bdam
de penitēcis & re c. significauit

PVT in monasterio n̄ presumat abb̄ alteri
RECAVENDVM EST Hequauis defendere
gecasione p̄sumat alter alii defendere moni

chum in monasterio aut quasi tuendā siquali nō
uis cōsanguinitatis ꝓpinquitate iungatur, nec
quōlibet modo id amonachis p̄sumatur. quia ex
inde grauissima occasio scandalorū oriri potest.
Quod siquis hec transgressus fuerit acrius coherceat.
aut quēq; fratrū suorū excōmunicare

UT non p̄sumat passim aliquis cedere
VETETVR In monasterio omis p̄sumptionis
occasio. Ordinamus atq; constituimus ut nulli
liceat quēquā fratrū suorū excōmunicare aut
cedere. nisi cui potestas ab abbate data fuerit.
Peccantes autē cora omibus arguant. ut ceteri me ā hoc nō ml̄ Dhās d talib̄ neb Dlunt
tum habeant. Infantū uero usq; quindecim annos Dpuer
ętatis disciplinę diligentia ab omnib; & custodia
sit. sed hoc cū omi mensura & ratione. Nam in
fortiori ętate qui p̄sumit aliquantulus sine pre
cepto abbatis uel in ipsis infantibus sine discre
tione ubicunq; discipline regulari subiacebit.
quia scriptū est. qd tibi non uis fieri. alii ne
feceris. de obedientia sibi sint inuicē fīs.

D'obedia ut supra D eodem qd ifra tractado ꝓximo

OBOEDIENTIE Bonū nonsolū abbatī exhiben dū ē ab omnib; sed eoꝝ sibi inuicē ita oboediant fr̄s scientes oboedientie uia sectari oportet addim. Prē misso ergo abbatis aut ꝓpositorū qui abeo con stituunt imperio. cui non ꝓmittimus priuata im perari preponi. decetero oēs iuniores priorib; suis omni caritate & sollicitudine oboediant. Quod siquis contemptosus reperitur: corripiat. Siquis aut fīat ꝓquauis minima causa ababbate uel aq̄ cumq; priore suo corripit. quolibet modo. uel siliuerit senserit animos prioris cuiuscūq; con tra se iratos uel cōmotos quauis modice: mox sine mora tamdiu ꝓstratus in terra ante pedes ei iacebit satisfaciens: usq; dū benedictione sa net illa commotio. Quod quicumq; fecerit facere aut corporali uindicte subiacebit. aut si con tumax fuerit de monasterio expellatur.

SIQUIS ESTE ZELUS AMARITUDINIS malus qui separat adō a deum. ducit ad infernū. ita ē zelus bonus qui separat a uitio. a deo ducit ad dm. ad uitā ēternā. Hunc ergo zelum feruentissimo amore exerceant mo nachi. id est ut honore se inuicem ꝓueniant. infirmitates suas siue corporū siue morū pa tientissime tolerent. obedientiā sibi certatim impendant. Nullus qd sibi utile iudicat sequā. sed qd magis alii. Caritate fraternitatis casto impendant amore. dīm timeant. abbatē suū sincera & humili caritate diligant. Xpo omnino nihil ꝓponant. qui nos pariter ad uitam eternā perducat.

HEC EST REGULA QUAM SCRIPSIMUS

REGULAM autē hanc descripsimus. ut hanc obseruantes in monasteriis aliquatenus uel honestatem morū. aut initium conuersa tionis nos demonstremus habere. Ceterū ad ꝑfectionē conuersationis quis festinat. sunt doctrine scōrū patrū quarū obseruatio ꝑducat

initium Dhem? tamen ꝓpter hoc dicat negli & hac hoc.

Cum d(XXXI) fol. 151v + 152r

Regula Sancti Benedicti.

Hartmann. abb. Hermann. Bebo. Trutmann. mo. Sigboto pbr.

Sigboto pr.

arnold. Biemar. t. Altbvs. t. Rvdiger. nt.

Gisila. Gisila t. Gerdrudis t.

III. Hj. Sct. s. Stephani. Gotscalc. pbr. & m.

Gebeno. diac. & m. Lambt. pr. Wicelo. m. Chadlhoch. v.

Arnold. v. Wirnt. & Iringer. t. Hendinc t. Hermut t.

Chunigunt t. Seburg t. Xpina & Vsa Xpina & Vsa

III. Hj. Sct. s. Johis.

Wecelo m. Engilbo. v. Marchuard. pposit. & can. Hubol t.

Hemma. Wecela. Helena t. Purchard. pr. & m. Zephes. t.

Xpina & Vsa Xpina scam. Cerburga. t.

Xpina & Vsa

III. Hj. Sct. s. Quirini.

Raban. Engilher. Iacob. pr. & mi. Wolfger. m. Bero. v.

Adlbert. & Alta scam. Sedna t. Ydal. ric. t.

Dietwin. t.

Vota meus reddam coram timentibus eum. Quem tenus

hominē ad celsitudinē perfectionis. Quæ enim

pagina. aut quasi ferme omnis auctorum sanctarū

scripturarū. ac noui ueteris. non est rectissima

norma uitæ humanæ. aut quis liber sanctorum catho

licorum patrū hoc non personat. ut recto cursu perueniat

ad creatorē suum. Nec non & collationes patrum

& instituta & uita eorum. sed & regula sancti patris nostri

basilii. quid aliud sunt nisi bene uiuentium & obedien

tium monachorum instrumenta uirtutum. Nobis uero

desidiosis. & male uiuentibus atq; negligentibus

non nisi confusionis est. Quisquis ergo ad patriam

celestem festinas. hanc minimam inchoationis re

gulæ descriptam adiuuante xpo perfice. & tunc

demum ad altiora quæ supra commemoratum

doctrinæ uigorem. celsitudinemq; perducente

VENIES

Cml CXXXI fol. 152v + 153r

KL Martii. Albini epi. Coloniæ
Gertrudis scē mor.
Hermanni. prīs ym.
Chū. vī ym. albi. vī.

Chunr. pbr. Arnolfus comes. Adelgr. Albonis.
Wolfher. t. Chunr. t. Vlric. pr. g.
Otto scolaris. Gerhardus miles. Herburch.
Chunigundis t. Chunigundis t.
Alia. Richkart. Helena. Chunigundis. t.

Gvi. H. Simplicii. pp.
Otolfus abbs.
Lantfrid. ypposti. Hutebrandus. Hartwic. Sarchard. pr. mi.
Sarchard. vī ym. Otolf. vī. Lukard. vī.
Otolfus scolaris.
Otolfus scolaris
Gumpo. Reginbt. t.

Fv. H. Emmerii. Calcedonii. aa.
Rudmar. abb. Rudolfus abbs. Marchward. vī.
Sigg. Chuno. vī.

Renold. subd. ym. Petro. t.
Ungold. marchio. Ita comitissa.
Eberh. t. Ludmta. uxor.
Engilrat. t. Helika. t. Chunigundis. t.

Guii. H. Luci. pp ym.
Marchward. ypposti. Chunrad. abbs. prēs m.
Sigeboto. Ulmann. florent. pr. canō.
Gerburgis. Gerbirg. Gerdrut. t.

Aiii Nō Eccē mr.
Gundach. ypostē. Heinr. prē. Georgii. duc.
Linger. mr. Guerniher. duc. Heinr. hanō. ym.
Adibot. t. Flemig.
Alberic. t. Herbord. pr. canō.
Bertha. Wanna.

Biiii Quiriaci mr.
Sci. Lazari.
Liutw. pbr. ym.

Marcward. t.
Chunrad. Chunze.
Ota. Richza. t. Otto. t.

Cnonę Ppetuę. Felicitatis mr.
Swanse
Otto. t. mr.
Heinric. pbr. ym.
Helmbt. ou.

Bero. t. Engilscalc. t. Eberhard. t.
Diemar. t. Wernhard. t. Sancho. t. Ebra. t.

Dviii Kō Foncianę. diac.
Marcelin. pr. ym.
Heilmann. pr. Werinh. diac. ym. Wolfkang. diac. Eberhard. t.
Odalric. Almi. li. Gunther. t.
Reginhart. t. Chunigunt. t.

Cml CXXXI fol. 160v + 161r

9

Guillō xl. militū.
Gebolfus abb.
Berhtramm ō.

Adilbirtus t.
Hademar ō t
Oschilt t: Gerbirg t

10

Fulō Agapę v.
Wirint abb.
Fridic ō preuch
Fridic ō pleban
Fridic ō puer
Fridiou ō puer ul Pacy
Heril m. Aswin ō pr ym. Symon pr
Odalric ō v. Friderun sci ō.
Henric t. Y Yodalric y
Ratpoto. y Luntfrid. y Adelun t. Ita. y
Richila t. Boppo. t.

11

Gulō Heraclii at xxii mr.
Adalramus abb.

Gerold ō pr im. Oschild ō v. Henric ō pr
Pilgrim ō abb ym. Richolfus ō Hebil m
Willibirga abba. Gisila t. Willibirgis t
Wesil t. Isnrich t.
Cunila t.

12

Aiiii lō Gregorii pp. Chunegund t.
Hedewic ō fridac. Chunr ō prepos
Sophia m
Magan ō abb ym. Berchold ō m. Gotfridus v. m.
Gisila mus. Wermot t. Wasigrim t. Rudolfus t
Cunlaz v. Wignar ō Herbrudis t.
Rilind t. Adalpurch y

Buuilō Macedonii pbri.
Eginhardus pr. y m. Gotfridus diac.
Helmbold ō pr ym. Frideric v y m.
Adalram ē y m.
Lemo ō v. Frideric. y Bollul t. Crmberct t. Meginhard ō t
Leupurgis t.
Bertha t. pr. y

Guilō Innocentii epi.

Isingrim ō m. Engilbold ō m.
Leupold ō pbr. y m. Imbric ō t
Orwolfus t
Chunrad. t.
Osanna. y Yrmingart. y Itta. y Bertha t. Regulind. t.

Dlovs Longini mr.
Ericolbus pbr. y m. Benedict ō pr. y m
Sigibo ō Marholt ē v. Ludmia ō v.
Mærhilt
Harmūt. Wernhard ō t
Hademūt t.

Gxviii kl. Aer. Heribti epi.
Heinric. abbs.
Luitolduse v. Heinfolch ō y m.
Diether. y Sigul t.
Ypina t.
Alela t. Meginhilt. t.

Laubach Cml CLIII Spiegel linken

Lambach, Cod CLIII (Deckel hinten, innen)

et nos cum arbusta
ma mus. tam diu uers
am fundimus quousq;
ar ra conualuus se
tamus. Ar si semel
acem fixerint unriga
ces sabat. Hinc ē et
n quod paulus dicit.
gue unsignosunt non
elibus. sed infidelibus.
abemus debus signus
ue ur tutibus que ad
subtilius consideranda
emus. Sci quippe qui
si cotidie spiritaliter
ctr. quod tunc peraptos
poraliter faciebat.
n sacer dotes cuius cum
p. es migrām manū ere
tribus imponunt. et
bitare malignos spūs in
rum mente contradi
nt. Quid aliud facium.
si de monia eicium.
fidel es quiq; qui am
te ueteris secul ariauer
derelinquunt sci aut
ifteria insonant condi
toris sui laudes et potan
ciam quantum preualent
narrant. Quid aliud fa
cunt nisi lingius locum
nouus. quidum bonus suus
exor tacionibus malicia
de alienus cor dibus auferē.
serpentes tollunt. Et dū
pestiferas suasiones audi
unt. sed tamen adopera
cionem prauam minime
per trahuunt. mor tiferū
qui dem ē quod bibunt sed
non eis nocebit. Qui quo
tidiens proximos suos in bono
opere infirmare conspica
um. dum eis tota ur tute
concurrum. et exemplo
suę operacionis illorum
ur roboram. qui propria
accione ti tubant. quid
aliud facium nisi super
egros manus imponunt.
ut bene habeant. Quem
mirum miracula tanto
maiora sunt quanto spiri
talia. tantum maiora sunt
quantum per hoc. noncor

Lambach Inc. 184, Vorsatzbl. hinten

Lambach, Inc. I184

Notsatzblatt Linien

illius nec tor illius sed anim ur amator illi est enota quod plerung. supstantiuum
uerbum q[uo]q[ue] ΥΠΑΡΚΤΙΚΟΝ uocant solet adiungi huiusmodi figure;
Inuenimus tam pauca erit abit sequencia ut dignus illa re; Olacus ut arbitre
bitrem nō figuit crosius bella: p̄scianus ait participio cum loco indeit ce
polita ordine constructionē seruasse, uerba uō ac participia quia d'nō facile
tabitio solent ad locari. Miseror illius & miseria est illius parco illi parens illa
oro illū amat illū arceo illo arcessillo & accusa quidem plerūq; accusa secun
passiuo uō ablim tātū figurate quin uō admodū pauca. Sed deinceps dicamus
erit ei de dispocione constructione partiū oracionis scripserimus. Idem
Nē pyrrhia q[uo]d ego exponere facilius quabimur; Ego inquit hoc seruare
rit consequencia: participia sunt sine annexis temporib; casib; q[uo]q[ue] quos nomina
solent uerbalia sequi diximus: transeunt in ca via ut amans illi
participii est. Amo enim illū dicimus: amans autē illi
est ut amator illius; hinc & ecompsa amatrix & com
paracione assumit ut amatior amantissimus. decepti
lio participii quia & accipior: ab ullo & accepi: illi nōm est
est illi, ideoq; tempore quidē ut & casu paracione uō adscitit ut acceptior
acceptissimus. Erit quidē sine quibus ostendit participii aliud est quia nōm

Verbum autē id est non potest nisi habeat ex declinacione sex genera & nomi
nū formā; Hullū enim uerbū hoc habere potest hinc autē & uerbi quali
tas habent hoc est nōm idest tempora & significaciones & nominis proprie
habent esse uerbi idest genera & casus quicq; enim pars oracionis hoc
genus apud grōs declinamus: casus hoc & genera excepto quare in declinabilibus
manifestū participii medii inter nōm & uerbū. Vnde rationalius hoc nōm est
ex aggumatus inditii pronominationē duarū partiū oracionis primarū
luū;

Hoc solū participii non ab aliqua pars vi. sed ab ultimate nominis &
uerbi nominatiū est sed ex illis quoque quinq; partes oracionis nōia
sua ut sed ab accione qui hinc ad nomen uel uerbū accepe runt
Pronomen enim dicit q[uo]d pronomine ponit & ex uerbi quod uerbo

HSS. U. INK UNABEL SIH LAMBACH SAMMLUNG

Inc. II / 124 cf. Barcode p. 100 Nr. 19

...rpiperat & miserosq; morsu depascet artus. hic. H. dracones
aguin infilios lacoontis. et docetur rethorica. infatuat grammati
ci. moneor iustitiā. Idē in. viii. Consurgit senior tunicaq; indui
tur artus. vel est totū pro parte para significatiue. vt absondit ca
put. truncat nares. cecatur oculos. intendit brachia. Iturg in
ri. indit terga leonis. Idē in. xii. formā assimulata camerte.

Preterea plurima inueniunt apd uetustissimos que contra con
suetudinē ut actiua pro passiua. ut passiua pro actiua hmōi ter
minationē. Vt testor pro testor. & opino pro opinor. & cucto pro
cuctor. et conuuio pro conuuior. & ētemplo pro ētemplor. et con
solo pro consolor. et cōmoro pro cōmoror. & auxilio pro auxilior. et au
guro pro auguror. & auspico pro auspicor. & cōmēto pro cōmentor.
et crumino, perimino. & molio pro molior. et digno pro dignor.
et execro pro execror. & epulo pro epulor. et eiulo pro eiulor. & lu
cto pro luctor. & luctito pro luctitor. & luxurio pro luxurior. et lueo
pro lueor. & ludifico pro ludificor. & misereo pro misereor. Vñ miser & et
miseret. impsonalia. Cicero pro liquisio. cauete frm pro fratris salu
te pcantū misereat. Vnde ter in phormione. misertū est.
horto qq pro hortor. & largio pro largior. dicebant. que sūt cōmunia.
Vñ salustī in. i. historiarū. Igit vendidit pscriptor bonis aut
dilargitus. Simulti pferebant. aucupo pro aucupor. altero ali
pro altēor. Medico qq vt supdictū ē pro medicor. Amplevo pro am
plecor. Quintus claudius in. ii. annaliū. cōprehensare suos q[uo]s
sequire amplexare. Cicero pro cluentio. auctoritatē censor am
plexata. Amplecto qq pro amplector. & cōplecto pro cōplector. Sed
et eor & sup[er]ior omniū usus. tam apd caprū quā ap plinū &
probū inuenies.

STIFTUNG U. INKUNABEL SLG LAMBACH SAMMLUNG

Fragment (Segment) in Inkunabel II/124 (Reichl Supl. 219)
Textura Rotschlatt (Rundschrift)

Ink. II/124 (Pascau?)

curens & curens cursor; amator est amans & amans amator uel nom uerbale uel modi uerbi casualem, unde uidemur nisi aliquis me uerba gerundia & participialia cum uideam ea deuerso assumere casu.

Ideo autem participii separati non tradidimus partem orationis, quod nulla alia pars orationis simpliciter diffinitione est, nulla propria positione habens nisi participii. Cetere enim omnes diffinitas primo in positione fuisse sua adquam & eam deriuatiua aperiunt. Omnis enim pars orationis quocunque modo diffinitiua uel incandescentem siue diffinitionem primitiui sui accipit & eandem habet ei diffinitionem, ut eandem accidentia uel aliud quod ante erat ei suppositum in proprietate naturali proposito; unde etiam deriuatiui per similitudinem ei quod iam erat ante accepit; tum etiam addebat, ut pro nomine proprium nomen similiter rex & regalis taurus & taurinus nomina. Quecumque enim accidit primitiuo, accidit & eius deriuatiuo sepe eo uerbo. Et ferueo ferueo uerbo; similiter facio & facesso. Et uideo & uiso uerba sabcodem unde. Sed & eius bene male deriuatiua ad uerbia a nominibus, ab alio ad aliud ad similitudinem nata sunt ante impositione inuentorum, ut pene nempe fere hoc enim ea sunt. Quecumque enim accidit his accidit & illis & quod suum est aduerbio & pone uerba per cursum.

Quarto ergo ad hoc id quod ipsum uarium & in sua positione non inuenium[us] participia uident stoici bene fecisse. Sed cursus gratia & ea nota temporum deuersa assumpcio quod sit impositus transfiguracionibus ad similitudinem uerborum. Sed significant quod nota quoque multa inuenium[us] tempus significancia respondimus quod hoc interest inter participia & nota temporalia, quod nota illa nihil aliud significant nisi ipsum tempus per se. Tempus mensis dies mane dies hodie nunc heri nunc cras nunc; Nec impositus sunt transfiguracionibus; participia uero accione uel passione aliqua in diuerso figura tempore demonstrant non tempus ipsum per se; & quod eis secum casus quos & uerba exigit; nascuntur & quod uerbo significationes hinc, & quod uerbo ponuntur quecumque nihil est suum nomen; Omen enim nomen aquocunque uerbo natum uel genitum sequitur casum & datum figuratum per compassionem quam gratia[m] CINNIATAN uocant ut amator illius speculatoris illius iudicis:

strau. Hoc aut̄ in passiuis si dica ptarbor a tangor. Tristan[tur]
Sunt q̄dam in o. tm̄ in ma. q̄ cū sint actiua, p passiuis q̄q so
lent poni. vt lauo. rondeo. candeo. duro. caleo. p lauor. & ronde
or. & candeor. et duror & caleor. Sed hoc magis p̄ceptis. consue
tudo p̄scripsit. traditor. q. posse q̄q solent dicere. vt virḡ in. iii. ge
orgicon. Incanaq; menta cū multo tondent hyrci, ptondent. Idem
in. vi. eneid. Accingunt omnes operi pelibusq; rotarū. paccingunt. ut
accingunt se. Idē in. iii. et nox humida cęlo p̄cipitat. p̄precipitat.
vt precipitat se.

Sunt q̄dā q̄ cū sint
passiua. sine dubio tam̄ inuenimus abauctoribus, pactiua, vlta.
Vt virḡ in xi. Picts bellant amazones armis, pbellant. Idē in. iii.
georg. hoc pingue & placida patiuntur oliua, pmutrito. Ver
sissimum tam̄ multa sic, p̄tuleſ confusa tm̄ratione. teste ca pro. vt
aduitor, p aduito. anelor, p anelor. pfleor, p pfleo. despoliant
p despoliant. depperant, p dep̄perant. dispensor, p dispenso. de.
pilor, p delapido.

Sunt ea. q̄ q̄dā actiua voce. passiua significatione habentia. vt
ecommuno passiua voce. actiua sic sup̄ diximus. timeo te. time
or ate. metuo te & metuor ate. Lucanus in. v. dū metuat
semp̄ timq; expectet ab omni. Idem in. iii. Sed regna timent ob
seruum. Cicero in. iii. tusculanarū. venenata metuunt.
Hec mirū hoc inuenit. apud nos in his verbis. eū apud
eos qq tam actiuū quā passiuū ei significationi verbū
accō casui coniungit. contra consuetudinē alioq; dicunt.
φοβοῦμαι τὸν. φοβοῦμαι τοῦ. Sunt tam̄ hec eadē verba
tota. cū iungunt casui accō p dato. vt terentius in andria.
eum ut̄ timeo. Idē in eadē. ei metuit ab ipso

Lambach Inc. II/124

puero scriptum uideretis in libris;
uter ego veniens adorem eum.

her circucidere pueru & uocabant eu nomine
patris sui Zachariam. & respondens mr ei dix
nequaquam sed uocabitur Iohannes. Et dixer
ad illu quia nemo est in cognatione tua qui
uocetur hoc nomine. Innuebant aut patri eius
quem uellet uocari eum. Et postulans pugillare
scripsit dicens; Iohannes est nomen eius. Et mi
rati sunt uniuersi. Aperti est illico os ei & lingua
eius & loquebatur benedicens dm. Et factus est
timor sup omes uicinos eorum. & sup oma monta
na iudee diuulgabantur oia uerba hec.
& posuer omnes qui audierant in corde suo di
centes. Quid putas puer iste erit. & enim man
dm erat cum illo. Et Zacharias pr eius impletus
est spu sco. & pphetauit dicens.

Benedictus dns deus isr. quia uisitauit & fecit
redemptionem plebi suae. Et erexit cornu
salutis nobis in domo dauid pueri sui; Sicut
locutus est per os sanctorum qui a seculo pphetarum eius.
Salutem ex inimicis nris & de manu omniu qui
oderunt nos. Ad faciendam misericordiam cum patri
bus nris & memorari testamenti sui sci.
Ius iurandum quod iurauit ad abraham patrem
nrm datum nobis; Ut sine timore de

58.

eum audiebant sup prudentia & responsis eius
& uidentes admirati sunt. Et dixit mr eius
ad illum; fili quid fecisti nobis sic. ecce pr tuus
& ego dolentes querebamus te. Et ait ad illos;
Quid est quod me querebatis. Nescistis quia
in his quae patris mei sunt oportet me esse. & ipsi
non intellexer uerbum quod locutus est ad illos.
Et descendit cum eis nazareth. & erat subdit illis. &
mr eius conseruabat uerba haec in corde suo. Et
ihesus proficiebat sapientia & aetate & gra apud dm
& homines. Anno autem quintodecimo im 111
perii tiberii caesaris. p curante pontio pilato iudea
tetrarcha aut galilaee herode. philippo aut
fratre eius. tetrarcha ytureae & trachonitidis
regionis. & lysaniae abilinae tetrarcha sub prin
cipibus sacerdotum anna & caipha. Factum est
uerbum dni sup iohannem zachariae filium in
deserto. Et uenit in omnem regionem iorda
nis praedicans baptismum paenitentiae in
remissionem peccatorum. sicut scriptum est in libro
sermonum esaiae pphetae. Uox clamantis in
deserto parate uiam dni rectas facite semitas eius.
Omnis uallis implebitur & omnis mons & col
lis humiliabitur. & erunt prua in directa
& aspera in uias planas. & uidebit omnis caro

Lambach ars Dacia „68"

Evangeliar

Umschlag eines Buches (Originalgröße), das die Signatur 68 trägt. Z. Z. liegt es in der Hss.-Abteilung.

Wie dieses Buch heißt, konnte ich noch nicht herausbringen. Der Titel fehlt. Aber es scheint sich um einen Christ. Dichter zu handeln. (Vgl. erste Seite des Buches).

At neqꝫ magnificis fuit experientia uerbis
Inferior, tu nanqꝫ focos, chalybemqꝫ tulisti
Excelso, grandiqꝫ animo, tormenta uidere
Tanta Valentini uix sustinuere penates.
Hoc animo robur, menti uigor iste remansit
Semper & in pœnis facta est magis ardua uirtus.
Ad molles demum plumas translatus ab igne
Aegrius id stratum cꝫ sanguinolenta tulisti
Verbera, & ignitas crates, lectoqꝫ teneri
Mens tua non potuit, potuit quæ incendia ferre.
Atqꝫ ideo laceros fugiens euanuit artus.
Exanimum corpus campo Datianus aperto
Alitibus dedit in prædam, canibusqꝫ, ferisqꝫ,
Cum uero in gyrum uolitans, rostroqꝫ cruento
Increpitans Coruus, uolucresqꝫ, ferasqꝫ fugaret,
Ad freta delatum pelago sepelitur in alto.
Sed mare turbatum subito de sedibus imis
Cum staret placidus uentis cessantibus aer,
Auditum est mugire graui cum murmure, & æstum
Tollere spumantem, grandesqꝫ excire procellas,
Nam sese indignum reputans quod sacra teneret
Viscera, correctum fluctu saliente cadauer
Transtulit in littus populis reuerenter habendum,
Christigenæ uero cum nox altissima crebris
Ignibus arderet, Nemeæqꝫ ascenderet astrum,

Zu 468.
Lambach

Köln StadtA Fragm. C 62

regus diuti sermonis nri qđā admonere brachia. cū habeam in manib crucē xpi quā amplexa ppha sup aurū & topazyon pferendā q ab oi errore culpaq reuocat & corrigit. Qs enī iustoz ñ abiat xpi i morte solatiū i resurrectione eoz. Qs ñ reflectat gdū qñdo audiat supi oza sibi oia peccata donari. Hoc enī plerisq ad cūsiois studiū reuocari nolebant qđ delictoz suoz & eoz nullā spem uenie psumerent & ecclē qnto sanctiora pcepta tanto sine uenia putarent ee peccata. Idcirco ait octauo iusticia lo. pptēa ad oīa mandata tua dirigebar. omnē uiā iniquā odio habui.

Merito corrigebat qm diligebat, karitas enī multitudinē opiū peccatoz. Vide qnta opus qnta corrigat, karitas patiens ē. benigna ē, karitas ñ æmulatur. non agit ppam. ñ inflat in ē abitiosa. ñ gr. q sua sc. ñ irritat. ñ cogitat malū. ñ gaudet sup iniqtate. ē gaudet ueritati. Oīa suffert. oīa credit. oīa sperat. oīa sustinet. karitas nūq excidit. Sīue ferenb ta pfetia posiut. sue fides. karitate. maiore. siue dñe karitate. Et recte karitas enī oīa sperat oīa credit. Cui q spes & fides & karitas sint. ñ ē dubiū qđ mihi karitas sit. Et bene sibi respondet ppha. Supra enī dixe lex dni irreprehensibilis. cōuertens aiās. Si lex aiam cūuertit utiq q diligit. Deniq i ipso cxviii psalmo. pmū posuit beati immaculati in uia. q ābulant in lege dni. Ergo si lex immaculatū facit. recte karitas multitudinē opiū peccatoz. q aplenitudo legis ē karitas. Omnē iniq tm in uisā odio habui. Si iusq pcepta iusticie diligē facit q diligit utiq iusq odit iniqtatē. ñ facit qđ ne ergo ē. Nec immerito adoīa dñi pcepta corrigit. q omnē uiam odit iniqtatis. Sīue omnē uiā iniqtatis

odiosis iomib pcepas di ñ potis corrigi. nisi tēpe fieri ut aliqs tēpe se a crudelitatis horrore lubrico tam decepto amore mercis. & semitas iuuenilis i tenente ingressu. impossibile semel ñ possit reuocare uestigiū. Multos enī uana blandiora decipiunt & ee aūtat ase plurimos. tristis. & nimiū seuera crudelitas. Si iuuenis ad amore libior. ad lapsū incautior ad infirmitatē fragilior ad correctionē durior ee. Ali restringere se. aliquis auaricie cupiditate raptat. Plerūq enī peccata huiusmodi sc. ut si altius declinet. contras altius & naturę usus aduiuat infirmitatē. Odisti luxuriā qsi frugi. Si frugalitatis studio habendi cupiditas frequēt irrepat auaricia ipsi rapine ē subdita. ut tanto tolerabili possit ppria pfunde quātalibet diripe. Sed q metuentes aliqđ ppo munere. de censu etiā inopi suū pximū negent & māū detinui putent. Sunt q degenerē uitantes ignobilitatē flabro sedāri animi. ut ē gestate harundines. huc atq illuc ferant infesti. Sunt etiā q dū maiox suoz statū secunt. ueluti digna eūsitioē eterna. ne errores q dem patrios. exisse mente. ut fide mutandā pfidiā ñ arbitrent. eū immeli mutare ppositū. ñ leuitas sed uitio neq culpa sit. grā sit. Ali circensib ludis. aut theatrib sollicitat uoluptatib. aut ceteris uanitatib occupat. ecclām ñ frequentat. Aliū rursus q ea delectant eaq causa ad ecclām rar accessū ē. Itaq duiso usu i eundē dominus utriq occurrit. Si q omnē uiā iniqtatis odit. Adumbrata corrigit. & eā dat. Et bene posuit uiā iniqtatis. Ille enī facili iniqtatē declinat. q uias ei ñ fuerit ingressus. Explicit de littera xvi. Incipit tractat de littera xvii. ff. quę significat gra-

MAStKöln, Hss-Fragm. C62 4.1v

Köln Stadtarch. Fragm. C 62

Pro Capitulo Præsentiarie

1613 in 1614

tiasse. Vterq; enī uulg⁹ hoīm. sua delectan
reputans. ñ uiste se putat tolerare q̄ putet.
in cordio ser
dicat qđ mer
tis se
de sua qđem iustitia ante p nuntiat. sz de iu
stitia dñi sperat & ueniā. Justꝰ enī ñ sēp ita
cito sīc ultor culpe. ita moderator ē poene.
Sic unde pcc atoꝝ ita remunerator ē uir
tutū optimorūq; meritoꝝ. Qui uult dare
p̄mia deb & spectare certami. q̄ nemo si
ne certamine coronat. Sinuꝰ sepe tēpta
ri uolens iuste p̄mia dare luctanti utiq; ñ
dormienti. Sic dece redimitos floribꝫ coro
nat. sz puluerulentos. nec molles delicias. sz la
boribꝫ exercitatos ornat uictoria. Justꝰ q̄ i
aduisis suis dū iustitiā laudat. sz ñ b sentit
amissis teneris parens liberis. ñ immaturo
nuptie uiduat. ē sortio. ñ eger i labore. ñ
naufragꝰ i piculo. ñ reus i iudicio. ñ capti
uus i laqueo. Clamat tam iheremias. cui fu
turę annuntians pplis captiuitatis erūpnā
i lutu uoragine. tpi necandꝰ illuuie morte
ret. iustꝰ es dne. Clamabat ītum. cū uocibꝫ
plebis miserandis seruicus angeret. iustꝰ es
dne. q̄ os ei aduersundiā irritauit. uasto
ris sine filius fecit & abiit moris. Cla
mabant hebrei cū ppē uirtutē deuotois
& fidei grām. fornacis ardentis ambirent
īcendis. iustꝰ es dne i oīb; q̄ fecisti. & ido
meruere ut illesi ignibꝫ. dñi iusticiā p̄dica
rent. Danihel q̄q ppha. sedo i lacū missꝰ
leonū. & immanium ferarū seuicia atq; hor
rore circūdat. recta oīa i cōspectu dñi ce
imp̄ūno clamore iactabat. Jonas iclusꝰ
utero bestiali anhelandi spē uix habens come
atū. iustꝰ iustoꝝ sorte dāpnat. clamabat
de uentre coeti i mari. cū uocelaudis
& cōfessionis. supplicat. Dauid cū fu
cie absalon parricidalibꝫ armis. ris pul
& regno egress. cui p totū ppli cos
filio. dicebat. Justꝰ es dne. & rectū iudiciū
tuū. Brye innocens ulteq; de foc. Ego pastor
& malignū. apud iustū dīm poena culpe
auctore sumat. Ipse pat fidi abrahe cui a
immolandū unicū asene filiū poscens. & pat
pietatis affectū. diuine cōfessione iustificat
pabat. dicens. iustꝰ es dne. Si enī poscis alie
nū. s; tuū reposcis. ipse tū restituo. quē ded
isti. Hunc imitat iob. cernuus liberis. patri
moq; nudat amisso. amictū siu corporis scin
dens. ait. Nudꝰ natꝰ sū. nudꝰ ingrediꝫ & morior.
Dñs dedit. dñs abstulit. sic dño placuit ita fa
ctū est. sit nom dñi benedictū. Omnes & iustos
dñm p̄dicem. & q̄ moribunda sepulchrorū
membra cōponit. & q̄ dāpno ferit. ut fun
ret filios. dicat. iustꝰ es dne. Qđ enī nr̄m
tam. clamat apls. Qđ habes qđ nō accepisti.
Qđ habens & accepisti. Qđ & amittis. nō red
dis. ñ amittis. Justꝰ dñs i piculis. iustꝰ in
dāpnis. iustꝰ i ultionibꝫ. & ñ solū q̄ ulla sine
culpe sue p̄tio luit. uerū etiā q̄ sine un
nit. plurimi corrigunt. Ananias. Saphirꝰ
apls. fraudati p̄cii qđ de agri uenditione
ceperat crimē admisit. q̄ paucerat nichil. of
ferre. & eorū euadere. Verū necesse impune
circūsedendos apls arbitrē. aut nūc sue
mun fraude ēaminare pfidie. mortis ad
dict. genus. unusos ad fidē studiū iusto ter
rore cōposuit. Pharao cui pplo suo fluctib;
mersis. mundus cūsationis exemplū ē necesse
di pplm psequi. Denuq; potuit dñs eius uolun
tati suę facere obedientes. si ei poena omis
uolunt emendari. Idcirco dicit dñs ad eū. q. ad h
ipsū suscitaui te ut ostenda in te uirtu
tē meā. & annuntiet nomē meū i uniuersa

Præsentiariæ. 1613. in 1614.

C 62

HAStK Köln, Hss-Fragm. C 62 f. 2r

Köln Stadtl
Fragm. C 62

ua. Ñ unq dns sue laudis s; nre correctionis
ugnia grchar. Oms g sapientes dicr. aus es
dne ⁊ rectu udiciu tuu. Ñ eq enī t duntaxat ad
ḡsarus sine udicio. ipse. neq sine udicio ip
si ī tribulatione uenim. Hec ustoz ē esola
tio. b ē udiciu dni. Deinq ⁊ sup habē me
na fiu udicioz tuoz q a scło st ⁊ me ēsolat
sit. Adiuras g q udicia dni ēsolationē st. Man
lasti iustitiā tuā. ⁊ testimonia tua. ⁊ ueri
tatē tuā nimis. Uirtū nimis mandasti. an
imā ueritatē tuā. Ş; ⁊ animā uerus
lena laudis. ⁊ nimiū mandare p udentie
teq cautele ē. Etenī infirmos nouerat. ido
epūs āmonebat ut nō obliuiscerent. Scpt. iusti
tiā. Exissent me Zelus tuus d̄ne tue. im
imici mei oblti st uerboz tuoz.

Ş sti zelus ād iuuā. ⁊ē zel ad mortē. Ad
iuuā zel ē diuina p̄cepta seruare. ⁊ amo
re dī ei custodire mandata. ut fec phyneē
de q legim ī numeris. dicente dnō ad moy
sen. finees filiꝰ eleazar. filiꝰ aaron. sedauit
furorē meū a filiis isrl. ī eo q emulat ē ze
lū meū in filiis. ⁊nē ēsumam filios isrl ī ze
lo meo. sic dyr. Ecce ego do ei testamentū pa
cis. ⁊ erit illi ⁊ semini ei post eū testamentū
sacdotij ētni. ppt qt emulat ē dm suū. ⁊ o
rauit p filiis isrl. Ipsa iacebant xpiani
mlt populoz. tendebat poena ī omīs. nec
ullꝰ finis erat. Arripuit siromasten finees
duos. occidit intecta sibi ēsuetudine copula
tos. redemit omīs. ī dignatione dni mitiga
uit. Dedit uictoriā qbꝫ negabat salutē. Qua
salutaris ḡ ē zel dī. Uni tpori illud in
tuū fuit. ⁊nē madianitis miscet. iudeo.
Madianitis ē. q nullo ē uxoris legume
copulata ēuigio. nullo fidei uncta ē sor
tio. Madianitis ē hereticoz pfidia. cum
pplm dī tpat. Qua multos pplis meretr.

illa feralis irrepsit. q publico funere totū
pplm cōmuni morte tumulauit. Ueniēne
finees. ⁊ arripe gladiū ubi ⁊ interfice pfidia
ugulato herosim. ne ppt eā ppls unus int
eat. Urge ira celestis. ⁊ ecce ipsa uulnā m
pietatis. generatoruq pfidie. ne pars for
met infelix. ne adulterina ceptio diffundat
seminaruꝫ p uaricationis. ⁊ sceleris. ut dns
tecū statuat testamentū pacis. ⁊ testamentū
gie. testamentū p missionū celestiū. Zelū ha
bere debes sacerdos. q ī corrupta seruare stu
die ecclie castitatē. ⁊ ido p̄ncepsꝰ sacdotū
die. Zelꝰ dom tuę comed me. Et finees sa
cerdos erat. ⁊ nepos sacdotis. ⁊ filiꝰ sacdo
tis. Bonꝰ zelꝰ. ⁊ utilis sacdotū p̄cipue nene
gligens. ne remiss sit. Melī ē unum aurdu
ere dāpnatione plurimi liberent. quā du
ere absolutione. plures prolutere. Exclsi
us unq zelꝰ dom tuę. Videt. q ecclē grāe
q exqrit. q supuenit. q se iusti ī fundit pecto
ri. Zelꝰ diuina ē. Denuq dns ait. zelꝰ dom
tuę deuorauit me. Sic enī ante ī adū deuo
rauerat hoiem mors ꝓualens. ita zelꝰ deuo
rauit. quē iustificauit ī xpō. Zelū habu
it helyas. ⁊ ido raptꝰ ē in celū. Zelans unq
zelauit dnm. Zelū mathatias ē oten. q ad
uersus sacrilegia antiochi exercituū di plebē. Ze
lū q habent. omīs sibi ūmicos putant q sē
hostes dī. Quānus patrē. frem. sororē. de oib
die. ī hostes facti st mihi sic dd ait. Qd multa
Apls qq dni hoc declarauit ē noīe. ut iudā
Zelotes diceret. sic legim ī euglio. Zelo fi
di ppls gentiliū. uitū sibi adsciuit gentā
qua negligentia atq desidia amisit ppls
iudeoz. ideoq sceptū ē. zelꝰ apphendit pplm
ī eruditū. Qm ppls q erat eruditꝰ ī lege. nul
lū fidei habebat ardorē. ⁊ eruit se zelꝰ ad
gentes. Cui tanta ē grā ut electionis pro

Ome enī tēpus oportu
pū. p salute picturam
spectare synagoge co
ad siculneū uenit. h
ne gentib⁹ Cuo uen p
Sept ūss vu. Spt ho
dulca sup aurū. ⁊ t
tatē xpi ē. ⁊cepta
[redacted]. Mandatū ē d
quas leuite p omē tē
leuites. Intelligis si ē
ministrare. q sacerdo
datū aut. Custodiū m
dno do tuo. ⁊ infra
dns ds tuus. ūocari
pascha uespe ad occa
stis de egypto. Ergo
tionis indicia. fuit
ido sup aurū. ⁊ top
ē dilecta. Qd enī s
posi. Vel q q stult
ut qm mund p sap
p stultitiā p dicatio
dentib⁹. Ido aut. Sup
celestis. ⁊ mundan
nam̄ta solis. ⁊ lung
lua. dilexi obaudien
enī redimēdo mi ētul
sine sensu nat sū n
Ñ q ēuq die dilexi
⁊ topazion. Ñ die
dnus inbiat. orn
die. q potē dicere ar
q a ñ req̄ro. qm mc
tū aū ⁊ mandatū
Dixim ētinemia s
lapide exprmam hy
sept ūm hystoria ꝫ

HAStK Köln, Hss-Fragm. C 62 f. 2v

cf. Babcock

Abgelöst an Ben. Theol. Lex. 90. 140
(s. Spiegel ~~davon~~ dort!)

vocant. neutempoꝝ ordo turbatur. ꝗa ipsoſquinq; dieſ
ꝗquadrantē ſiconſideretur. ſenarius numeruſ inueniſplu
rimū ualeꝫ. primo quia ſic fieri ſoleꝫ. unapte totū com
putatur. nonſunt iam dieſquinq; ſicdptauiſſe ut quadrans
illeꝫ. accipiatur primo die. Deinde quia impliſquinq; dieb;
ſexta parſinonſiſē. ipſe autē quadrans ſex horas habē totuſ
enī dieſ. ideſt cāſima nocte vigīti quattuor horaſ ſunt. qua
rū parſquarta quieſt quadrans dieī ſex horē inueniuntur:
ita annicurſuſ ſenariuſ numeruſ plurimū ualeꝫ. Hec in
mentio in ediffictione dominici corporiſ in cuiuſ figura
templū auderſ diſtructū triduo reſuſcitaturū ē dicebat
Numeruſ ipſe ſenariuſ primo poſituſ intellegitur. di
cerunt enī quadraginta & ſex annis edificatū templum.
ꝗquadragieſſexieſſem fiunt ducenti ſeptuagintā ſex
dieſqu numeruſ dierū complēt nouē menſeſ. & ſex dieſ
quamq; decē menſiſ parientib. feminiſ inputatur.
Horquia omniſ adſectū diē poſt nonū menſē pueniunt.
Sed una ipſa ꝓfectio corporiſ dñi tot dieb. adpartū ꝓduc
ta comperit ſicamaioribus traditū ſuſcipiens aut ex
euſebii auctoritas. Octauo enī Kalendaſ aprileſ con

Laubach
Fr. 8 / XI
17r

ceptus creditur quod & passus namorum [illegible] nec quoq[illegible]
ubi nullus erat [illegible]ortuus mortuus nec anima nec postea congru
it ut in ipsum ventrem quo concipit est ubi nullus seminatus est mor
talium. Natus autem dn̄s nr̄ octauo calendas ianuarias. ab uno
ergo die usq[illegible] [illegible]nquaginta duceni septuagenta & sex
reperiuntur. Hui⁹ quinarii numerū quadrigentesimum sex
agesimum habem⁹ quo numero templū artificatū est. qua
ex numero soluatur corp⁹ dn̄i pfectū est. quod mortis passione
destructu triduo resuscitauit. Dicebat enim hoc de templo
corporis sui. sic ut rudentissimo & robustissimo euangelii
testimonio declaratur. ipsi autem triduum nomotū aplu
m̄ fuisse sermo curat. Ait enim sed primo die sabbati mane cum
surrexisset primo apparuit. Qui uero tres ait ante primam sab
bati fuisse terram. id est sextum diem absolutum totus
quinquagesimi quarti horis suis diuideri nouimus. & duodecim
horas. Crucifixus est enim primo iudeorum hora tertia
eiusdem diei sexta sabbati. Deinde impsa cruce suspensus
hora sexta. et in tenebras hora nona. Sepultus autem et
cum sero factum esset sic se habere uerba euangelii qd
mendacium minime dubium. Ergo hoc libro ergo in opus eccl̄m si

Lambach, Fragm. 8/XI, 1 v

cohors huĩ cohortis. hęc sors huĩ sortis. Cui nomĩm h sors
sortis ꝓtulit. Plaut in cassina. Vnde neq; illine sit alu
sortis. sub aqua. hic ⁊ hĩ & hoc concors huĩ concordis. In. urs.
Latina. cõmuna trium generũ. vt hic ⁊ hĩ & hoc tẽburs huĩ
tẽburtis. gentile. In. uls. unũ femininũ. hęc puls huĩ pultis.
In. ems. vnũ femininũ. hęc hiems huĩ hiemis. In. abs. gẽa ⁊
Latina. & masculina. et femininũ. hic arabs. huĩ arabis. hęc
trabs huĩ trabis. Vetustissimi tamẽ ea trabes ꝓ trabs ꝓferebant.
Ennius in medea. ne unũ ne in memore pe luose curribꝰ
cesi accidisse. in tram abiegna trabes. In. ebs. cõ. Lana.
omnis cõmuna. hic ⁊ hĩ & hoc celebs celibis. In. ebs. ꝓdu
Ea unũ femininũ Latinũ. hęc plebs hĩ ple bis. dixtam
et hæc plebes huĩ plebei. Lucan. in. iu. nesci t plebes. ie
una timere. In. obs. femina Latina. hęc sobs huĩ scobis. &
hĩ scrobs huĩ scobis. Sic alu. & ꝓbus nomĩm simulẽ ꝓtulit ge
nito. qd plaut masculino genere ꝓfert in amphytrione.
Ibi scrobes effodito plus septagenos undiecim. In. rbs. unũ mas
culinũ. hic calibs calibis. In. urbs. unũ femininũ. hęc urbs
huĩ urbis. In. aps. unũ femininũ. h dapis huĩ dapis. sed no
minativus in usu frequenti n est. Quẽ tuus andronicus
in. i. odissie ponit. quę hęc dapis ẽ qui festus dies. Horatius
acrem ꝓtulit. in. u. carminũ. Ergo obligata redire io
ui dapẽ. dẽ gentem in. iu. Illunc inreluctantes dracones
egit amor dapis atq; pugnę. dẽ in epodo. o qutate dapis
memori spectaculo. In. eps. masculina. ẽ omis. hic man
ceps huĩ mancipis. hic ⁊ hæc & hoc particeps huĩ participis.
Adeps. vt adipes. utrumq; gne inuenit. Varro in. ii. rerũ
rusticarũ. adipes ulta. In. obs. latinũ femininũ. hęc obs. huĩ
opis. nom matris deor. & copia. hĩ qq nomis in usu fre
quenti n est. Sed illi qd ex eo cõponit cõmune. omis. vt

Lambach, Fragm. 12, fol. 2r

Lamb. 4, Fr. 12 fol. 1r – 3v

bes de caliſtone dic. hic ⁊ hꝫ & hoc teres. virg in. vii. ſ hꝫ tere
ti moſ'e aptare flagello. hebes hebetis. ſoſpes ſoſpitis. Iuuena
lis in. ii. nec umquã depoſitũ tibi ſoſpes erit. hic ⁊ hæc & hoc
hoſpes huĩ hoſpitis. Lucanꝰ in. v. hoſpes in eternis audiuit
curia rectis. hẽc hoſpes curia. Inuenit' tam & hꝫ hoſpita. Virg
in. iii. aeneados. bellũ õtia hoſpita portas. Similit' hꝫ ſoſpes. &
ſoſpita, platũ eſt ab auctoribꝰ. Ouidꝰ in. ii. faſtor. ſoſpita de
lubris dicit' aucta nouis. Neutra qq ſupꝰ dictor. pluralia
tradidit uſus. Statius in. iii. thebaidos. accipias feſſiſq; libens
terũ hoſpita pandas. flumina. In. es. ꝓducta. tã greca quã
latina maſculi generis. uꝫ feminini. t cõmunis. hic ebremes
ebremetis. & ebremus. hic uerres huĩ uerris. hæc cẽdes huĩs
cẽdis. hic & hẽc hẽres hẽredis. In. is. correptã. tã greca quã
latina. maſculini geñis. uꝫ feminini. uꝫ cõmunis. vt hic
paris huius paridis. t paris. hic collis huĩ collis. hæc thetis huĩ
thetidis. hẽc cuſpes huĩs cuſpidis. hic ⁊ hꝫ utilis. huĩ utilis;
In. is. ꝓducta. greca & latina. & maſculina t feminiñ vt cõ
munia. hic delphis. t delphin. huĩ delphinis. hic aris ꝓpium huĩ
arinis. Cicero ꝓ ſcauro arinis uxorẽ. hec ſotheris huĩs ſotherinis.
Plautꝰ inuidularia. immo id qđ hæc nra ẽ patria. & qđ hic
mis pat illic autẽ ſotherinis. x. pater. hic dis ꝓpium ẽ. id plu
ton. huĩ ditis. hic ⁊ hꝫ. dis. appellatiuũ huĩs ditis. hẽc uis huĩ uis.
hic ⁊ hæc ſamnis huĩ ſamnitis; In. os. correptã. unũ latinũ neu
trũ hoc os, huĩ oſſis. quod etiã hoc oſſũ antiqui pruler. Cecili
in libro. xxx. caluariẽq; et ipſũ oſſũ expurgar. inauraueriq;
In. os. ꝓducta. greca ⁊ latina maſculini vꝫ feminini. t neutri. vt
cõmunis generis. hic heros hẽroos. hic nepos huĩs nepotis. hẽc dos
huĩ dotis. hoc os oris. hic ⁊ hẽc cõpos cõpotis. In. us. correptã.
latina. maſculini. vel feminini. t neutri. uꝫ cõmunis duũ t trũ
generũ. hic lepus huĩ lẽporis. hẽc uenus huĩ veneris. hoc tẽpus

HSS. U. INKUNABEL. SIH LAMBACH SAMMLUNG

In·us· ꝓductam· gr̃ca t latina ·masculina ul' femina· vl' cõmunia.
t neutra· vt hic melampus· huj' melampodis· hic mus· huj' muris
hec uirtus huj' uirtutis· hic ⁊ hec̃ sus huj' suis· hoc tus huj' tu
ris· In ·rs· gr̃ca· masculina t femina· vt hic amphibrachis huj'
amphibrachis· hic capr̃s· huj' capr̃s· hec̃ grynis· huj' gryn̄is·
In·aes· latinu unũ maselin· hic pr̃s huj' pr̃edis· & unũ neu
trum hoc as huj' aeris· cui' pluraliũ obliqui in raro ſ usu
aera· aereũ aeribꝰ· Cato in oratione qua in senatu suasit
vt plura aera equestria fierent· Nunc ergo arbitror opo
tere restitui· quomin' duob; milib; ducentis aerum equestriu
In ed̃em· de aeribus æquestribꝰ de duobus milibus achum·
In ·aus· latina duo femina· hec̃ laus hj' laudis· hec̃ fraus
huꝰ fraudis· In ·ans· latina· masculina· ut' cõmunia· duũ t
omis generis· vt hic quadrans hui' quadrantis· dodrans dodran
tis· hic ⁊ h̃ infans huj' infantis· & amans qd nom̃ e cui ꝑ amãdi
re accipit' amantis· Inuenit' tam̃ unũ femininũ· hec̃ glans glã
dis· Sic· h· lucretius vt supdict̃ e ꝓfert· Ut audis in ·xiiii·
metamorphoseon· ut lata plumbea funda missili sole medio glã
intabescere coelo·
In ·ens· latina· masculina t femina· vl' cõmunia duum vl'
triũ generũ· Vt hic vens huj' ventis· hec̃ mens huꝰ mẽ
hic ⁊ h̃ parens huj' parentis· hic & h̃ prudens huj' pru
dentis· In ·ons· latina· masculina· t femina· vl' omnis generis·
hic mons huj' montis· hec̃ fons huj' fontis· hic ⁊ h̃ & hoc insons
huꝰ insontis· q· solũ reste ꝓbo· o· an̄ ·ns· hic cor· & cui' sim
plex· sons sontis· In ·uns· simul' latina· masculina· hic aru
huj' aruntis· In ·rns· unũ gr̃cum inuenit' femininũ· Vt hec
tyrrus huj' tyrrunthis· In ·ars· latina· masculina· t femina·
vt hic mars huꝰ martis· In ·ers· latinũ unũ· omnis generis· vt
hic· & h̃· & hoc iners huꝰ inertis· In ·ors· latina· masculina·

natura alpeq; nuemq; Lucanus in .viii. transtiron in me
dio tangit patrii aquore ſ'rtum. Idē in .i. dubiū ſup aquora
P ſ'rtum.

Reterea inuenium" latina in .um tminantia accēn hanc
turrim. tburim. burim. securim. puppim. ſtrim. reſtim.
vim. belum. tuſſim. magudarii. Virgl in .ii. eneidos. tur
rim in pcipiti ſtantē ſumiſq; ſub aſtra. Idē in .i. georg. con
tinuo inſiluit magnam flera domant" in burim. a curui
formā accipit vlmus aratri. Idē in .ii. eneidos. Laurus e
uncertā excuſſit ſecurī. Idē in .i. ingens arbitrio pontī
in puppim ferit. Idē in bucolico. Duleis aquę ſaliente
ſtrā reſtinguere riuo. Terentius in eunucho. ad reſtim
mihi qdē res redit plēniſſimē. Virgl in .vi. Nec vim tela
ferunt licē ingens arundinis umbo. Plautus in prudente. Seu
tibi confidis fore multā magudarim. Qui ſignificat
frugis genus id caulis q naſcunt" circa partē cui radix
ſirpis auellit". uelud aluſiliginē.

Quorundā tamē ereis dā on em inuenitur accēſ. vt
Lucanus in .iii. In puppē redire ratem. Virgl in .vi. Tullaq;
& aeratam quatiens tarpeia ſecurim. Iuuenalis in .iii.
Deſcendunt ſtatuę reſtēq; ſecurim. Cetera uō oīa ſupradictę
declis nomina in em ſolā pferunt accēm. hunc petrē lepore
hanc uallē. hunc & hanc uallē. In gēis aut frequēs inueni
mus auctores tā in hac q in aluſ declinationib; gēoſ ple
rūq; ſeruantes accēſ. vt tyrana. ſ'rena thoraca. lam
pada. ptyrannē. ſ'renē. thoracē. lampadē. Quānus
plautus hanc lampadā dixit in caſſina tene. hanc
lampadē immo ego hanc tenebo;

Vocēſ in tercia declinatione ſimilis ſuo x nomto. vt hic
cicero. ō cicero. hic cōſul. ō conſul. hic rector. ō rector.

HSS. U. INKUNABEL
Stift
LAMBACH
SAMMLUNG

Fasc Fr/12

Inuentum" tam gra. que uocam gram seruant thrbris
ó thrbri. thebais ó thebai. pallas ó palla. Virg in .x. da
nē thrbri pat ferro q missile libro. Idē in eode. leq; in
uat palla ebellis aceralesq. Idē in .xi. quin ego nō alio
digner te funere palla. Ouidius in .i. fastor. Carx nepos
palla funesta qd induis arma. In quo homerus ē seru
tus ille. n. πολλαλλαγες. θεμενος κεφαλην ωριπ λαιτυιατο
pepere. Statius in .xii. thebaidos. Cui bissenos longū
uigilata p annos. thebai.

Ablatiuus tēie declis malus p. e. correptā. malus p
. i. productā. malis a. p. e 7 p. i. pferr" b. i. in neutris
que in .e. cor desinunt p nomīn. a. s appellatiua ut
hoc mare abhoc mari. hoc monile abhoc monili. a ē
similis huiscemodi abtis suo dato huic mari. 7 ab hoc
mari. Ueustissimi tam solebant huiscemodi nominū
abtīn a. tā in .e. pferre. Varro in antiquitatū humā
narū .xii. abberrhromare orti. Idē in fundamo. In ma
re aquā frigidā orti. Catacius qq cingit" oceano ubi
co. mare flumine nilo. Plaut" in rudente. quippe quā ex
templo in macellū pisces p lata si ces". nemo emat suā
quisq; partē piscū poscam sibi. dicam in mare cōmune captos.
Lucanus in .vii. gentes mars ille funeras. obrue. e popplos aeu
venientiū in orbē. erepto natale fera. 7 p natali. Ouidius in .v.
fasto. Cur tibi plubicis claudum" rete leones. rete pcu.
Plautus in rudente mea opera. e. rete. a. horrea. qd a. u
maselo genere ptulit. Idē in eodē. Non uides pferre me
uuidū rete sine squamosa pecu. Idem in eode. Ubi di
misi retem atq; hamū qcqd hesi extraho. qd a. ū femineo
genere extulit sedim pmā declinationē. Idē in rudente. Sol y
gis sapuisse. si dormisse domi nunc a. opera ludos facit. a.
retiam ut tempestas est;

hic et hꝫ & hoc opſ. ⁊ cõpoſ. ꝓpulentꝰ. et copioſus. ꝓfere
bam. Acci de ceculi dicenſ. quæ genitor ferr' ee. opſ
genitiſ. ꝓ opẽ ferenſ. & auxiliũ gentib; ſic caper. Poꝫ
tam & ia & femunino genere hoc intellegi. figurate
communẽtũ maſ. ro. vt ſi diciſſe. quoꝫ genitor auxiliũ
fuit gentib; tã noto et uſꝰ e. Plautuſ in ciſtellaria
traq; me ſaturnuſ. eſt patruꝰ. & caſtor pater. traq; me opſ
opulentia illi' aua. Imino mai qđ & gca. hic pelopſ hui'
pelopis. hydropſ hydropis. meropſ meropis. In. ops.
gca. ernups ernupis. L. Z. linguib; aſtabulis meropeſq;
abeſq; vo lucreſ. hꝫ. erpſ. Latinũ unũ. hic, hꝫ hyrpſ
hui' hyr pis. In. ax. cor Latina et gca. vt hꝫ fax huiꝰ
faciſ. hic abax hui' ghaciſ. qđ tam hic abaciſſ. hui'
abaci frequenſ inuenit. In. ax. ꝓducta. gca et latina
ꝰ maſcli t femunum vt omiſ genꝰ. hic pheax hui' phea
as. hꝫ pax hui' paciſ. hic & hꝫ et hoc audax huiꝰ audacis.
In. ax. cor. gca 7 latina. maſcla. et femunina. 7 cõmunia
trũ generũ. hec lex hui' legis. hic grex hui' gregis.
hec ilex hui' ilicis. hic 7 hꝫ & hoc artifex hui' artificis.
In. ex. ꝓducta. latina. maſcla ut' femina. vt cõmunia trũ
generũ. hic rex hui' regiſ. hec lex hui' legiſ. hic 7 hꝫ. et hꝫ exlex
hui' exlegiſ. In. ix. correpta. latina. maſcla ut' femunina
hic calix hui' calicis. hꝫ pix hui' picis. hec nix huiꝰ nivis.
In. ix. ꝓducta gca 7 latina. maſcla. femunina. vt cõmuna
trũ generũ. hic phoenix huiꝰ phoenicis. hec cornix
hui' cornicis. hic 7 hꝫ & hꝫ felix hui' felicis. Oportꝰ tam
ſcare qđ gca. i. & ꝛ. am x. breuẽ. ee volunt. ꝛia ſi in obli
quis ꝓducat. ut phoenix phoenichos. bombix bombi-cos.
a uo ſedin genitiuꝰ ꝛia inuocto ꝓduci ut' corripi dicẽt.
vt κολαξ κολακος corripiunt in noto. qñ 7 in genito